

Ο ΝΕΟΣ ΠΟΙΜΗΝ

ΘΗΣΑΥΡΗΤΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΚΑΤΑ ΜΗΝΑ

ΕΥΝΑΡΟΜΗ ΜΟΝΟΝ ΕΤΗΣΙΑ ΔΙΡ. ΟΘΩΜ. ΔΥΟ (2)

ΑΙΣΙΟΔΟΣΙΑ ΚΑΙ ΑΠΑΙΣΙΟΔΟΣΙΑ

ΕΚΤΟΣ ΚΑΙ ΕΝΤΟΣ

ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ*

Δ'.

Μετά τὰς γνώμας καὶ θεωρίας τὰς ἔκπαλαι ἐκτὸς τοῦ χριστιανισμοῦ ἐξενεχθείσας περὶ τῆς φυσικῆς τε καὶ ἠθικῆς ἀξίας ἢ ἀναξίας τοῦ κόσμου, ἐπιφέρομεν ἐφεξῆς τὰς περὶ τοῦ αὐτοῦ ζητήματος ἐντὸς τοῦ χριστιανισμοῦ ἀναφανείσας ἰδέας καὶ ἀντιλήψεις, καὶ οὐ μόνον τὰς τῶ γνησίῳ πνεύματι τοῦ χριστιανισμοῦ συναδούσας, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνας, αἵτινες, μετὰ τοῦ ἀποστόλου εἰπεῖν, «ἐξ ἡμῶν ἐξῆλθον, ἀλλ' οὐκ ἦσαν ἐξ ἡμῶν» (1. Ἰωαν. 2,19).

(Τὰ δι' ἀστερίσκου σημειούμενα εἶναι τῆς Συντάξεως)

Πρὸς διάγνωσιν αὐτοῦ τούτου ἀνάγκη νὰ προσεξετασθῶσι καὶ ἐκτεθῶσι κεφαλαιωδῶς τὰ τῆς γνησίως χριστιανικῆς ἀντιλήψεως ἐπὶ τῇ βίβλῳ τῶν γραπτῶν καὶ αὐθεντικῶν πηγῶν τῶν χριστιανικῶν ἀληθειῶν, μάλιστα μὲν τῶν βιβλίων τῆς Κ. Διαθήκης, προκαταρκτικῶς δὲ καὶ τῶν τῆς Π. Διαθήκης, δι' ἣν ἔχει αὐτησχέσιον καὶ σημασίαν πρὸς ἐκείνην, ὡς τις προπαρασκευὴ καὶ προοδοποίησις εἰς Χριστὸν καὶ ὡς ἐν στοιχείοις καὶ σπέρμασι περιλαμβάνουσα τὰ ἐν ἐκείνῃ ἐν πληρεστέρῳ ἀναπτύξει φερόμενα. Κατὰ τὸ θεμελιῶδες καὶ τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ οὐχ ἥττον ἢ τῇ Καινῇ Διαθήκῃ κοινὸν καὶ ἀκραιφνὲς θεϊστικὸν δόγμα περὶ μιᾶς μόνης ἀνάρχου τῶν πάντων ἀρχῆς, καὶ ταύτης νοουμένης ὡς ὄντος πνευματικοῦ καὶ προσωπικοῦ, κατὰ πάντα τελείου, ἀγίου καὶ δικαίου καὶ παναγάθου καὶ πανσόφου καὶ παντοδυνάμου, πᾶς ὁ ἐλευθέρα αὐτοῦ βουλήσει ἐξ οὐκ ὄντων τὸ εἶναι λαβὼν κόσμος, ὁρατὸς τε καὶ ἀόρατος, δὲν μετείχε μὲν τῆς ἐκείνου τελειότητος, οὐδὲν ὅμως εἶχε τὸ θετικῶς κακὸν καὶ ἀπόβλητον, ἀλλ' ἦτο καλὸς καὶ ἀγαθὸς, καθόλου τε καὶ ἐν τοῖς μέρεσιν αὐτοῦ, καθὰ ρητῶς ἐξαιρεῖ τούτο ἡ Μωσαϊκὴ κοσμογονία, ἐν ἐκάστη μὲν τῆς δημιουργίας πράξει ἐπαναλαμβάνουσα στερεοτύπως τὸ γνωστὸν ἐκεῖνο « καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς ὅτι καλὸν », ἐπισφραγίζουσα δὲ τὸ ὅλον τῆς ἀρηγήσεως διὰ τούτων « καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς τὰ πάντα ὅσα ἐποίησε, καὶ ἰδοὺ καλὰ λίαν » (Γεν. 1, 31). Καὶ ἀληθεύει μὲν ὅτι ταῦτα ρητῶς λέγονται περὶ τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου, ἢ δὲ περὶ τοῦ ἀοράτου κόσμου σιωπῇ τοῦ ἱεροῦ συγγραφέως ἐγένετο ὑπόθεσις παντοίων ἐκπαλαί ὑποθέσεων καὶ ἐξηγήσεων περὶ προελεύσεως καὶ φύσεως αὐτοῦ, πλὴν σύμπασα ἡ Παλαιά, καὶ ἐν οἷς ρητῶς μνημονεύει καὶ ἐν οἷς σιωπηλῶς προϋποτίθησι τὴν ὑπαρξιν

καὶ ἐνέργειαν ὑπερανθρώπων πνευματικῶν ὄντων, συνήγορεῖ ὑπὲρ τῆς γνώμης ἐκείνων, οἵτινες τῆς δημιουργίας τοῦ ὁρατοῦ κόσμου προτάσσουσι τὴν δημιουργίαν τοῦ ἀοράτου κόσμου καὶ τὴν ἐν αὐτῷ ἐπισυμβᾶσαν διατάραξιν, ταύτην δὲ τιθέμενοι εἰς τὴν πρώτην καὶ κυρίαν ἀφορμὴν τῆς καὶ ἐν ἐκείνῳ ἐπελθούσης ἐπὶ τὸ χεῖρον τροπῆς, πᾶν τὸ ἐν τῷ παντὶ ὑπάρχον ἠθικὸν τε καὶ φυσικὸν κακὸν ἀνόγουσιν εἰς τὴν κατάχρησιν τῆς ἐλευθερίας τῶν κτιστῶν πνευματικῶν ὄντων. Πλὴν καὶ οὕτω γεννηθὲν τὸ κακὸν ἐν τῷ κόσμῳ καὶ ἔκτοτε ὑφιστάμενον ἐν αὐτῷ καὶ ἐνεργοῦν, ὅμως δὲν καθίσταται ὑπέρτερον καὶ ἀνεξάρτητον τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως καὶ προνοίας, οὐδὲ ματαιοῖ τὰς ἀπ' ἀρχῆς περὶ κόσμου καὶ τοῦ τελικοῦ αὐτοῦ σκοποῦ ἀγαγὰς τοῦ Δημιουργοῦ αὐτοῦ βουλὰς, ἀλλ' ὁ διὰ τὸ αὐτεξούσιον παραχωρήσας καὶ παραχωρῶν τὴν ἐν τῇ κτίσει παρουσίαν καὶ ἐπενέργειαν τῶν κακῶν, ὁ αὐτὸς καὶ ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ προνοίᾳ καὶ πανσοφίᾳ οἶδε στρέφειν αὐτὸ εἰς ἀγαθόν, ἐπαγορεύων μὲν ἐπὶ τῆς κανονικῆς λειτουργίας καὶ τῆς ἀνελλιπούς διαφυλάξεως ὧν ἀπ' ἀρχῆς διατάξατο φυσικῶν τε καὶ ἠθικῶν νόμων, ἀφορῶν δὲ πρὸς τὴν τελικὴν ἐπικράτησιν τοῦ κρείττονος ὑπὲρ τὸ χεῖρον καὶ πόρρωθεν παρασκευάζων αὐτὴν παντοιοτρόπως καὶ διὰ μέσων μάλιστα μικρῶν ἢ ἀντιθέτων νομιζομένων, καὶ ἐν οἷς μὲν μακροθυμεῖ πρὸς τοὺς ἁμαρτάνοντας ἐνδεικνύμενος τὴν ἑαυτοῦ χρηστότητα καὶ φιλανθρωπίαν, ἐν οἷς δὲ κολάζει καὶ τιμωρεῖ τοὺς ἀδιορθώτως ἔχοντας ἀσκῶν τὴν ἑαυτοῦ δικαιοσύνην, ἐν πᾶσι δὲ ἐκφαίνων ὑπερνωκῶσαν τὴν ἑαυτοῦ ἀγιότητα καὶ σοφίαν καὶ δύναμιν κατὰ παντὸς ἀντικειμένου αὐτῷ πλάσματος καὶ συστήματος, καὶ μετὰ φαινομένην τινὰ πρὸς καιρὸν ἀνύψω-

σιν τῶν ἀσεβῶν καὶ ταπεινῶσιν τῶν δικαίων ἀποκαθιστᾶς ἐν καιρῷ καὶ τρόπῳ τῷ προσήκοντι τὸ κράτος καὶ τὴν ὑπεροχὴν τῆς ἠθικῆς τάξεως τοῦ κόσμου ὑπὲρ τὴν ἀπλῶς φυσικὴν. Ὁ ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς χρήσεως πασίγνωστος ἀποβάς ὕμνος τῆς Καινῆς Διαθήκης, ὁ διὰ στόματος τῆς Θεομήτορος μεγαλύνων τὸν Κύριον ὅτι «ἐποίησε κράτος ἐν βραχίονι αὐτοῦ, διεσκόρπισεν ὑπερηφάνους διανοίᾳ καρδίας αὐτῶν· καθεῖλε δυνάστας ἀπὸ θρόνων καὶ ὕψωσε ταπεινοὺς, πεινῶντας ἐνέπλησεν ἀγαθῶν, καὶ πλουτοῦντας ἐξαπέστειλε κενοὺς» (Λουκ. 1, 46 κ. ἐξ.), ὁ ὕμνος οὗτος ἔχει τὰ σύστοιχα αὐτοῦ ἐν ἄλλοις τε τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης (Ψαλμ. 12, 16—24 καὶ ἄλλ.) καὶ ἐν οἷς ἡ τοῦ προφήτου Σαμουὴλ μήτηρ προσευχομένη λέγει· «οὐκ ἔστιν ἅγιος ὡς ὁ Κύριος... καὶ οὐκ ἔστι δίκαιος ὡς ὁ Θεὸς ἡμῶν... ὅτι Θεὸς γνώσεων Κύριος, καὶ Θεὸς ἐτοιμάζων ἐπιτηδεύματα αὐτοῦ. Τόξον δυνατῶν ἠσθένησε, καὶ οἱ ἀσθενοῦντες περιεζώσαντο δύναμιν· πλήρεις ἄρτων ἠλαττώθησαν, καὶ οἱ πεινῶντες παρήκαν γῆν... Κύριος θανατοῖ καὶ ζωογονεῖ, κατὰγει εἰς ἔθου καὶ ἀνάγει. Κύριος πτωχίζει καὶ πλουτίζει, ταπεινοὶ καὶ ἀνυψοῖ. Ἄνιστᾷ ἀπὸ γῆς πένητα, καὶ ἀπὸ κοπρίας ἐγείρει πτωχόν, τοῦ καθίσαι αὐτὸν μετὰ δυνατῶν λαοῦ, καὶ θρόνον δόξης κατακληρονομῶν αὐτοῖς. Διδούς εὐχὴν τῷ εὐχομένῳ, καὶ εὐλόγησεν ἔτη δικαίων· ὅτι οὐκ ἐν ἰσχύϊ δυνατὸς ἀνήρ. Κύριος ἀσθενῶν ποιῶσει ἀντιδικὸν αὐτοῦ. Κύριος ἅγιος. Μὴ καυχᾶσθω ὁ φρόνιμος ἐν τῇ φρονήσει αὐτοῦ, καὶ μὴ καυχᾶσθω ὁ πλούσιος ἐν τῷ πλούτῳ αὐτοῦ, ἀλλ' ἢ ἐν τούτῳ καυχᾶσθω ὁ καυχώμενος, συνειν καὶ γινώσκειν τὸν Κύριον καὶ ποιεῖν κῆρμα καὶ δικαιοσύνην ἐν μέσῳ τῆς γῆς» (1 Βασιλ. 2, 1 κ. ἐξ. πρὸς καὶ Ἱερ. 9, 23—24). Αἱ ἐναντίαι περιπτώσεις, αἱ ἐν τῷ βίῳ

τῶν ἀτόμων καὶ τῶν λαῶν πολλάκις ἀπαντῶσαι, καὶ ἐκ πρώτης ὄψεως πᾶν ἄλλο ἐμφαίνουσαι ἢ τὴν εὐπραγίαν μὲν καὶ εὐδοκίμησιν τῶν χρηστῶν καὶ θεοσεβῶν παρὰ τοὺς ἀσεβεῖς καὶ φαύλους, τὴν ὑπερῆχυσιν δὲ τοῦ δικαίου ἀγῶνος ὑπὲρ τὸν ἄδικον, οὐδὲ αὐταὶ τεκμηριοῦσι ἔλλειψιν ἠθικῆς τάξεως καὶ ἐπικράτησιν τοῦ χείρονος ὑπὲρ τὸ κρεῖττον, ἀλλ' ὡς κατὰ παραχώρησιν ἢ μακροθυμίαν τοῦ Θεοῦ παρεμπύπτουσαι, συντείνουσιν εἰς τὴν τελικὴν νίκην τῆς κρεῖττονος ἀρχῆς· ὁ κανὼν ὁ διήκων διὰ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης εἶναι ἐκ τοῦ κρεῖττονος, διὰ τοῦ χείρονος, εἰς τὸ κρεῖττον. Ὁν τρόπον αἱ ἐκάστοτε τοὺς ἰδιώτας καταλαμβάνουσαι βιοτικαὶ συμφοραὶ, καίπερ προερχόμεναι ἐνίσταται καὶ ἀπὸ δοκιμαζούσης καὶ παιδαγωγούσης ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, ὅμως κατὰ κανόνα εἶναι ἀπόρροιαί τῆς θείας δικαιοσύνης, τῆς καὶ ἐν τῷ παρόντι ἤδη βίῳ ἀποδιδούσης τοῖς ἀνθρώποις κατὰ τὰ ἔργα αὐτῶν, πολλάκις δὲ καὶ μέχρι τρίτης καὶ τετάρτης γενεᾶς, οὕτω καὶ αἱ πρὸς ἀλλήλους διαμάχαι καὶ συρράξεις τῶν λαῶν εἶναι ὡς τόσαι ἡμέραι τοῦ Κυρίου, ὡς τόσαι δικάσιμοι ἡμέραι πρὸς κῆρμα τῶν λαῶν καὶ τὴν ἀπονομήν τῆς θείας δικαιοσύνης κατὰ τὰ σπουδάσματα καὶ ἐπιτηδεύματα αὐτῶν. Ἐρόκειται καὶ κατὰ τοῦτο ὡς τύπος καὶ παράδειγμα ὁ βίος τοῦ Ἰσραὴλ, αὐτοῦ τοῦ ἐκλεκτοῦ καὶ περιουσίου λαοῦ τοῦ Θεοῦ. Ὡς ἰδιαίτερον ὄργανον τῶν τοῦ Κυρίου βουλῶν περὶ αὐτοῦ τούτου, περὶ τῆς ὑπηρεσίας καὶ ὑπουργίας εἰς τὴν νίκην καὶ ἐπικράτησιν τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ τὸ ἀντίθετον, καὶ ἕνεκα τῆς τοιαύτης αὐτοῦ κλήσεως καὶ ἀποστολῆς διατελῶν ὑπὸ τὴν ἰδιαίτεραν ἐκείνου σκέπην καὶ διακυβέρνησιν παρὰ τὰ λοιπὰ ἔθνη, ἀπολαύει τῶν ἀγαθῶν τῆς προνοίας ταύτης μόνον ἐφ' ὅσον καὶ καθ' ὅσον

δὲν ἀποδεικνύεται ἀνάξιος αὐτῆς. Ὅσακις ὅμως ἄλλως πολιτεύεται καὶ διὰ τῶν ἔργων αὐτοῦ συντελεῖ μάλ-
λον εἰς τὴν δυσφημίαν ἢ εἰς τὴν δόξαν τοῦ ὀνόματος
τοῦ ἁγίου Θεοῦ παρὰ τοῖς ἔθνεσι, δὲν ἐκπίπτει μὲν ὡς
ὀλότης ἢ ἀπ' ἀρχῆς ἠξιώθη χάριτος καὶ ἐκλογῆς παρὰ
τὰ λοιπὰ ἔθνη, δὲν ἐξαιρεῖται ὅμως τοῦ γενικοῦ κα-
νόνο, ὡς πρὸς τὴν ἐκάστοτε σύστασιν καὶ κατάστασιν
αὐτοῦ, καὶ τοῦ κορμοῦ καὶ στελέχους διατηρουμένου περι-
κόπτονται κατὰ καιροῦ καὶ ἐμβάλλονται εἰς τὸ πῦρ οἱ
ξηροὶ καὶ ἀκαρποὶ αὐτοῦ κλάδοι, πρὸς ἀνάφυσιν καὶ ἀ-
ναβλάστησιν νέων κλάδων, θαλαρῶν καὶ ἀκμαίων καὶ εἰς
καρποφορίαν ἐπιτηδεύων, κατὰ τὸν σκοπὸν καὶ προορισμὸν
τῆς ἀπ' ἀρχῆς φυτείας αὐτοῦ. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ ὑπὸ τοῦ
παλαίου Ἰσραὴλ προσδοκώμενος καὶ ἐν ταῖς ἱεραῖς αὐτοῦ
βίβλοις ἀναγραφόμενος Μεσσίας, ἀναμένεται ὡς τις αἰώ-
νιος βασιλεὺς τῆς εἰρήνης καὶ τῆς δικαιοσύνης, ὡς μέλλον
νὰ ἐγκαινίσῃ ἐν τῷ κόσμῳ τὸ κράτος τοῦ ἀγαθοῦ καὶ δι-
καίου καὶ ἐγκαταστήσῃ τὴν εἰρήνην καὶ εὐδαιμονίαν ἐν
τοῖς ἀνθρώποις, ἐπὶ καταλύσει τῆς ἀδικίας καὶ ἀνομίας
καὶ παντὸς κακοῦ ἐν αὐτοῖς (Ἠσ. 5, 9, 6 κ. ἐξ. 11, 1 κ.
ἐξ. Ψαλ. 44, 6—8. 109, 1 κ. ἐξ.). Ὑπὸ τοιούτων ἰδεῶν
καὶ ἐλπίδων διαπνεομένη ἡ Παλαιὰ Διαθήκη ἐν ἄλλοις
μέρεσιν αὐτῆς καὶ κεφαλαίοις καὶ ἐν ταῖς προφητείαις,
οὐ μόνον ὡς πρὸς τὴν Καινὴν Διαθήκην ἐνέχει θέσιν
προεισαγωγῆς, ἀλλὰ καὶ καθ' ἑαυτὴν ὑπάρχει πάσης προ-
σοχῆς καὶ μελέτης ἀξία τοῖς ἀφορῶσιν εἰς τὴν ἐπὶ τὸ
δικαιότερον καὶ τὸ θεοσεβέστερον ρύθμισιν τοῦ βίου, ὡς
Γραφὴ καὶ αὐτὴ θεόπνευστος καὶ ὠφέλιμος πρὸς δι-
καιολογίαν, πρὸς ἔλεγχον, πρὸς ἐπανόρθωσιν, πρὸς
παιδείαν τὴν ἐν δικαιοσύνῃ (2 Τιμ. 3, 16). Δὲν ἀποτε-
λοῦσιν ἐξαιρέσιν οὐδ' ὅσα ἐξ αὐτῆς φαίνονται ἐκ πρώτης

ὄψεως ἤττον οἰκοδομητικὰ καὶ παιδαγωγικὰ, ἐὰν μόνον μελε-
τῶνται μετὰ ἐπιστασίας καὶ ἐν συναφείᾳ πρὸς τὰ ἐπακό-
λουθα αὐτῶν. Οἱ ἐπὶ μείζονι δῆθεν ἐξάρσει τῶν τῆς Καινῆς
καταφρονοῦντες τῆς Παλαιᾶς, καὶ πρὸς κατανόησιν ἐκείνης
πᾶν ἄλλο εἰκάζοντες καὶ εἰσηγούμενοι ἢ τὴν φυσικὴν αὐτῆς
προεισαγωγὴν, ζηλοῦσι ζηλον οὐ κατ' ἐπίγνωσιν, καὶ θέ-
λοντες εἶναι χριστιανικώτεροι τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀπο-
στολικώτεροι τῶν ἀποστόλων, διασπῶσιν ἀλλήλων καὶ ἀπο-
πειχίζουσι τὰ συναφῆ καὶ συνανήκοντα, καὶ ἐπὶ κινδύ-
νῳ καταχάσεως καὶ ἀπωλείας τῆς πηγῆς τοῦ ζῶντος ὕδα-
τος ὀρύσσουσι τὸ τοῦ πρ. φήτου «ἐαυτοῖς λάκκους συν-
τετριμμένους, οἳ οὐ δυνήσονται συνέχειν ὕδωρ» (Ἰερ. 2, 12).

Ὅ, τι διευκλώσαμεν ὡς γενικόν, διὰ πάσης τῆς Πα-
λαιᾶς Διαθήκης διήκοντα, κανόνα ἐν τῇ ἐκτιμῆσει τῆς
πρώτης ἀρχῆς, τῆς περαιτέρω πορείας καὶ ἐξελιξέως
καὶ τοῦ τελικοῦ καταντήματος τοῦ κόσμου καὶ τῶν ἐν
αὐτῷ, τοῦτο ἀποτελεῖ καὶ τὸν κανόνα τῆς Καινῆς Δια-
θήκης καὶ τῆς ἀκολουθοῦσης αὐτῇ Ἐκκλησίας τοῦ Χρι-
στοῦ. Καὶ κατ' αὐτὰς ἐκ τοῦ κρείττονος διὰ τοῦ χεί-
ρονος, εἰς τὸ κρείττον, ἐκ τοῦ κρείττονος ὡς πρώτης
γενέσεως (*generatio*), διὰ τοῦ χείρονος ὡς τινος παρεκ-
βάσεως ἢ φθορᾶς τῆς πρώτης γενέσεως (*degeneratio*),
καὶ εἰς τὸ κρείττον, ὡς τινα ἀποκατάστασιν τῆς πρώτης
ἀκεραιότητος καὶ ἀνάπλασιν ἐπὶ τὸ τελειώμερον ὡς
ἀναγέννησιν (*regeneratio*). Καὶ οἱ λόγοι δὲ οἱ ὑπαγορευόν-
τες τὴν τοιαύτην ἐκδοχὴν καὶ ὑποστηρίζοντες τὴν ἀντίληψιν
τῆς Κ. Διαθήκης καὶ τῆς Ἐκκλησίας δὲν εἶναι κατ' οὐσίαν
διάφοροι τῶν λιμβανομένων ἀπὸ τῆς θεολογίας καὶ κο-
σμοθεωρίας τῆς Π. Διαθήκης. Εἶναι καλὴ καὶ ἀμεμ-
πτος ἡ πρώτη γένεσις ὡς ἔργον τοῦ ὑπερτάτου καὶ ἁγίου
όντος, τοῦ πανσόφου καὶ παναγάθου καὶ παντοδυνά-

μου Θεοῦ. Ἐπῆλθεν ἡ παρέκβασις καὶ φροῶν τῆς πρώτης γενέσεως ἐκ παραχρήσεως τῆς ἐλευθέρου βουλήσεως τῶν μὴ τελείων πνευματικῶν ὄντων τοῦ ἀοράτου καὶ ὁρατοῦ κόσμου, παραχωροῦντος τοῦ Δημιουργοῦ διὰ τὸ αὐτεξούσιον αὐτῶν καὶ μὴ ἀναστελλόντος τὸ ἀπαξδοθὲν αὐτοῖς δῶρον τῆς ἐλευθερίας, καὶ ταύτης ἀποτελοῦσης τὸν ἀπαραίτητον ὄρον τῆς διακρίσεως ἀρετῆς καὶ κακίας, ἀξίας ἢ ἀπαξίας τῶν διαθέσεων καὶ ἐνεργειῶν τῶν λογικῶν κτισμάτων. Τὸ κατάντημα ἔσται πάλιν τὸ κρεῖττον καὶ τελειότερον, ὡς τῆς νίκης ἀποκειμένης τῷ ἰσχυροτέρῳ, ἰσχυρότερος δὲ εἶναι ὁ τέλειος δημιουργὸς παρὰ τὰ ἀτελέστερα αὐτοῦ κτίσματα κατ' ἄλλα τε καὶ κατὰ τὴν ποιότητα ὧν θέλουσι καὶ βουλεύονται. Διαφορὰ τις μεταξὺ τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς ὑπάρχει ὡς πρὸς τὸν τρόπον καὶ τὰ μέσα τῆς ἐπὶ τὸ κρεῖττον καὶ τελειότερον ἀναπλάσεως ἢ ἀναγεννήσεως. Αὕτη πολλαχῶς παρασκευασθεῖσα ἐν τῇ Παλαιᾷ, καὶ ἀπὸ τῆς ἐν σαρκὶ ἐπιφανείας τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ ἤδη ἐγκαινισθεῖσα, ἑξακολουθεῖ ἕκτοτε συντελουμένη ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ ἰδρυθείσῃ ἐπὶ τούτῳ νέα Ἐκκλησίᾳ τῆς χάριτος δι' ἄλλων τε μέσων ὁρατῶν καὶ διὰ τῆς ἀοράτως καὶ μυστικῶς ἐνεργούσης παρὰ τοῖς πιστοῖς χάριτος καὶ δυνάμεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος, παρὰ πάσας δὲ τὰς ἀπαύστους ἀντενεργείας καὶ μεθοδείας τοῦ ἀρχεκάκου καὶ τῶν παντοίων αὐτοῦ ὀργάνων, καὶ παρὰ τὰς ἐκάστοτε ἐπισυμβαινούσης μεταπτώσεις καὶ περιπετείας τοῦ ἀγῶνος, τελευταῖον θὰ ὑποκύψῃ τὸ χεῖρον τῇ ὑπεροχῇ τῆς κρεῖττονος ἀρχῆς, καὶ καταλυομένης διὰ παντὸς πάσης ἐκείνου δυνάμεως καὶ ἐπιρρείας, θὰ καταπαύσῃ καὶ πάντα τὰ ἀπ' αὐτῆς ἀπορρέυσαντα εἶδη τῶν ἀταξιῶν καὶ ἀνωμαλιῶν ἐν τῇ ἀλόγῳ κτίσει, συμπεριλαμβανομένου καὶ αὐτοῦ τοῦ θανάτου

καὶ τῆς φθορᾶς, καὶ ἀντὶ τῶν παλαιῶν θὰ ἀναφανῶσι καινοὶ οὐρανοὶ, καὶ γῆ καινὴ, ἐν ἣ δικαιοσύνη κατοικεῖ (Ρωμ. 8, 20—22. 1 Κορ. 15, 24—26. 53—57. 1 Περ. 3, 13. Ἑβρ. 2, 14—15. Ἀποκ. 17, 14, 18, 1—21, 27).

Ἡ τοιαύτη ἐν τῇ δευτέρᾳ τοῦ Χριστοῦ παρουσίᾳ ἀποτελεσθησομένη ποτὲ παλιγγενεσία καὶ παλινόρθωσις εἰς τὴν ἀρχαίαν ἀκεραιότητα, καίπερ χαρακτηριζομένη ἐνίοτε καὶ ὡς ἀποκατάστασις πάντων (Ματ. 17, 11. Λουκ. 1, 70. Πρξ. 3, 21), καὶ δὴ καὶ ὡς εἰρήνευσις καὶ ὡς ἀποκαταλλαγὴ πρὸς τὸν Θεόν, κατὰ τινὰς δὲ καὶ ὡς ἀνακεφαλαίωσις τῶν πάντων ἐν τῷ Χριστῷ, τῶν τε ἐπὶ τοῖς οὐρανοῖς καὶ τῶν ἐπὶ τῆς γῆς (Ἐφ. 1, 10. Κολ. 1, 20), ὅμως κατὰ τὴν ἄλλως σταθερὰν καὶ ὁμόφωνον τῆς Κ. Διαθήκης διδασκαλίαν, ἀναφέρεται εἰς μόνους τοὺς ἐκ τῶν ἀνθρώπων ἀξιούς εὐρεθησομένους τῆς ἐν Χριστῷ σωτηρίας καὶ ζωῆς ἐν τῇ μεγάλῃ καὶ τελικῇ ἐκείνῃ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως, ἢ δὲ ἐν λόγῳ ὡς παγκόσμιος παριστωμένη παλινόρθωσις νοεῖται ἢ συντελεσθησομένη οὐχὶ τῇ συμπεριλήψει καὶ συμμετοχῇ, ἀλλὰ τῇ ἀποκλείσει καὶ ἀποχωρισμῷ τῶν ἀδιορθώτως ἐχόντων καὶ ἀναξίων εὐρεθησομένων τῆς αἰδίου καὶ μακαρίας ζωῆς ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ βασιλείᾳ ἐκ τε τῶν οὐρανίων πνευμάτων καὶ ἐκ τῶν ἀνθρώπων (Ματ. 7, 21—23. 13, 41. 42. 25, 32. 41. 46. Ρωμ. 2, 5—12. Κορ. 6, 9—10. Γαλ. 5, 21. 6, 7—8. 2 Θεσ. 1, 5—10. 2, 3—12. Ἐφ. 5, 5. Κολ. 3, 6—7. Ἑβρ. 10, 26—27. 2 Περ. 2, 3—10, Ἀπ. 20, 10—15. 21, 8. 22, 14—15 κ. ἄλλ.).

Ἄλλοίαν καὶ περὶ τούτου εἶχον γνώμην ὅσοι τῶν λεγομένων Γνωστικῶν τὴν ἐν Χριστῷ ἀπολύτρωσιν ἐξελάμβανον ἐν πολλῷ εὐρύτερᾳ καὶ αὐτὸ τοῦτο παγκοσμίῳ σημασίᾳ, καὶ τὴν τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὸν Θεόν καταλλαγὴν

θεωροῦντες ὡς ἐλάχιστόν τι μόριον τῆς παγκοσμίου ἀπολυτρώσεως καὶ ἐπαναγωγῆς εἰς τὴν πρώτην ἀκεραιότητα καὶ μακαριότητα, ὑπὸ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν πάντων ὑπῆγον τὴν τε πρὸς τὸν Θεὸν καταλλαγὴν τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας καὶ τὴν τελικὴν σωτηρίαν τῶν ἀσεβῶν ἀνθρώπων. Εἰς τὸ αὐτὸ κατέληγε καὶ ὁ πολὺς Ὀριγένης, καίπερ ἄλλως διαστάμενος ἐκείνοις εἰς πολλὰ, ὁρμώμενος δὲ ἐκ σκέψεων καὶ θεωριῶν ἄλλοιων περὶ τε Θεοῦ καὶ πνευματικοῦ κόσμου καὶ περὶ ὕλης καὶ τῆς τοῦ κακοῦ φύσεως καὶ ἀρχῆς. Τὸ κακὸν οὐδὲν ἔχει τὸ θετικόν, κατ' Ὀριγένην, ἀλλ' εἶναι τις ἀρνησις ἢ στέρησις, ἀποστρεφὴ τις ἀπὸ τοῦ ἀγαθοῦ, ἀπὸ τοῦ πληρώματος τοῦ ὡς ἀληθῶς ὄντος εἰς τὸ μὴ ὄν, ὡς τοιαύτη δὲ οὐδεμίαν ἔχει ἄλλην ἀρχὴν καὶ αἰτίαν εἰμὴ αὐτὴν ταύτην τὴν ἐλευθέρᾳ θελήσει τῶν λογικῶν ὄντων καὶ παραχρησῆσαι τοῦ Θεοῦ τελομένην πράξιν τῆς ἀποστρεφῆς. Καὶ δύναται μὲν κατὰ τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ καὶ φύσιν νὰ ἔχη καὶ ἀνάλογα ἀποτελέσματα, ἀρνητικὰ καὶ στερητικὰ, πλὴν οὐ μόνον οὐδὲν δύναται κατὰ τοῦ ὄντος καὶ τῶν ἀναλόγων ἐνεργημάτων αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ χρησιμεύει πρὸς τὸ καλὸν καὶ ἀγαθόν, τῇ τοῦ Θεοῦ προνοίᾳ καὶ οἰκονομίᾳ, καὶ ὡς ἔσχεν ἀρχὴν, οὕτως ἔξει καὶ τέλος, κατὰ τὴν διὰ τοῦ Λόγου καὶ τῆς ἐν αὐτῷ ἀπολυτρώσεως τελεσθησομένην ποτὲ ἀποκατάστασιν ἢ ἐπανόρθωσιν τῶν πάντων εἰς τὴν ἀκεραιότητα τῆς πρώτης ἀρχῆς καὶ καταστάσεως, οὐδενὸς ἐξαιρουμένου, οὔτε ἐκ τοῦ ἀοράτου, οὔτε ἐκ τοῦ ὄρατου κόσμου, τῆς βασιλείας τοῦ ὄντος ὄντος, ἀποκλειούσης τὴν συνύπαρξιν παντὸς μὴ ὄντος, καὶ αὐτῶν ἐπιτῶν κολάσεων καὶ ποινῶν, ὡς ἔχουσῶν καὶ τούτων ἀρνητικὸν καὶ πρόσκαιρον χαρακτήρα, καὶ κατὰ τὴν τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητα μὴ ἀποβλεπουσῶν πρὸς αἰδίου ὄλεθρον καὶ κακοδαμονίαν τῶν ἀπὸ τοῦ ὄντος εἰς τὸ μὴ ὄν ἀποστρε-

φομένων, ἀλλ' ἐν εἴδει παιδευτικῶν καὶ διορθωτικῶν μέσων, ἀφορωσῶν πρὸς τὴν ἀπὸ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ ὄντως ὄν εἰς ἐπιστροφὴν (τόμ. Β' εἰς Ἰωάν. 7. Περὶ ἀρχῶν Α' 5—6. Β' 6. 9. Γ' 5—6 κ. ἄλλ.).

Σύμψηφον εἰς τὰς τοιαύτας σκέψεις εὔρεν ὁ Ὀριγένης τὸν ἀδελφὸν τοῦ Μεγάλου Βασιλείου Γρηγόριον τὸν Νύσσης, καίτοι δὲν ἔλειψαν καὶ οἱ ἐπὶ διασώσει τῆς ὀρθοδοξίας αὐτοῦ τὴν ἀκεραιότητα τῶν σχετικῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων, καὶ ἰδίᾳ τοῦ περὶ ψυχῆς καὶ ἀναστάσεως διαλόγου, διαμφοισθητήσαντες, μνημοεῦει δὲ ὡς τοιοῦτον ὁ ἱερός Φώτιος (Μυριοβ. 233) τὸν ἐν ἁγίοις Γερμανὸν Κωνσταντινουπόλεως (+ 733). Ἡ πλατωνίζουσα ἀρνητικὴ ἐκδοχὴ τοῦ κακοῦ ὡς τοῦ μὴ ὄντος, πλὴν Ὀριγένους, κοινὴ οὖσα καὶ ἄλλοις καὶ οὐ τοῖς τυχοῦσι πατρῶσι καὶ συγγραφεῦσι τῆς Ἐκκλησίας, Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς, ἦτο οἰκεία καὶ τῷ Γρηγορίῳ, ὡς λέγεται ἐν τῷ Μεγάλῳ αὐτοῦ Κατηχητικῷ (κεφ. 5) «καθάπερ ἡ ὄρασις φύσεώς ἐστὶν ἐνέργεια, ἡ δὲ πῆρωσις στέρησις ἐστὶ τῆς φυσικῆς ἐνεργείας, οὕτω καὶ ἡ ἀρετὴ πρὸς τὴν κακίαν ἀνθέστηκεν, οὐ γὰρ ἐστὶν ἄλλαν κακίας γενεσὶν ἐννοῦσαι ἢ ἀρετῆς ἀπουσίαν». Ἀπὸ ταύτης τῆς ἐκδοχῆς τοῦ κακοῦ ὁρμώμενος, ἐρειδόμενος δὲ καὶ ἐπὶ τῆς πανθομολογουμένης ἀγαθότητος καὶ εὐσπλαγχνίας τοῦ Θεοῦ, καὶ ταύτην συμβιβάζων πρὸς τὴν οὐχ ἤττον ὁμολουμένην δικαιοσύνην τε τοῦ Θεοῦ καὶ ἐλευθερίαν τῶν λογικῶν πλασμάτων, ὁμολογεῖ μὲν καὶ ὁ Γρηγόριος τὸ ἔλλογον τῶν κολάσεων καὶ τιμωριῶν τῶν ἀπὸ τοῦ ἀγαθοῦ ἀποστρεφομένων, καὶ ὅτι μετὰ θάνατον ὑπάρχει κρίσις καὶ ἀνταπόδοσις κατὰ τὰ ἐν τῷ βίῳ πεπραγμένα, φρονεῖ ὅμως, ὅτι αἱ τοὺς κακοὺς καὶ ἀσεβεῖς ἀναμένουσαι θλίψεις καὶ λύπαι, καίπερ μεγάλαι ἀναλόγως καὶ μακρογόνοι, δὲν θὰ εἶναι καὶ ἀτελεύτητοι, ἀλλ' ὡς ἐκ παι-

δευούσης πατρικής αγάπης ἐπὶ διορθώσει καὶ ἐξαγνισμῶ τῶν ἀμαρτανόντων, οὐχὶ δὲ ἐξ ἀπεχθείας τινὸς καὶ ἐκδικήσεως καὶ ἐπὶ ἀπλῆ τιμωρίᾳ αὐτῶν, ἐπιβαλλόμεναι, διαρκοῦσι μόνον ἐπὶ χρόνον τεταγμένον, μέχρι τῆς κοινῆς ἀναστάσεως, μέχρι τῆς εἰς τὸ ἀρχαῖον τῆς φύσεως ἡμῶν ἀποκαταστάσεως. Οὕτω δὲ τὴν τῶν ἀμαρτωλῶν κόλασιν καὶ τιμωρίαν εὐρίσκον ὁ Γρηγόριος ὡς ἀπαίτησιν τοῦ αὐτεξουσίου τῶν κτισμάτων καὶ τῆς δικαιοσύνης τοῦ Θεοῦ, ὑπαγορευομένην δὲ καὶ ὑπ' αὐτῆς τῆς πατρικῆς παιδευούσης αγάπης αὐτοῦ, μόνον τὸ ἀτελεύτητον τῶν κολάσεων εὐρίσκει ἀσυμβίβαστον πρὸς τὴν ἄπειρον εὐσπλαχνίαν καὶ ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ καὶ πρὸς τὴν ἀρνητικὴν φύσιν τοῦ κακοῦ, τοῦ μὴ ὄντος μὴ δυναμένου ἐπικρατῆσαι τοῦ ὄντος καὶ ὑπόστασιν ἔχειν ἅμ' αὐτῷ ὅτε αὐτὸς ἔσται τὰ πάντα ἐν παντί. Δι' ἣν αἰτίαν, κατὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν πᾶσι εἰς τὴν πρώτην ἀκεραιότητα, θὰ συντελεσθῆ καὶ τοῦ διαβόλου καὶ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ πρὸς Θεὸν ἐπιστηροφῆ καὶ διαλλαγή, καὶ οὐδὲν ὑπάρξει τὸ ὁπωσδήποτε ἀντικείμενον τῇ γενικῇ ἁρμονίᾳ (Ἐπιθι τὰ τελευταῖα τοῦ προονομασθέντος περὶ ψυχῆς καὶ ἀναστάσεως διαλόγου). Πρὸς τὴν γενικὴν τῶν παθῶν ἁρμονίαν οὐ μόνον δὲ ἀντίκειται, ἀλλὰ καὶ συνάδει καὶ ἀπαιτεῖται ἡ τοῦ κακοῦ παρουσία κατ' ἄλλους χριστιανοὺς θεολόγους, καὶ κατὰ τοῦτο ὑπάρχει ἀξιοσημεῖωτος ἡ γνώμη τοῦ ἐκ τῶν λατίνων Δακταντίου, ἐκ τῶν συγχρόνων καὶ οικείων τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, καὶ τοῦ κατὰ μίαν ἑκατὸνταετηρίδα βραδύτερον ἀκμάσαντος μεγάλου θεολόγου τῆς ἀρχαίας λατινικῆς Ἐκκλησίας, τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου. Ὁ πρῶτος, παῖτερ ἄλλως προσκείμενος τῇ μοναρχίᾳ καὶ μονοθεΐᾳ τοῦ χριστιανισμοῦ, ἀποδεχόμενος ὁμῶς τὸν

κόσμον ὡς συνεστηκότα ἐκ δύο ἀλλήλοις συνημμένων καὶ ἀλλήλοις ἀναικειμένων στοιχείων, τοῦ πυρῶδους καὶ φωτεινοῦ ἀφ' ἑνός, καὶ τοῦ ὑγροῦ καὶ σκοτεινοῦ ἀφ' ἑτέρου, ὑπολαμβάνει τότε ἐν τῷ παντί καὶ τὸ ἐν τοῖς ἀνθρώποις κακὸν οὐ μόνον ἀναπόφευκτον καθ' ἑαυτὸ καὶ ἀναπόδραστον, ἀλλὰ καὶ ἀναγκαῖον καὶ ἀπορρίπτει πρὸς τὸ ἀγαθόν. Καὶ τὸ μὲν τελευταῖον τοῦτο, τὴν πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἀναγκαιότητα τοῦ κακοῦ συνάγει ἐντεῦθεν, ὅτι τὸ κακὸν συντελεῖ πρὸς ἔκλαμψιν καὶ ἀνάδειξιν αὐτοῦ τοῦ ἀγαθοῦ, ὡς ἀδυνάτου ὄντος, διὰ τὴν συστοιχίαν καὶ ἀντίθεσιν τῶν δύο ἐννοιῶν, ἡ νοηθῆ τὸ δεύτερον ἄνευ τοῦ ἑτέρου. Ἐκ τούτου δὲ καὶ ἡ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ παραχώρησις τοῦ κακοῦ. Τὸ δὲ ἀναπόδραστον καὶ ἀναπόφευκτον αὐτοῦ ἐξηγεῖται ἐκ τῆς ἀντιθέσεως τῶν συνιστῶντων τὸν κόσμον στοιχείων καὶ ἐκ τῆς συστάσεως τοῦ ἀνθρώπου ἐκ σώματος καὶ ψυχῆς, τῆς μὲν ψυχῆς ἀντιστοιχούσης πρὸς τὸ ἐν αὐτῷ πυρῶδες καὶ φωτεινόν, τοῦ δὲ σώματος πρὸς τὸ ἐν αὐτῷ ὑγρὸν καὶ σκοτεινόν(1).

Ὁ τοιοῦτος συνδυασμὸς τοῦ κατὰ φύσιν ἀναπόδραστου μετὰ τοῦ κατὰ ἰσχυρὸν ἀναγκαίου καὶ χρησίμου πρὸς τὴν τοῦ ὄλου ἁρμονίαν τεκμηριῶ βεβαίως κατὰ λόγον διάταξιν τῶν τοῦ κόσμου πραγμάτων καὶ χρησιμεύει ὡς ἀπόδειξις τῆς ἀπείρου σοφίας τοῦ Θεοῦ ὡς τε δημιουργοῦ καὶ προνοητοῦ, ὃν τρόπον τὸ αὐτὸ τοῦτο συνάγεται καὶ ἐκ τῆς λοιπῆς εὐταξίας καὶ ἁρμονίας τοῦ παντός(2). Ἐκιστα ὁμῶς ἔπεται ἐντεῦθεν ὅτι εἶναι καλοὶ καὶ θεάρεστοι πᾶσαι

1) Πρβλ. ἐν κεφ. 15 τοῦ περὶ Ὁρθῆς τοῦ Θεοῦ (Deira Dei, ἐπὶ ἀναίρεσει τῆς τῶν Ἐπικουρείων δόξης περὶ παντελοῦς ἀπαθείας τοῦ θεοῦ συντεταγμένου) πονήματος αὐτοῦ. Πρβλ. καὶ Divin. Instit II 13 καὶ VI 13.

2) Divin. Instit. I, 2 καὶ δὲ De officio Dei.

ἀδιακρίτως αἱ βουλήσεις καὶ πράξεις τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' αἱ ἐνέργειαι λογικῶν καὶ ἐλευθέρων ὄντων κρίνονται παρὰ τῷ θεῷ κατὰ τὰς προθέσεις καὶ διαθέσεις τῶν πραττόντων, καὶ, ὡς εἶναι δεκταὶ αὐτῷ καὶ ἀξιόμισθοι αἱ ἀπὸ ἀγνῆς διαθέσεως ἀπορρέουσαι καὶ θεοφιλεῖ καὶ δικαιοφρονα αἰσθητήματα ἐπιμαρτυροῦσαι πράξεις αὐτῶν, οὕτως ὑπάρχουσιν ἀπάρεστοι αὐτῷ καὶ κολάσεων ἀξιοὶ εἶναι αἱ ἐναντίαι αὐτῶν διαθέσεις καὶ ἐνέργειαι, κολάζονται δὲ οὐ μόνον προσκαίρως ἐν τῷ παρόντι βίῳ ἢ καὶ μετὰ θάνατον, ἀλλὰ καὶ ἀτελευτήτως, καὶ ἐν αὐτῷ ἔτι τῷ νέῳ σώματι, ὑπερ περικρίσεται ἡ ἀθάνατος ψυχὴ καὶ τῶν ἀσεβῶν μετὰ τὴν δευτέραν ἀνάστασιν³⁾.

Τῆς θεοδικίας ταύτης τοῦ Λακτιαντίου, τῆς ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ αὐτεξουσίου τῶν λογικῶν κτισμάτων ἐκφυγούσης μὲν τὰ ἐπακολουθήματα τῆς μανιχαϊζούσης πωρ κοσμολογίας καὶ ἀνθρωπολογίας αὐτοῦ, παριστώσης δὲ τὴν τοῦ κακοῦ παρουσίαν καὶ ἐνέργειαν ἐν τῷ κόσμῳ ὡς συντελεστικὴν εἰς τὴν τούτου ἁρμονίαν καὶ ὡς συστατικὴν τῆς τοῦ δημιουργοῦ καὶ προνοητοῦ αὐτοῦ τελειότητος καὶ σοφίας, διαφέρει ἡ θεοδικία τοῦ ἱεροῦ Ἀυγουστίνου μᾶλλον κατ' εἶδος ἢ κατ' ὕλην, ὡς τὸ αὐτὸ μὲν κατ' οὐσίαν καὶ ἐπὶ τῇ αὐτῇ βάσει ἐπιζητούσα, τὴν ἕξαρσιν τῆς χρησιμότητος τῆς τοῦ κακοῦ παρουσίας εἰς τὴν ἁρμονίαν τοῦ ὅλου καὶ εἰς τὴν ἀνάδειξιν τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας καὶ δικαιοσύνης, καὶ ἅμα τὴν διαφυγὴν τοῦ σκοπέλου παντὸς μανιχαϊσμοῦ, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ αὐτεξουσίου τῶν λογικῶν κτισμάτων, στοχαζομένη ὅμως τοῦ ἐπιδιωκομένου κατ' ἄλλον εἰρηδὸν σκέψεων.

Ἡ πλατωνίζουσα καὶ νεοπλατωνίζουσα ἀρνητικὴ ἐκδοχὴ τοῦ κακοῦ ὡς τινος μὴ ὄντος, ὡς τινος ἀπουσίας, ἢ ἐλλείψεως καὶ στέρησεως τοῦ ἀγαθοῦ ὡς ὄντος,

3) Divin. Instit., V. 19. VI, 9. VII.—811. 23—26.

εἶναι καὶ ἡ τοῦ ἱεροῦ Ἀυγουστίνου. Ἐν ᾧ ὁμοῦς ἐν τῷ ἀγαθῷ γίνεται διάκρισις μεταξὺ τοῦ καθ' ἑαυτὸ ἢ ἀπολύτου ἀγαθοῦ ὡς τοῦ ὄντος καὶ μόνιος ὄντος, καὶ τῶν ἀγαθῶν τῶν σχετικῶν, τῶν μετεχόντων ἐκείνου, ἡ διάκρισις αὕτη δὲν εἰσχωρεῖ εἰς τὸ κακὸν ὡς μὴ ἔχον ἰδίαν τινα οὐσίαν καὶ ὑπόστασιν, ἀλλ' ὡς τι σχέσιν ἔχον πρὸς τὸ ἀγαθὸν καὶ δὴ ὡς ἀπλήν ἀπουσίαν καὶ ἔνδειαν, ὡς ἀπλήν ἐλλείψιν καὶ στέρησιν ἢ ἀποβυλὴν τοῦ ἀγαθοῦ (*defectus, privatio, amissio*), ὅχι μὲν πάντῃ ἀδιάφορον καὶ ἀβλαβῆ, ἀλλὰ βλαπτικὴν καὶ φθορικὴν τοῦ ἀγαθοῦ, πλὴν ὅχι τοῦ καθ' ἑαυτὸ καὶ ἀπολύτου ἀγαθοῦ τοῦ πάσης ἐπηρείας ὑπερέτερου καὶ ἀνεπιδέκτου, ἀλλὰ τῶν σχετικῶν ἀγαθῶν, τῶν δεκτικῶν φθορᾶς καὶ ἐπηρείας (Περὶ πολιτείας Θεοῦ XI, 22. XII, 3.7—8). Καὶ τὰ μὲν ἀγαθὰ πάντα οὐδεμίαν ἔχουσιν αἰτίαν ἄλλην ἢ τὴν τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητα, τὰ δὲ κακὰ, τὰ τοῦ ἀπολύτου ἀγαθοῦ ἀπολείποντα καὶ στερούμενα, μόνην αἰτίαν ἔχον τὴν βούλησιν τῶν κτιστῶν λογικῶν ὄντων, τῶν ἀγγέλων πρῶτον, καὶ ἔπειτα τῶν ἀνθρώπων, ἀγαθῶν μὲν καὶ τούτων ἀπὸ γε τῆς δημιουργίας καὶ πάσης φυσικῆς κακίας ἀμοίρων δεκτικῶν ὁμοῦς τροπῆς, καὶ δὴ καὶ ἀποτραπέντων οἰκιοθελῶς ἀπὸ τοῦ ἀπολύτου καὶ ἀτρέπτου ἀγαθοῦ εἰς τὸ σχετικὸν καὶ τρεπτὸν ἀγαθόν, ἀπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς ἑαυτούς, καὶ ἐν τούτῳ σφραλέντων, ὅτι ἀπεστράφησαν ἀπὸ τοῦ κρείττονος καὶ ἐστράφησαν εἰς τὸ ἥττον¹⁾. Καὶ τοιαύτην ὁμοῦς ἀρχὴν καὶ φύσιν ἔχον τὸ κακὸν ἐπηρείζει μὲν ἐπὶ τὸ χεῖρον τὰ τοῦ κόσμου πράγματα καὶ

1) Nequaquam dubitare debemus, rerum quae ad nos pertinent bonarum causam non esse nisi bonitatem Dei malarum vero al immutabili bono deficientem boni mutabilis voluntatem, prius angeli, hominis postea (Ἐγχειρίδ. 23).

είναι υπαίτιον και υπεύθυνον τῇ θεῖᾳ δικαιοσύνῃ, πλην δὲν εἶναι ἀνεξάρτητον οὔτε τῶν θεόθεν κειμένων νόμων, οὔτε τῆς θείας προνοίας και κυβερνήσεως, ὡς τοιαῦτον δὲ οὐ μόνον δὲν αἶρει τὴν τοῦ ὄλου εὐταξίαν και εὐκοσμίαν, ἀλλὰ και συντελεῖ πως εἰς τὴν παγκόσμιον ἁρμονίαν, και χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς τὸ κρεῖττον. Εἶχον ἤδη παραβάσει οἱ θύραθεν τὴν τοῦ κόσμου ἁρμονίαν πρὸς τὴν ἁρμονίαν ἴσως μὲν και τῶν χρωμάτων, μάλιστα δὲ τῶν μουσικῶν τόνων και χορδῶν, και οὐ μόνον οἱ Πυθαγόρειοι, ἀλλὰ και οἱ μετ' αὐτοὺς πανθειστικῶς κοσμολογήσαντες. Γνωστὴ ἡ τοῦ Ἡρακλείτου Παλίντονος ἁρμονία κόσμου ὅπως περ λύρας και τόξου¹). Τὴν σύγκρισιν ταύτην δὲν ἀποφεύγει οὐδὲ ὁ Ἀδγουστίνος. *contrarietate opperitione saeculi pulchritudo comprimitur* (Περὶ πολιτ. Θεοῦ XI, 18)²). Ὑπάρχει ὁμοίως μεταξὺ αὐτοῦ και ἐκείνων ἡ διαφορὰ αὕτη, ὅτι ἐκεῖνοι μὲν, πανθειστικῶς κοσμολογοῦντες, καταφεύγουσιν εἰς τὴν εἰκόνα ἐκείνην πρὸς κατάδειξιν τοῦ ἀπαραίτου εἰς τὴν τοῦ παντός ἁρμονίαν τῆς ἐν αὐτῷ παρουσίας και τοῦ κακοῦ, αὐτὸς δὲ, θεϊστικῶς κοσμολογῶν, μεταχειρίζεται τὴν αὐτὴν σύγκρισιν πρὸς παράστασιν τούτου, ὅτι τὸ κακόν, και μὴ ὄν καθ' ἑαυτὸ ἀναγκαῖον και ἀπαραίτητον πρὸς τὴν τοῦ κόσμου ἁρμονίαν, μόνον δὲ κατὰ συμβεβηκός, κατὰ παράχρησιν ἑνὸς ἀγαθοῦ, τοῦ αὐτεξουσίου τῶν λογικῶν πλασμάτων, και παραχώρησει τοῦ πλοῦτου εἰς τὸν κόσμον εἰσελθόν, ὁμοίως δὲν ἀποδείκνυται ὑπέρτερον τῶν ἐξ ἀρχῆς βουλῶν αὐ-

¹) Πρβλ. και τοὺς ἐν ἄρθρῳ Γ' μνημονευθέντας στίχους ἐκ τοῦ πρὸς τὸν Δία ὕμνου τοῦ Στωϊκοῦ Κλεάνθους.

²) Πρβλ. αὐτόθι 22, και XI, 3 τὴν χρῆσιν και τῆς ἐκ τῶν χρωμάτων λαμβανομένης παρομοιώσεως πρὸς παράστασιν τοῦ αὐτοῦ νοήματος.

τοῦ οὐδὲ ἀναιρετικὸν τῆς τοῦ παντός εὐκοσμίας και εὐταξίας, ἀλλὰ πᾶν τούναντίον, ὑπὸ τὴν πρόνοιαν και κυβερνήσιν τοῦ ἀγαθοῦ και δικαίου και πανσόφου και παντοδυνάμου Θεοῦ, συντελεῖται μὲν εἰς τὴν ἁρμονίαν τοῦ παντός, χρησιμεύει δὲ και πρὸς αὐτὸ τὸ ἀγαθόν. Διὸ και δυνάμενος παρακοιλοῦσαι αὐτὸ δὲν παρεκώλυσεν ὁ Θεός, ἀλλὰ πρὸς τοιαύτην χρησιμοποίησιν αὐτοῦ ἀφορῶν, ἀντὶ τῆς παρεμποδίσεως, προέκρινε τὴν παραχώρησιν αὐτοῦ, ἵνα και ἐκ τοῦ κακοῦ προέλθῃ τι ἀγαθόν (αὐτ. XXII). Καὶ ἐν οἷς δὲ τιμωρεῖ και ἐπάγει ἡ ἐπιτρέπει τὰς τοῦ βίου θλίψεις και δοκιμασίας, σκοπεῖται και προκόπτει τι ἀγαθόν, ἢ κατὰ τὸ δίκαιον και τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ καταδίκη και κόλασις τῶν ἁμαρτωλῶν και ἡ κατὰ τὴν ἀγαθότητα αὐτοῦ και πατρικὴν ἀγάπην ἀσκησις τῶν δικαίων και τελείωσις τῶν μακαρίων *et est pulchritudo universae creaturae per haec tria iuculpabilis, damnationem peccatorum, exercitationem justorum, perfectionem beatorum* (*De vera relig.* 23. πρβλ. και περὶ πολιτ. Θεοῦ, XXI, 12). Οὕτω δὲ οὐδὲν ἔχει τὸ ἀσυμβίβαστον πρὸς τὴν τοῦ παντός ἁρμονίαν και πρὸς τὴν τελειότητα τοῦ Θεοῦ οὔτε ἡ παρὰ τὸ ἀγαθὸν ἀΐδιος παρουσία και παράτασις τοῦ ὑστερον ἐπελθόντος κακοῦ, οὔτε ἡ κατὰ τὸ δίκαιον ἀτελεύτητος κόλασις τῶν ἀξίων αὐτῆς, εἴτε ἐκ τῶν ἀγγέλων, εἴτε ἐκ τῶν ἀνθρώπων, παρέλκει δὲ ἡ προδηλωθεῖσα κατὰ Ὁριγένην και ἄλλους ἐκδοχὴ τῆς τῶν πάντων ἀποκαταστάσεως ὡς τινος εἰρηνεύσεως και καταλλαγῆς πρὸς τὸν Θεὸν (πάντων ἀδιακρίτως τῶν λογικῶν ὄντων και τῆς καταπαύσεως πασῶν τῶν κολάσεων μετὰ τὴν δευτέραν ἀνάστασιν (Περὶ πολιτείας Θεοῦ XXI, 12 και 24).

(ἔπειτα συνέχεια)

Ο ΚΑΤΑΡΤΙΣΜΟΣ
ΤΗΣ ΤΩΝ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΩΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΝ
ΕΚΛΕΓΟΥΣΗΣ ΣΥΝΕΛΕΥΣΕΩΣ

(συνέχεια προηγ. τεύχους)

Ὁ τε Μ. διερμηνεύς καὶ ὁ ἡγεμὼν τῆς Σάμου δύνανται νὰ ὑπαχθῶσιν εἰς τοὺς ἄρχοντας. Ἐν τοῖς ὑπομνήμασι τῆς ἐκλογῆς Γρηγορίου τοῦ Ε' (1806), Ἀνθίμου τοῦ Δ' (1848) καὶ Γερμανοῦ τοῦ Δ' (1852) ἦτοι ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 10' αἰῶνος ἀναφέρονται αἱ ἐπιτροπὸι τοῦ κοινοῦ (αὐτ. σελ. 429, 430). Ὁ λαὸς μνημονεύεται συνήθως ὡς τὸ **χριστιάνωμα** καὶ μῖνον ἀπὸ τῆς ἐκλογῆς Γρηγορίου τοῦ Ε' (1806) ἀντ' αὐτοῦ ἀναφέρονται οἱ **πρόκριτοι τῶν ρουφειῶν** (τῶν συντεχνιῶν). Ἀναμφιβόλως, ἀρκούντως πρότερον ἤρχισεν ἂν ἀντιπροσωπεύηται ὁ λαὸς ὑπὸ τῶν ἀρχηγῶν τῶν συντεχνιῶν καὶ ἴσως ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 18ου αἰῶνος, ὅτε ἄρχεται ἡ ἐμπορικὴ καὶ ἡ ἄλλη τοῦ ἔθνους ἀκμή. Ὁ Ὑψηλάντης ἤδη κατὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ Προκοπίου (1785) ἀναφέρει συμμετασχόντας τοὺς **γέροντας τῶν ἐκναφίων** (σελ. 641), ἀλλ' ἐν τοῖς ἐπιστήμοις ὑπομνήμασιν, ὡς συνήθως συμβαίνει, βραδέως ἐσημειώθη ἡ ἐπελθοῦσα ἀντικατάστασις. Οἱ **πρόκριτοι ρουφειῶν**, ὡς ἀντιπροσωπεύοντες τὸν λαόν, δὲν ἀποτελοῦσιν ἰδιαιτέρον ἐκλογικὸν παράγοντα. Μόνον περὶ τῶν ἐπιτροπῶν τοῦ κοινοῦ δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀμφιβολία, ποῦ πρέπει νὰ ὑπαχθῶσιν, εἰς τοὺς ἄρχοντας ἢ εἰς τὸν λαόν.

Γ'.—Διὰ τῶν Γεν. Κανονισμῶν (1858—60) δὲν μετεβλήθησαν οὐσιαστικῶς τὰ πράγματα· πάλιν ἡ ἐκλογικὴ συνέλευσις ἀπαρτίζεται ἐκ τῶν τεσσάρων ἐκείνων στοιχείων, τῶν **ἀρχιερέων, ὀφθιακίων τοῦ πατριαρχείου, ἀρχόντων**

καὶ λαοῦ, διότι τὰ ποικίλα ὀριζόμενα πρόσωπα δύνανται νὰ ὑπαχθῶσιν εἰς τινὰ τῶν τεσσάρων τούτων κατηγοριῶν. Ὅτι δὲ οὕτως ἔχει τὸ πρᾶγμα, δεικνύει τὸ ὑπὸ τοῦ Μ. λογοθέτου διδόμενον μῆνυμα· «Ἡ γεραρὰ τῶν ἁγίων ἀρχιερέων χορεία, ὁ εὐαγὴς τῆς Μ. Ἐκκλησίας κληρὸς, οἱ προὔχοντες καὶ οἱ λογάδες τοῦ ἔθνους καὶ ἅπαν τὸ ὀρθόδοξον πλήρωμα τῶν τε θεοσώπτων ἐπαρχιῶν καὶ τῆς βασιλίδος ταύτης τῶν πόλεων» κτλ. — Ἐκτὸς τῶν **ἀρχιερέων**, οἱ Γεν. Κανονισμοὶ ὀρίζουσιν ὡς μέλη τῆς ἐκλογικῆς συνέλευσεως τρεῖς **ἀνωτέρους ὑπαλλήλους τοῦ πατριαρχείου**, ἐν οἷς ὁ Μ. λογοθέτης. (Ὡδοὶ ἀντιπροσώπουσι πρὸς τοὺς πρὶν μετέχοντας τῆς ἐκλογῆς **κληρικούς** ἦτοι τοὺς πατριαρχικοὺς ὀφθιακίους, μετὰ τῆς διαφυρᾶς, ὅτι καὶ πρότερον μὲν δὲν ἦσαν πάντες ἱερωμένοι (λαϊκὸς κληρὸς), νῦν ὅμως ὀρίζονται ὡς μέλη τῆς ἐκλογικῆς συνέλευσεως κατὰ κανόνα πάντοτε λαϊκοὶ τοιοῦτοι. Τὴν θέσιν τῶν **ἀρχόντων** κατέλαβον οἱ **στρατιωτικὸν καὶ πολιτικὸν βαθμὸν** φέροντες ὁμογενεῖς, ἐξ ὧν μετέχουσι πέντε. Ἄλλ' ἐνῶ πρότερον μετέχε τῆς ἐκλογῆς κατ' ἀρχὰς ἀορίστως ὁ λαὸς τῆς Κων]πόλεως καὶ εἶτα ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 18ου αἰῶνος ἀντιπροσωπεύετο οὗτος διὰ τῶν **ἀρχηγῶν τῶν συντεχνιῶν**, νῦν ὀρίζονται ἀντιπρόσωποι τῶν σπουδαιότερων **συντεχνιῶν** καὶ **ἐπαγγελματιῶν** (10 ἐκ τῶν ἐγκριτοτέρων συντεχνιῶν, 1 τῶν τραπεζιτῶν, 5 τῶν ἐμπόρων, 4 τῶν ἐπιστημόνων) καὶ ἀντιπρόσωποι τῶν ἐνοριῶν Κων]πόλεως (2 τὸν ἀριθμόν). Πρὸς τούτοις, ὅπερ ἀποτελεῖ σπουδαίαν καινοτομίαν, ἀντιπρόσωποι τῶν 28 προνομιούχων ἐπαρχιῶν. Τὸ ὑπὸ τῶν Γεν. Κανονισμῶν ἰδρυθὲν **Μ. Συμβούλιον**, ἀντικατέστησε τὴν οἰκονομικὴν ἐπιτροπὴν ὡς ἐν τοῖς ἄλλοις, οὕτω καὶ ἐν τῇ συμμετοχῇ αὐτῆς ἐν τῇ ἐκλογῇ τοῦ πατριάρχου.—Ἡ πρώτη συμφώνως πρὸς τοὺς Γεν. Κανονισμοὺς γενομένη πατριαρχικὴ ἐκλογὴ ἐγένετο τῷ 1860, ὅτε ἐξελέγη πατριάρχης Ἰωακείμ ὁ Β'. Τὸ τῆς ἐκλογῆς αὐ-

τοῦ ὑπόμνημα λέγει τάδε: «... ὑπὸ τῆς ἐνδημούσης ἱεράς συνόδου τῶν τε σεβασμίων γερόντων καὶ πάντων τῶν λοιπῶν τῶν ἐνδημούντων ἐν τῇ βασιλευούσῃ μητρόπολιτῶν, ἔτι δὲ ἐκ μελῶν τοῦ εὐαγοῦς κλήρου, τῶν πατριαρχικῶν ὀφφικιαλίων, ἧτοι τοῦ ἐνδοξοτάτου ἄρχοντος Μ. λογοθέτου καὶ ἄλλων ἐπισημοτέρων κληρικῶν λαϊκῶν» κτλ. (Ἐκκλ. Ἀλήθεια Β' σελ. 480). Καὶ ἡ μὲν συμμετοχὴ τῶν γερόντων ἐξηγεῖται ἐκ τούτου, ὅτι ὁ περὶ ἐκλογῆς τοῦ πατριάρχου κανονισμὸς ἐφηρμόσθη, πρὶν ἢ ἐπικυρωθῆ ὑπὸ τῆς Πύλης καὶ ἐφαρμοσθῆ ὁ περὶ καταρτισμοῦ τῆς ἱεράς συνόδου σχετικὸς κανονισμὸς, ἀλλὰ διατὶ ἀναφέρεται ὁ εὐαγὴς κλήρος, ἀφοῦ ἰδιαιτέροι αὐτοῦ ἀντιπρόσωποι, κατὰ τοὺς Γεν. Κανονισμοὺς δὲν μετέχουσι τῆς ἐκλογῆς; Ἡ προσπάθεια μὰ διατηρηθῆ κατὰ τὸ δυνατόν ὁ καθιερωμένος τύπος τῶν ὑπομνημάτων τῶν πατριαρχικῶν ἐκλογῶν προῦκάλεσε τὴν μνείαν αὐτοῦ. Διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν γίνεται κατόπι λόγος καὶ περὶ «ἄλλων ἐπισημοτέρων κληρικῶν λαϊκῶν». Ἐνῶ, κατὰ τοὺς Γεν. Καν., μέλη τῆς ἐκλογικῆς συνελεύσεως ὀρίζονται ἀπλῶς ἀνώτεροι πατριάρχ. ὑπάλληλοι, τὸ ὑπόμνημα διατηρεῖ τὴν καθιερωμένην ὀνομασίαν κληρικοὶ καὶ κληρικοὶ λαϊκοί, συμβιβάζον οὕτω τὴν νέαν ἀντίληψιν πρὸς τὴν παλαιὰν ὀνοματοθεσίαν. Νομίζει τις, ὅτι ὁ συντάξας τὸ ὑπόμνημα τῆς δευτέρας μετὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν Γεν. Καν. ἐκλογῆς, τῆς τοῦ πατριάρχου Σωφρονίου τοῦ Γ' (1863), ἵνα μὴ περιπέσῃ εἰς τὴν αὐτὴν ἀδιέξοδον, ἔγραψε: «συ, κροτηθείσης... γενικῆς συνελεύσεως ἐπακριβῶς τῷ καθορίζοντι τὸ προσωπικὸν αὐτῆς ἐξ ἀπάντων τῶν ἐν τῇ βασιλευούσῃ διαφόρων τάξεων καὶ συστημάτων ὁμογενῶν κανονισμῶν» (αὐτ. σελ. 528), ἀποφεύγων οὕτω ν' ἀναφέρῃ λεπτομερῶς τοὺς ἀπαρτίσαντας τὴν ἐκλογικὴν συνέλευσιν (πρβλ. αὐτ. σελ. 666). Πόσον δυσκόλως ὑποχώρουσιν οἱ καθιερωμένοι τύποι εἰς τὴν νέαν τῶν πραγμάτων τάξιν, δεικνύει καὶ τὸ κατὰ τὸν ἐκθρονισμὸν τοῦ ἐκάστοτε νέου πατριάρχου ὑπὸ τοῦ Μ. λο-

γοθέτου γινόμενον ὑπόμνημα, τὸ ὁποῖον ἐξακολουθεῖ μέχρι τῆς σήμερον ν' ἀναφέρῃ «ὁ εὐαγὴς τῆς Μ. Ἐκκλησίας κλήρος», λείψανον τῆς μεγάλῃς ἰσχύος, ἣν κατὰ τοὺς πρώτους μετὰ τὴν ἄλωσιν χρόνους οἱ ὀφφικιαλῖοι τοῦ πατριαρχείου ἀπήλαυσαν, ἐν καὶ ἡ δύναμις αὐτῶν ἤδη ἀπὸ τοῦ 17ου αἰῶνος ἔχει παρελθῆ. Σήμερον τῆς πατριαρχ. ἐκλογῆς, κατὰ τὸ γράμμα καὶ τὸ πνεῦμα τῶν Γεν. Καν., μετέχουσιν ἀπλῶς οἱ ὑπάλληλοι τοῦ πατριαρχείου, ἀντιπροσωπευόμενοι ὑπὸ τριῶν, τῶν ἀνωτέρων ἐξ αὐτῶν, καὶ δὴ λαϊκῶν ἐν οἷς καὶ ὁ Μ. λογ. θέτης. Περὶ κληρικῶν καὶ λαϊκῶν κληρικῶν καὶ εὐαγοῦς τῆς Μ. Ἐκκλησίας κλήρου οἱ Γεν. Κανονισμοὶ δὲν θελοῦσι νὰ γνωρίζωσι.

Δ'. — Καίτοι δὲν πραγματευόμεθα ἐνταῦθα τὸ ζήτημα τῆς ἐκλογῆς τοῦ οἴκου. πατριάρχου, ἀλλὰ μόνον τοῦ καταρτισμοῦ τῆς ἐκλογικῆς συνελεύσεως, ἐν τούτοις δὲν δυνάμεθα νὰ μὴ ἐξετάσωμεν, τίνα συμασίαν ἐν τῇ ἐκλογῇ τοῦ πατριάρχου εἶχον τὰ διάφορα μνημονευθέντα στοιχεῖα, ἐξ ὧν ἀπηρτίζετο ἡ ἐκλογικὴ συνέλευσις. Ἀπὸ τῆς ἀλώσεως μέχρι τῆς συντάξεως τῶν Γεν. Κανονισμῶν, οἱ ἀρχιερεῖς ἦσαν ὁ κυριώτερος παράγων ἐν τῇ ἐκλογῇ τοῦ πατριάρχου, οἱ δὲ λοιποὶ ἐπεδοκίμαζον ἢ ἀπεδοκίμαζον τὰς σκέψεις ἢ ἀποφάσεις αὐτῶν, ἐπιβαλλόμενοι εἰς αὐτοὺς, ἢ καὶ ὑποχωροῦντες ἀπέναντι αὐτῶν, κατὰ τὰς περιστάσεις. Ἡ τοιαύτη σχέσις τῶν ἀρχιερέων πρὸς τὰ λοιπὰ μέλη τῆς ἐκλογικῆς συνελεύσεως εἶναι γνωστὴ ἐκ τῶν μετὰ τὴν ἄλωσιν χρονολογῶν, καταφαίνεται δὲ καὶ ἐκ τῶν ἐκλογικῶν ὑπομνημάτων, ἐν οἷς πολλάκις ἀναφέρονται μόνον οἱ ἀρχιερεῖς (Α. Π. Κεραμέως, Ἀναλ. Ἱεροσ. Σταχ. Δ', 103. Ἰψηλάντου, 169, 242 πρβλ. 243. Ἐκκλ. Ἀλ. Β' 232, 249). Χαρακτηριστικὰ εἶναι δύο ὑπὸ τοῦ Ἰψηλάντου (σελ. 242, 243) παρατιθέμενα ἔγγραφα, ἀναφερόμενα ἀμφότερα εἰς τὴν ἐκλογὴν Γαβριὴλ τοῦ Γ' (1702). Τὸ πρῶτον εἶναι τὸ ὑπόμνημα τῆς ἐκλογῆς, γενομένης ἐν Ἀδριανουπόλει, τὸ δεύτερον εἶναι πρα-

κτικόν, ἐκθέτου τοὺς λόγους, δι' οὓς ἐκρίθη ἀναγκαῖον καὶ ὁ ἐνθρονισμὸς νὰ γίνῃ ἐν τῇ αὐτῇ πόλει. Καὶ ἐνῶ ἐν τῷ δευτέρῳ ἀναφέρονται συμμετασχόντες τῆς ἐκλογῆς καὶ οἱ κληρικοί καὶ οἱ ἄρχοντες καὶ ὁ λαὸς, 1) ἐν τῷ ὑπομνήματι ἀκριβῶς μνημονεύονται μόνον οἱ ἄρχιερεῖς. Ἀλλὰ καὶ ὁσάκις μνημονεύονται πάντα τὰ μέλη τῆς ἐκλογικῆς συνελεύσεως, πάλιν φαίνεται, ὅτι ἡ ἐκλογὴ ἐγένετο ὑπὸ μόνων τῶν ἀρχιερέων, ἀξιώσει ἢ συναινέσει ἢ ὑποθήκη τῶν ἐπιλοίπων μελῶν, ἢ ἀναφέρονται γαῦρα ἀπλῶς ὡς συμπαρόντες, σπανιώτατα δὲ τίθενται πάντες ἐν ἕτῃ μαζῆ. Ὅτι κυρίως οἱ ἀρχιερεῖς τελοῦσι τὴν ἐκλογὴν, καταφαίνεται ἀριδῆλως καὶ ἐκ τούτου, ὅτι αὐτοὶ μόνον ὑπογράφουσι τὰ σχετικὰ ὑπομνήματα. Διὰ τῶν Γεν. Κανονισμῶν, καὶ ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ δὲν μετεβλήθησαν οὐσιωδῶς τὰ πράγματα, μόνον ἀκριβέστερον ὁρίσθησαν καὶ ἐτακτοποιήθησαν. Ἡ σημασία τῶν ἀρχιερέων ἐν τῇ ἐκλογῇ τοῦ πατριάρχου καταφαίνεται ἐν δυοῖς σημείοις α') ἢ ἐν τῷ καταλόγῳ ἀναγραφῆ ὑποψηφίων ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐπιδοκιμασίας τοῦ ἐνὸς τρίτου τῶν κληρικῶν μελῶν τῆς συνελεύσεως (ἄρθρον βον) καὶ β') ἢ ἐκ τῶν τριῶν πλειονοψηφισάντων ἀνάδειξις τοῦ ἐνὸς γίνεται ὑπὸ μόνων τῶν κληρικῶν μελῶν τῆς συνελεύσεως (ἄρθρον 11ον).

Β. Κ. ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ

1). Παρεμύθησαν καὶ οὗτοι ἐν Ἀδριανουπόλει ἢ νοοῦνται οἱ τῆς πόλεως ἐκείνης; — Τὸ ὑπόμνημα Γαβριὴλ τοῦ Β' (1687) ἐπίσης ἀναφέρει μόνον τοὺς ἀρχιερεῖς (Ἐκκλ. Ἀλ. ΑΙ' σελ. 29), ἴσως διότι, ἀνωτέρω διὰ γενομένην, διεξήχθη κατ' αὐτὴν τὸν τρόπον (ἴδε Μ. Ι. Γεδεών, Πατριαχ. Πιν.).

Η ΣΟΥΗΔΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Εἶνε γνωστὸν τὸ ἐνδιαφέρον, ὅπερ ἐκίνησε παρ' ἡμῖν περὶ τῆς Ἐκκλησίας ταύτης ἢ πρὸ ἔτους περὶ τοῦ ληφθεῖσα ἀπόφασις ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ὅπως, ἀνταποκρινόμενον εἰς εὐλαβῆ πρόσκλησιν τοῦ ἀρχιεπισκόπου Οὐψάλης περὶ συμμετοχῆς καὶ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας εἰς τὸ μέλλον νὰ συνέλθῃ ἐν τῇ ἔδρᾳ αὐτοῦ παγγρησιανικὸν συνέδριον «περὶ ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν», ἀποστείλῃ ἀντιπροσώπους αὐτοῦ. Καὶ ἀληθὲς μὲν, ὅτι ἐνεκα τῆς ἐμπολέμου καταστάσεως, τῶν ἀντιπροσώπων τῶν διαφόρων Ἐκκλησιῶν μὴ κατορθωσάντων νὰ μεταβῶσιν κατὰ τὸν ὁρισθέντα χρόνον εἰς τὸν τόπον τοῦ συνεδρίου, οἱ πρωτοστατήσαντες εἰς τὴν συγκρότησιν αὐτοῦ ἠναγκάσθησαν νὰ ἀναβάλωσιν αὐτὴν ἐπ' ἀόριστον. Ἀλλ' ἡ καλλιέργεια φιλικῶν σχέσεων ἀπὸ μέρους τῆς Σουηδικῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὴν προκατημένην τῶν ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς δὲν ἔπαυσε καὶ μετὰ τὴν ἐπελθούσαν ἀναβολὴν τοῦ ἐν λόγῳ συνεδρίου, ὡς δεικνύουσι τὰ πρὸς τὸ Οἰκουμηνικὸν Πατριαρχεῖον μεταγενέστερα γράμματα τοῦ ἀρχιεπισκόπου Οὐψάλης, δι' ὧν οὗτος ἐπιζητεῖ τὴν μετ' αὐτοῦ πνευματικὴν ἐπικοινωνίαν. Τοῦ πόθου τούτου ἐκδήλωσις δέον νὰ θεωρηθῇ καὶ ἡ διὰ τοῦ ἀκολούθου τῆς ἐνταῦθα σουηδικῆς πρεσβείας κ. *Colmanin* γενομένη ἐπ' ἐσχάτων ἀποστολῆ πρὸς τὸν γράφοντα δύο φυλλαδίων ἐκδοθέντων ὑπὸ τοῦ ἐν λόγῳ ἀρχιεπισκόπου Οὐψάλης κ. *Nathan Söderblom*, ὧν τὸ μὲν ἐπιγράφεται «Ἡ συντηρητικότης ἐν τοῖς τύποις τῆς Σουηδικῆς Ἐκκλησίας», τὸ δὲ ἕτερον περὶ τοῦ χαρακτῆρος τῆς Σουη-

δικῆς Ἐκκλησίας» καὶ «περὶ τοῦ πνεύματος τῆς Σουηδικῆς ἐκκλησίας». Νομίζομεν, ὅτι ἀνταποκρινόμεθα πρὸς τὸ κινήθην παρ' ἡμῶν ἐνδιαφέρον περὶ τῆς Ἐκκλησίας ταύτης καὶ πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν πολλῶν, ὅπως ἐτακτιβέστερον γνωρίσωσι τὰ κατὰ τὴν Ἐκκλησίαν ἐκείνην, εἰάν διὰ τοῦ «N. Ποιμένος» παράσχωμεν ἐκτενῆ κατὰ τὸ δυνατόν ἀνάλυσιν τοῦ πρώτου τῶν φυλλαδίων τούτων, ἐπιφυλασσόμενοι νὰ διαλάβωμεν περὶ τοῦ δευτέρου ἐν προσεχῇ τεύχει τοῦ περιοδικοῦ τούτου.

* *

Ὁ συγγραφεὺς, διακρίνων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὡς ἐν παντὶ ζῶντι ὀργανισμῷ, σῶμα καὶ ψυχὴν ἀπ' ἀλλήλων, ὧν τὸ πρῶτον ἀποτελοῦσι κατ' αὐτὸν κατ' ἀρχὰς μὲν διάφορα ἔθιμα καὶ ὁ ὀργανισμὸς, βραδύτερον δὲ καθωρισμένα δειγμάτα καὶ σύμβολα, τὴν δὲ δευτέραν ἰδέαι καὶ συναισθήματα, αἵτινα ἢ διαπλάσσουν τὸ σῶμα, ἢ χρησιμοποιοῦσι προὔπαρχουσιν αὐτοῦ διαμόρφωσιν ἡμιτελῆ, ὁμολογεῖ ὅτι ἡ Σουηδικὴ Ἐκκλησία κατὰ τὴν ψυχὴν εἶνε «εὐαγγελικὴ λουθηρανικὴ κοινωνία πιστευόντων». Ἀφοῦ δηλονότι ἡ Σουηδία κατὰ τὸ 1527 ἀπεδέχθη τὴν γερμανικὴν μεταρρυθμίαν, ὁ Σουηδικὸς λαὸς συνελθὼν ἐν Οὐψάλῃ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀντιδράσεως ἐν ἔτει 1593, ὁμολόγησε τὴν εὐαγγελικὴν λουθηρανικὴν πίστιν ἐν τῷ τελείῳ αὐτῆς τύπῳ. Ὁ βασιλεὺς Σιγισμουῦντος, ἐξάδελφος τοῦ Γουσταύου Ἀδόλφου, διατελὼν καὶ βασιλεὺς τῆς Πολωνίας, ἦτο τότε καθολικὸς, καὶ ὁ ἀντιβασιλεὺς, ὁ θεῖος αὐτοῦ Κάρολος, ὁ μετὰ ταῦτα Κάρολος XI καὶ πατὴρ τοῦ Γουσταύου Ἀδόλφου τοῦ II', ἀπέκλινεν εἰς τὸν καλβινισμόν.

Ἄλλ' ἡ πρωτοτύπια τῆς Σουηδικῆς Ἐκκλησίας κεῖται κυρίως ἐν τούτῳ, ὅτι διετήρησεν ἀδιακόπως καὶ

προσῆρμοσεν ἐκάστοτε ἐπιδεξίως τὸ σῶμα αὐτῆς τ. ἔ. τὸν παραδεδομένον ὀργανισμόν αὐτῆς. Βεβαίως ὄργανα πρὸς ἐπιστροφὴν καὶ τῆς Σουηδίας εἰς τὸν χριστιανισμόν ἐχρησίμευσαν οἱ ἐπίσκοποι. Ἡ πρώτη εἰς τοῦτο ᾠθῆσις ἐδόθη ὑπὸ ἐπισκόπων ἱεραποστόλων, οἵτινες, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ ἐν Ρημοῖς τῷ 831 χειροτονηθέντος *Gauzberti*, περιήρχοντο τὴν χώραν καὶ ἐκήρυττον. Βραδύτερον, ὅταν ἐστερεώθη πῶς ἡ χριστιανικὴ πίστις, ἰδρῦθησαν μοναὶ καὶ ἐπισκοπικαὶ περιφέρειαι. Οἱ προσετώτες τῶν μονῶν τούτων καὶ τῶν ἐπισκοπῶν ἦσαν ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἄλλοδαποι τ. ἔ. Ἄγγλοι καὶ Γερμανοί. Πρώτη ἡ ἐπαρχία *Skara* κατὰ τὸν XI αἰῶνα ἀπέκτησεν ἰθαγενεῖς ἐπισκόπους. Ὁ πρὸς τὴν ρωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν σύνδεσμος διετηρεῖτο κατ' ἀρχὰς διὰ τῆς ἐξαρτήσεως τῶν ἐπισκόπων τούτων ἀπὸ τῆς ἀρχιεπισκοπικῆς ἑδρας τοῦ Ἀμβούργου, ἣτις, ἐνωθεῖσα μετ' ὀλίγον μετὰ τῆς τῆς Βρέμης, μετετέθη εἰς τὴν πόλιν ἐκείνην. Κατὰ τὸ ἔτος 1104 αἱ Σκανδιναυικαὶ Χῶραι ἀπέκτησαν ἰδιαιτέραν ἀρχιεπισκοπικὴν ἑδραν ἐν *Lund*, πόλει, ἣτις ἀνήκε τότε εἰς τὴν Δανιμαρκίαν. Ἀφοῦ δὲ ὁ ἀρχιεπίσκοπος *Lund Eskil* κατ' ἐντολήν καὶ ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ Πάπα Ἀλεξάνδρου τοῦ III ἐχειροτόνησε τὸν μοναχὸν Ἀλβάρτας Στέφανον, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὡσαύτως ἄλλοδαπὸν, πρῶτον ἐπίσκοπον Οὐψάλης, ἐν τῇ παπικῇ βούλλᾳ τῆς 6ης αὐγούστου 1164, ἣτις ἀνεκήρυτε τὴν Σουηδίαν ἐπαρχίαν ὑπὸ τὸν ἀρχιεπίσκοπον Οὐψάλης, οἱ τῶς ὀνομάζονται 4 ἐπισκοπικαὶ ἑδραι: *Skara*, *Lindhöring*, *Strängnas* καὶ *Vasterås*. Ἡ κατάτμησις αὕτη ἦτο μέρος τοῦ προγράμματος τῆς παπικῆς πολιτικῆς, ἣτις δι' αὐτῆς ἐπεδίωξε νὰ παρεμποδίση τὴν ἀνάπτυξιν ἰσχυρῶν ἐκκλησιαστικῶν κέντρων δυναμένων νὰ ἀποβῶσιν ἐπίφοβα εἰς τὴν Ρώμην, νὰ περιστείλῃ τὰ εὐρύτερα τῶν ἐκκλησια-

στικῶν ἀρχηγῶν σχέδια, καὶ νὰ συνδέσῃ τοὺς ὑπ' αὐτοὺς ὑπαγομένους ὑποδεστέρους κύκλους ἀμεσώτερον καὶ στενώτερον μετὰ τῆς Ρώμης. Οὕτως ἡ Ἐκκλησία τῆς Σουηδίας συνεδέθη στενῶς πρὸς τὴν παπικὴν Ἐκκλησίαν, ὡς δεικνύει τὸ γεγονός, ὅτι ἡ ἐν *Linköping* συνελθοῦσα σύνοδος ἀπεδέχθη τὴν καταβολὴν τοῦ δηναρίου τοῦ ἀποστόλου Πέτρου. Ἄλλ' οὔτε τότε, οὔτε μετὰ ταῦτα ἡ ξένη κυριαρχία τοῦ Πάπα ἐπὶ τῶν χριστιανῶν τῆς Σουηδίας ἐδέσποσε τόσον, ὅσον ἐν ἄλλαις πλησιέστερον τῆς Ρώμης κειμέναις χώραις.

Τὸ πρῶτον κώλυμα πρὸς τελείαν ἀφομοίωσιν τῆς Σουηδικῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὴν ρωμαϊκὴν ἦτο ἡ ἀπόστασις. Τὸ κανονικὸν δίκαιον τῆς ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας παρέσχεν ἀναμφιβόλως ὠρισμένην μορφήν καὶ τύπον εἰς τὰς σχέσεις τοῦ δικαίου ἐν Σουηδίᾳ. Ἄλλ' αἱ ἐκδηλώσεις αὐτοῦ ἢ ἐπιηρέασθησαν ὑπὸ τοπικῶν γερμανικῶν ἐθίμων, ἢ καὶ ἀντικατεστάθησαν ὑπ' αὐτῶν. Οὕτως οὐδόλως ἀπίθανον, ὅτι καὶ αὕτη ἡ ἀποδοχὴ τῆς χριστιανικῆς εἰς Θεὸν πίστεως, τοῦλάχιστον ἐν τισὶ περιφερείαις τοῦ *Ting*, ἀπεφασίσθη ἐπισήμως. Ἀφ' ἐτέρου ὁ λαὸς ἐφήρμοσε καὶ ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων τὴν κυριαρχίαν, ἣν ἤσκει ἐπὶ τῶν πολιτικῶν, ὡς μαρτυροῦσιν ἡ πρῶτος σουηδικὴ νομοθεσία καὶ ἡ ἀρχαιοτάτη αὐτῆς φιλολογία. Ἄλλ' ἰδίᾳ ὁ λαὸς ἐπεφύλαξεν ἑαυτῷ τὸ δικαίωμα τῆς ἐκλογῆς τοῦ ἰδίου αὐτοῦ ἱερέως, αἱ δὲ ἀξιώσεις τῶν ἐπισκόπων, ὅπως ἐπιβάλλωσιν αὐτῷ τοῦτον οὐδαμοῦ ἐπέτυχον. Ἡ κράτουσα σήμερον ἐν Σουηδίᾳ τάξις, μετὰ τὴν μεταρρυθμίσιν, εἶνε ἀπλῆ συνέχεια τῆς ἀρχαίας αὐτοδιοικήσεως τῆς Κοινότητος. Ὅσον δὲ καὶ ἂν μετεβλήθησαν οἱ χρόνοι καὶ αἱ συνήθειαι περὶ τὴν ἐκλογὴν τῶν ἱερέων, ἢ Κοινότης καὶ σή-

μερον ἐν Σουηδίᾳ χαίρει τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέξῃ τὸν ἱερέα αὐτῆς ἐκ τῶν τριῶν προτεινομένων ὑπὸ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ συμβουλίου (*Domkapitel*) καὶ ἔστιν ὅτι νὰ μὴ λάβῃ διόλου ὑπ' ὄψιν τὰς προτάσεις ταύτας.

Καὶ τῆς ἐκλογῆς τῶν ἐπισκόπων μετεἶχεν ὡσαύτως καὶ ὁ λαός. Κατὰ τὸ ἀρχαῖον συνοδικὸν δίκαιον, ὁ βασιλεὺς πρὶν ἢ ἐγχειρῆσαι τὸν δακτύλιον καὶ τὴν ποιμαντικὴν ράβδον εἰς τὸν οὕτως ἐκλεγέντα, ὄφειλε νὰ ἐρωτήσῃ καὶ τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ λαοῦ. Ὅτε δὲ βραδύτερον διεμορφώθησαν τὰ ἐκκλησιαστικὰ συμβούλια (*Domkapitel*), ταῦτα μετεἶχον τῆς ἐκλογῆς τῶν ἐπισκόπων, ἢ δὲ συμμετοχὴ αὕτη ἐξηκολούθησε καὶ μετὰ τὴν μεταρρυθμίσιν ἐν Σουηδίᾳ, ὅποτε τὸ λαϊκὸν στοιχεῖον λαμβάνει ἑνεργῶν μέρος εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν ἐπισκόπων. Ὅσαύτως οὐδὲν ὑπάρχει ἐν Σουηδίᾳ κώλυμα, ὅπως καὶ λαϊκὸς ἔτι προαχθῆι εἰς ἐπίσκοπον. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθές, ὅτι σήμερον λαϊκοὶ δὲν τιμῶνται συχνὰ διὰ ψήφων ὡς ἄλλοτε, ἀλλ' εἶνε διαδεδομένη ἡ γνώμη, ὅτι λαϊκοί, ἂν ἐτιμῶντο διὰ ψήφων, θὰ ἠδύναντο νὰ ἀποβῶσι διακεκριμένοι ἐπίσκοποι.

Ἀπόδειξις τῆς στενῆς σχέσεως ἱερέως καὶ λαοῦ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ μεσαίωνος ἦτο καὶ τὸ ἐπιμόνως διαφυλαχθέν δικαίωμα τοῦ ἱερέως νὰ νυμφεύηται. Εἶνε περίεργον, ὅτι ἡ ἐν *Linköping* συνελθοῦσα σύνοδος οὐδόλως ἐπελήφθη τοῦ ζητήματος. Ὅτε δὲ ὁ Γουλιέλμος Σαβίνα, παπικὸς λεγάτος, τῷ 1248, τ. ἔ. μετὰ ἑκατὸν ἔτη, συνεκάλεσε σύνοδον ἐν *Skenninge*, τὸ ζήτημα τοῦτο ἐμελετήθη σπουδαίως. Τὸ ἤμισυ σχεδὸν τῆς ἐγκυκλίου, ἣν συνέταξεν ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ ἀρχιεπισκόπου, ἠσχολεῖτο περὶ τὸν γάμον καὶ τὰ τέκνα τῶν ἱερέων. «Σχεδὸν ὅλοι οἱ ἱερεῖς εἶνε τέκνα ἱερέων καὶ οὗτοι κατατασσό-

μενοι εις τὸν κληρὸν βαίνουσι ἐπὶ τὰ ἴχνη τῶν γονέων αὐτῶν, τ. ἔ. νυμφεύονται καὶ ἔχουσι δημοσίᾳ συνεισάκτους». Ὅτε δὲ ὁ μεταρρυθμιστὴς *Olaus Petri* ἐν ἔτει 1525 ἐνυμφεύθη ἐντίμως καὶ μετ' αὐτὸν πολλοὶ ἄλλοι ἱερεῖς, καὶ ὑπὸ τοῦ κοινοβουλίου τοῦ *Vasterås* (1527) ἀπεφασίσθη, ὅπως αἱ διαθήκαι τῶν ἱερέων κρίνονται κατὰ τὸ ἀστικὸν δίκαιον, ὡς αἱ τῶν χωρικῶν, τότε οὐδὲν ἄλλο ἐγένετο ἢ ἐπανελήφθη παρὰδοσις ἠθικὴ καὶ νόμιμος, ἣτις ἐπ' ἐλάχιστον μόνον χρόνον ἐσχόλασεν ἐν Σουηδίᾳ.

Ἄλλ' ἐνῶ τὸ σύστημα τῆς Ρώμης πολὺ βραδέως ἢ οὐδέποτε ἐπεκράτησεν ἐν Σουηδίᾳ, αἱ ἐκκλησιαστικαὶ διατάξεις αὐτῆς αἱ ἀφορῶσαι τὴν διοίκησιν καὶ τὴν θεῖαν λατρείαν ἔρριψαν τόσον βαθείας ρίζας ἐν τῷ πολιτικῷ καὶ θρησκευτικῷ βίῳ τοῦ σουηδικοῦ λαοῦ, ὥστε ἐπέζησαν καὶ μετὰ τὴν ἐπελθούσαν μεγάλην ἐκκλησιαστικὴν μεταρρύθμισιν τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Τὰς διατάξεις ταύτας δυνάμεθα νὰ συγκεφαλαιώσωμεν ἐν τοῖς ἑξῆς :

Α. Ἡ διατήρησις τοῦ ἐπισκοπικοῦ βαθμοῦ. — Ἡ διατήρησις τοῦ ἐπισκοπικοῦ βαθμοῦ ἐν τῇ Σουηδικῇ Ἐκκλησίᾳ δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ τυχαῖον γεγονός, ἀλλὰ προβεβουλευμένη πράξις τοῦ πρωτεργάτου τῆς ἐκκλησιαστικῆς πολιτικῆς τοῦ βασιλέως, τοῦ βασιλικοῦ καγκελλάρου Λαυρεντίου *Andrea*, ὅστις ὑπῆρξε καὶ μεγάλθυμος ὑποστηρικτὴς τῆς μεταρρυθμίσεως. Αἱ θεμελιώδεις αὐτοῦ ἰδέαι περὶ τοῦ ὀργανισμοῦ τῆς Σουηδικῆς Ἐκκλησίας ἐφημέσθησαν διὰ τοῦ Λαυρεντίου, ἀδελφοῦ τοῦ *Olaus Petri* : Κατὰ τὴν γνώμην τοῦ *Olaus*, τὸ κήρυγμα ἦτο τὸ πᾶν αἱ δὲ ἀρχαῖαι διατάξεις, ἐφ' ὅσον δὲν συνεκρούοντο πρὸς τὸ Εὐαγγέλιον, ἦσαν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἀδιάφοροι. Ἄλλ' ὁ βασιλεὺς ἐπέμενεν εἰς τὴν ἀδιάκοπον συνέχισιν τοῦ ἐπισκοπικοῦ βαθμοῦ, μόνον δὲ βραδύτερον κατέστη

διστακτικὸς, καὶ μετέγνω, ὅταν ἡ Ἐκκλησία καὶ οἱ ἐπίσκοποι αὐτῆς δὲν ἐδέχοντο νὰ ἀποβῶσιν ἑτεροκίνητα ὄργανα εἰς χεῖρας αὐτοῦ. Ὁ *Sommar* καὶ δύο ἄλλοι, ἀρτι ἐκλεγέντες ἐπίσκοποι, ἐχειροτονήθησαν τῷ 1528 κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν Θεοφανείων, ἐν *Stangnäs*, ὑπὸ τοῦ ἐν Ρώμῃ λαβόντος τὴν χειροτονίαν ἐπισκόπου τοῦ *Vasterås Petrus Magni*. Οἱ δύο δὲ οὗτοι, ὁ *Magni* καὶ ὁ *Sommar* εἶνε οἱ ἀνακοινώσαντες τῇ 22ᾳ Σεπτεμβρίου 1531 εἰς τὸν Λαυρέντιον *Petri* ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ τῆς Στοκχόλμης τὴν ἐκλογὴν αὐτοῦ ὡς ἐπισκόπου. Ἡ ἀξιωματικὴ αὐτῆς 22ᾳ Σεπτεμβρίου δὲν ἦτο ἀπλῶς εὐλαβῆς τύπος. Τὸ μεταρρυθμιστικὸν κοινοβούλιον ἐν *Vasterås* (1527) διετήρησεν ἀριδύτως τὴν αὐτοτελῆ αὐθεντίαν τῶν ἐπισκόπων μετὰ τῆς διαφορᾶς, ὅτι αὐτῆς ἔπρεπε νὰ ἐπικυροῦται οὐχὶ ὑπὸ τοῦ Πάπα, ἀλλὰ ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ κράτους. «Τὸ ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα παρέμεινεν ὡς ἰθύνουσα δύναμις τῆς Ἐκκλησίας». Ἐν τῷ ἐκκλησιαστικῷ ὀργανισμῷ τοῦ 1571, ὃν ἐκληροδότησεν εἰς τὴν Σουηδικὴν Ἐκκλησίαν ὁ Λαυρέντιος *Petri* ἀναγινώσκονται περὶ τῆς κλήσεως τῶν ἐπισκόπων. «Ἐπειδὴ ἡ διάταξις, αὐτῆς εἶνε ἐπωφελῆς καὶ ἐγκατεστάθη ἀναμφιβόλως ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, διὰ τοῦτο ἀνεγνωρίσθη καὶ ἐφημέσθη γενικῶς ἐν ἀπάσῃ τῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ οὕτω παρέμεινεν καὶ ἐφεξῆς καὶ δέον νὰ παραμείνῃ καὶ πορρωτέρω, ἐφ' ὅσον ὑφίσταται ὁ κόσμος».

Β. Σύγκρουσις ἐπισκόπων καὶ πολιτείας. — Ἄλλ' ἐπὶ Γουσταύου Ἀδόλφου, τοῦ δημιουργοῦ τοῦ νέου Σουηδικοῦ κράτους, ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ τῆς ἀλληλοδιαδοχῆς καὶ αὐθεντίας τοῦ ἐπισκοπικοῦ ἀξιώματος καὶ τῶν ἀξιώσεων τοῦ κράτους ἐπὶ τῆς ὑπεροχῆς ἠπέλησε νὰ ἀποβῇ ὀλεθρία. Ἄλλ' ἡ ἀντίθεσις αὕτη δὲν ἦτο καινοφανής, διότι ἐξηκο-

λούθησε καθ' ὅλον τὸν μεσαίωνα καὶ οὐδέποτε ἔπαυσεν ὑπάρχουσα ἐν τῇ Σουηδικῇ Ἐκκλησίᾳ. Καὶ ἀληθὲς μὲν οὖν αὕτη ἀπέβη ἔστιν ὅτι ὀξεῖα καὶ προσέλαβεν ἐπικίνδυνον μορφήν παρὰ τῷ ἐνὶ ἢ τῷ ἄλλῳ τῶν δύο μερῶν· ἀλλ' ἂν ποτε ἐξέλιπεν, ἡ ἀπουσία αὐτῆς δεόν νὰ μὴ θεωρηθῇ εὐοίωνον σημεῖον. Ἡ ἀντίθεσις αὕτη ἀποτελεῖ οὐσιῶδες στοιχεῖον τῆς Ἐκκλησίας. Ὡς ἡ πίστις δὲν εἶνε ἐκ τοῦ κόσμου καὶ ὁμοῦ μετὰ τῆς οὐρανίου βεβαιότητος συνεπάγεται διηλεκτὴ ἀνησυχίαν εἰς τὸν κόσμον, οὕτω καὶ ἡ Ἐκκλησία, ἐφ' ὅσον μένει πιστὴ εἰς τὴν ὑπερφυσικότητα τοῦ χριστιανισμοῦ, ἀδυνατεῖ νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν οὐσίαν αὐτῆς καὶ ἐν τῷ τελειοτάτῳ τῶν ὀργανισμῶν καὶ νὰ εὖρη διαρκῆ ἄνεσιν. Ἡ διάστασις Ἐκκλησίας καὶ κοσμικῆς ἐξουσίας ἐφθάσεν εἰς τὸ κατακόρυφον αὐτῆς ἐπὶ Καρόλου τοῦ ΙΧ. Ἴσως συνετέλεσεν εἰς ταύτην καὶ ἡ βιαιότης τοῦ χαρακτηρῶς τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀβραάμ *Angermanni*. Ἄλλ' ἐπὶ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ κατεδείχθη, ὅτι ἡ συμπάθεια τοῦ Καρόλου πρὸς τὸν καλβινισμόν εἶχε βαθύτερον λόγον. Ἡ διάστασις προσέλαβε τὴν κλασικὴν αὐτῆς μορφήν ἐπὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, τοῦ μεγίστου τῶ βασιλέων τῆς Σουηδίας, τοῦ ὁποῦ ἡ βασιλεία ἀποτελεῖ συγχρόνως τὴν λαμπροτάτην περίοδον τοῦ ἐπισκοπικοῦ ἀξιώματος. Κατὰ τὴν διάστασιν ταύτην ἐκατέρωθεν ὑπῆρχον ἐξέχουσαι προσωπικότητες, αἵτινες καὶ συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀνάδειξιν αὐτῆς. Ὁ βασιλεὺς ἐν ἔτει 1623 προὔτεινε τὴν ἰδρυσιν γενικοῦ ἐκκλησιαστικοῦ κοινιστορίου κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ γερμανικοῦ, μέλλοντος νὰ ἐδρεύῃ τακτικῶς ἐν Στοκχόλμῃ. Πολλοὶ λόγοι συνηγόρουν ὑπὲρ στενωτέρας ἐνότητος καὶ εὐχερεστερας κινήσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως. Ἡ αὐτοτέλεια τῶν ἐπισκόπων δὲν ἦτο πάντοτε ἐπωφελής. Ἄλλ' ἐναντίον τῆς τοιαύτης ἐνοποιήσεως ὑπῆρχον σπουδαιότεροι λόγοι. Οὐδεὶς

ἤθελε χάριν ὀφελιμάτων τινῶν σχετικῶς ἐξωτερικῶν, νὰ θυσιάσῃ τὸ παλλάδιον τῆς ἐλευθερίας. Ὁ κληρὸς ἐν τῷ κοινοβουλίῳ τοῦ 1624 ἐδήλωσεν, ὅτι ἐν τῷ προταθέντι συστήματι εὐχερῶς δύναται νὰ συμβῇ «ὥστε αἱ ἀνώταται θέσεις ἐν τῇ χριστιανικῇ Ἐκκλησίᾳ νὰ περιέλθωσιν εἰς πολιτικὰ πρόσωπα, οὕτως ὥστε αὐτοὶ νὰ ἀποβῶσιν οἱ ἀνώτατοι κυβερνήται καὶ κριταὶ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ, ἀντιθέτως πρὸς τὴν ἐντολήν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ὀρθὴν συνήθειαν τῆς Κοινότητος». Ἐφοβοῦντο δηλονότι τὸν οὕτως πῶς βραδύτερον κληθέντα καισαροπαπισμὸν τῶν νέων πολιτικῶν ἀνδρῶν. Ἀναμφιβόλως προὔκειτο περὶ σπουδαιότατου ζητήματος. Ἡ Ἐκκλησία οὐδαμῶς ὀφελεῖται ἂν δι' ἐνὸς ἀνωτέρου κοινιστορίου μεταβληθῇ καθ' οἷονδῆποτε τρόπον εἰς ὑπαλληλίαν ἔστω καὶ καλῶς ὀργανωμένην. Αἱ ἐπισκοπικαὶ βλέψεις ἐξεπροσωπήθησαν ἐντονώτατα ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου *Rudbeckius*, καθηγητοῦ ἐν Οὐψάλῃ, αὐλικοῦ ἱεροκέρυκος κατὰ τὸν ρωσο-σουηδικὸν πόλεμον (1614—16) καὶ ἀπὸ τοῦ 1619—45 ἐπισκόπου ἐν *Vasterås*. Ἄλλ' οὗτος οὐδόλως ἠρνεῖτο, ὅτι ἡ ἀντίρροπος κοσμικὴ ἐξουσία εἶνε ὀφελίμος, μᾶλλον δ' εἰπεῖν καὶ ἀναγκαία εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Εἰς ἐκείνον ἀνήκει ἡ συχνότατα μνημονευομένη ρῆσις, ἣτις δικαιολογεῖ πῶς τὴν προμνημονευθεῖσαν διάστασιν. Ἐν ἔτει 1636 ὁ Ἰωάννης *Rudbeckius* εἶπε πρὸ τοῦ κοινοβουλίου «ἐν Γερμανίᾳ ἀπὸ τῆς μεταρρυθμίσεως ἡ θρησκεία διεσπάσθη· αἱ ἐπαρχίαι ἀναλόγως τῶν ἡγεμόνων αὐτῶν μετήλλαξαν καὶ ὁμολογίαν· ἐν Σουηδίᾳ τὰ πράγματα ἔχουσι καλῶς· ἂν ἡ κοσμικὴ ἐξουσία ἀπεπειράτο νὰ πράξῃ τι καθ' ὑπέρβασιν τῆς ἰδίας δικαιοδοσίας, ἀνεστέλλετο ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων· ἀφ' ἑτέρου ὁμοῦ, ἡ κοσμικὴ ἐξουσία ἀνεχαίτιζε κατὰ τὴν τελευταίαν ἑκατονταετηρίδα τὸν κληρὸν».

3. Σχέσις ἐκκλησίας καὶ κράτους.—Ἡ σχέσις τῆς Σουηδικῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὸ κράτος τὴν κλασικὴν αὐτῆς ἐκδήλωσιν εὗρεν ἐν ταῖς λέξεσι τοῦ βασιλέως Γουσταύου Ἀδόλφου πρὸς τὸν Ὁξενστίρναν (18 φεβρ. 1629). «Τὸ μεγαλεῖον τῆς πατριδος ἡμῶν καὶ τῆς Ἐκκλησίας κεῖται ἐν τούτῳ, ὅτι ἀξίζει νὰ πάσχη τις καὶ δὴ καὶ γὰρ θνήσκῃ ὑπὲρ αὐτοῦ». Ἡ συντομία τῆς διατυπώσεως ταύτης ἀποκλείει πᾶσαν σκέψιν, ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶνε ὑπαλληλία ἢ τμήμα τοῦ ἀστικοῦ βίου τοῦ κράτους. Ὁ βασιλεὺς εἶχεν ὑπ' ὄψιν τὸν χριστιανισμὸν ἐπὶ τῆς γῆς, τὸν ὁποῖον καλεῖ καὶ συγκροτεῖ τὸ Πνεῦμα, ἢ δὲ φράσις αὐτοῦ διετύπου ἀκριβῶς τὸ αἰσθημα αὐτοῦ περὶ Κράτους καὶ Ἐκκλησίας. Ἡ Σουηδικὴ Ἐκκλησία ἀφ' ἑτέρου κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἶχε πλήρη συνείδησιν τῆς ιστορικῆς τοῦ κράτους ἀποστολῆς, καθόσον μάλιστα ἡ ἀποστολὴ αὕτη οὐδὲν ἄλλο ἐφαίνεται ὅτι ἦτο, ἢ ἀγὼν περὶ διατηρήσεως καὶ ἀνυψώσεως τῆς εὐαγγελικῆς εὐσεβείας. Ἐν ἄλλαις ἐποχαῖς, πράγματι αἱ προσπάθειαι πρὸς ἐγκαθίδρυσιν βασιλικῆς ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως ἀπέβησαν κινδυνώδεστεραι. Ἀλλ' οὐδεὶς ποτε σουηδὸς βασιλεὺς ἤξισεν, ὅτι εἶνε ὑπατος ἐπίσκοπος τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ἰδέα αὕτη εἶνε πλάνη ἀλλοδαπὴ οὐδεμίαν κερτημένη σπουδαιότητα παρ' Ἐκκλησίᾳ διατηροῦσα τὴν ἀδιάκοπον ἐπισκοπικὴν διαδοχὴν, εἰσῆχθη δὲ ἀπερισκέπτως καὶ ἐχρησμοποιήθη ἐπὶ τινα χρόνον κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα ἐν τῇ σουηδικῇ φρασεολογίᾳ.

4. Ἐκκλησιαστικὰ συμβούλια (Domkapitel).—Πρὸς τὴν ιστορίαν τοῦ ἐπισκοπικοῦ βαθμοῦ ἐν Σουηδίᾳ συνδέεται ὡσαύτως ἢ συνέχσις τῶν ἐκκλησιαστικῶν συμβουλίων, τὰ ὁποῖα διατήρησεν ἢ μεταρρυθμίσεν. Τὸ ἔργον αὐτῶν καὶ ἡ σύστασις κατὰ τὰς πρώτας δεκαε-

τηρίδας παρημελήθη. Ἀλλ' ὁ πρῶτος ἐκκλησιαστικὸς ὀργανισμὸς τοῦ ἔτους 1571 ἐπανήγαγεν αὐτὰ εἰς τὴν ζωὴν. Ὅσα τὰ συμβούλια ταῦτα δὲν ἦσαν νεκρὸς τις τύπος, ἀπεδείχθη ἐν τῇ συνελεύσει τῆς Οὐψάλης (1593) τῇ εἰσαγαγούσῃ τελείως τὴν μεταρρυθμίσιν εἰς τὴν Σουηδίαν, ἐν τῇ ὁποίᾳ μετὰ τῶν ἄλλων πόθων τοῦ κλήρου ἀνεγράφη καὶ ἡ διατήρησις τῶν ἐκκλησιαστικῶν συμβουλίων. Συγχρόνως ὁμοῦς μετεβλήθη ἡ φύσις αὐτῶν, καθόσον ἀντὶ συμβουλίων ἐκ κληρικῶν, ἅτινα ἠσχολοῦτο κυρίως περὶ τελετουργικά καθήκοντα, εἰσῆχθησαν συμβούλια ἐκ διδασκάλων μετὰ πλήρους ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, τὰ ὁποῖα ὑπετάσσοντο εἰς τὸν ἐπίσκοπον ὡς ἡγέτην, τόσον ἐν τῇ διευθύνσει τῶν ἐκκλησιαστικῶν υποθέσεων καὶ τῆς μορφωτικῆς δράσεως τῶν μονῶν, ὅσον καὶ ἐν τῇ δικαστικῇ ἐξουσίᾳ. Ἐντεῦθεν καὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ συμβούλια ἀπέκτησαν μείζονα αὐτοτέλειαν καὶ σπουδαιότητα ἐν Σουηδίᾳ ἢ ἀλλαχοῦ. Ἡ δημοτικὴ ἐκπαίδευσις, ἣτις ἤκμασεν ἐν Σουηδίᾳ, ὀφείλεται κατὰ μέγα μέγα μέρος εἰς τὰ συμβούλια ταῦτα.

Συνελεύσεις τοῦ κλήρου.—Μετὰ τοῦ ἐπισκοπικοῦ συστήματος εἰς τὴν μεταρρυθμισμένην Σουηδικὴν ἐκκλησίαν εἰσῆχθησαν καὶ αἱ συνελεύσεις τοῦ κλήρου ἐν ταῖς μοναῖς. Ὁ σεβάσμιος οὗτος θεσμὸς διατηρεῖται καὶ σήμερον ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν ἱερατικῶν συνεδρίων. Αἱ ἐπαρχιακαὶ τοῦ μεσαίωνος σύνοδοι συνεχίζονται μετὰ τὴν μεταρρυθμίσιν ὑπὸ τῶν ἱερατικῶν τούτων συνεδρίων, ὧν ἀξιομνημόνευτα εἶνε τὸ ἐν *Orebro* (1529), τὸ ἐν *Οὐψάλῃ* (1571), καὶ τὸ περιπετειώδες τῆς Οὐψάλης (1593). Ὅτε δὲ ἐν Σουηδίᾳ ἐπεκράτησε τὸ ἀντιπροσωπευτικὸν σύστημα τῶν διαφόρων τάξεων τοῦ Κράτους, τότε καὶ ὁ κλήρος εἶχε τοὺς ἀντιπροσώπους

αὐτοῦ ἐν τῷ Κοινοβουλίῳ. Μετὰ δὲ τὴν κατάργησιν αὐτοῦ ἐν ἔτει 1865, προέκυψεν εἰς φῶς ἡ νέα, ὅπως ἀνεξαργήτως τῶν πρὸς ἀντιπροσώπευσιν τοῦ κλήρου συνεννοήσεων, συγκληθεῖσα ἐκκλησιαστικῇ συνέλευσις τοῦ ἔτους 1868. Αὕτη κατέλαβεν ἰδιάζουσαν θέσιν ὑπὸ δύο ἐπόψεως, καθόσον ἐνθὲν μὲν ἀποτελεῖ τὴν κληρικὴν τοῦ ἔθνους ἀντιπροσωπείαν, ἐτέρωθεν δὲ τὴν ἐκκλησιαστικὴν αὐθεντείαν καὶ ἀσφάλειαν ἀπέναντι τοῦ Κοινοβουλίου. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ συνέλευσις συνέρχεται κατὰ πενταετίαν ἀπαρεγκλίτως καὶ ἀποτελεῖται ἐξ 60 μελῶν, ἐξ ὧν τὸ ἡμισυ εἶνε ἱερεῖς, τὸ δ' ἕτερον ἡμισυ λαϊκοί. Οἱ δώδεκα ἐπίσκοποι αὐτοδικαίως μετέχουσιν αὐτῆς, πρόεδρος δὲ αὐτῆς εἶνε ὁ ἀρχιεπίσκοπος Οὐψάλης. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ αὕτη συνέλευσις συνῆλθε τελευταῖον κατὰ ὁκτώβριον καὶ νοέμβριον τοῦ 1915.

Θεία λατρεία.—Ἡ αὕτη συντηρητικότης, τὴν ὁποῖαν εἶδομεν ἐν τῷ ὀργανισμῷ τῆς Ἐκκλησίας, παρατηρεῖται καὶ ὡς πρὸς τὸ ἐξωτερικὸν περιβλημα, ὑφ' ὃ ἐμφανίζεται ἡ ἐπικοινωνία τῶν πιστῶν πρὸς τὸν Θεόν τ. ἔ. ἡ δημοσία θεία λατρεία. Ἡ Σουηδικὴ Ἐκκλησία εἴπερ τις καὶ ἄλλη εὐαγγελικὴ Ἐκκλησία πιστότερον διετήρησε τὴν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθές, ὅτι ὁ *Olaus Petri* ἀκριβῶς ὡς ὁ Λουθηρος διεκρίθη ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς λειτουργικῆς διὰ μεγαλοφυοῦς καὶ ἀδράς παραγωγικότητος τόσον ἐν τῇ ποιήσει ψαλμῶν, ὅσον καὶ ἐν τῇ συντάξει προσευχῶν καὶ τῶν ὁμοίων. Ἄλλ' ἀπόδειξις τῆς συνεχίσεως τῆς παραδόσεως δέον νὰ θεωρηθῇ ἡ ὀνομασία *Hohemesse* (ὑψηλὴ θυσία), ἣτις χρησιμοποιεῖται μὲν κατὰ τὸν III' αἰῶνα καὶ ἐν τισι τῶν εὐαγγελικῶν ἐκκλησιῶν τῆς Γερμανίας, ἀλλ' ἐν Σουηδίᾳ καὶ σήμερον ἐτι ἀποτελεῖ τὸ ἐπίσημον ὄνομα τοῦ κατ'

ἐξοχὴν μέρος τῆς θείας λατρείας. Ὁ Λαυρέντιος *Petri* ὑπερμνήθη τοῦ ὀνόματος τούτου ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ ἔτους 1571 ἐναντίον τῶν πολέμων αὐτοῦ γράφων τὰ ἑξῆς: «Ἄς μὴ σκανδαλιζώμεθα διόλου, διότι τὴν θεῖαν εὐχαριστίαν καλοῦμεν θυσίαν, ὅπερ οἱ ἄλλοι ὑπολαμβάνουσιν ὡς μεγάλην ἁμαρτίαν».

Ἐξωτερικὴ μορφή τῆς θείας λατρείας.—Ἐν ταῦθα προσεθείσθασάν τινα καὶ περὶ τῆς ἐξωτερικῆς μορφῆς τῆς θείας λατρείας. Ἡ Σουηδικὴ Ἐκκλησία διετήρησε πολλὰ ἐκ τῆς ἀρχαιότητος ἀνευ δαισιδαιμονίας, ἀλλὰ καὶ μετὰ σεβασμοῦ. Οὕτως, ἐνῶ πρότερον οἱ κληρικοί σπανίως περιεβύλλοντο ἱερά ἄμφια, σήμερον ταῦτα εἶνε ἐν κοινῇ χρήσει. Καὶ ἐξηγέρθησαν μὲν τινες κατὰ παντὸς ἐξωτερικοῦ τύπου, καὶ παρέουρον ἐν τινι μέτρῳ καὶ τὸ χριστιανικὸν πλήρωμα, ἀλλὰ τὸ αἶσθημα τῆς εὐχαριστήσεως ἐκ τῆς μεγαλοπρεπειᾶς τῆς θείας λατρείας ἀνέστειλε πᾶσαν μονομέρειαν. Σήμερον ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ ἐπικρατεῖ πλήρης ἐλευθερία. Τὸ ἔθος καὶ ἡ ἐπιδεξιότης ὀρίζουσι τὸ δέον γενέσθαι. Σιωπηλὴ συμφωνία ἐξοικονομεῖ τὰ πράγματα, ἀνευ τῆς ὑπάρξεως νομικῶν ρητορῶν. Ἡ Ἐκκλησία δὲν ἔχει καιρὸν νὰ συζητῇ ζητήματα ἀμφιέσεως. Ὑπάρχουσι πρὸς συζήτησιν ἄλλα καὶ σπουδαιότερα ζητήματα. Ἄλλ' ἡ ἐξακολούθησις τῆς χρήσεως ἀμφίων δὲν προέρχεται μόνον ἐκ συνηθείας, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἐνδιαφέροντος ὑψηλοτέρου ἢ τὸ ἀπλῶς καλαισθητικόν. Ὑπὸ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦτο ἐκρύπτετο καὶ κρύπτεται ὁ αὐτὸς ζῆλος ὑπὲρ τῆς μεγαλοπρεπειᾶς καὶ τοῦ κάλλους τῆς θείας λατρείας, ὅστις μετὰ μακρὰν περιόδον ἀκαλαισθητῶν εὐκτηρίων οἰκῶν ἐδημιούργησε μεγαλοπρεπεστάτους ναοὺς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐν Σουηδίᾳ. Ἴσως μάλιστα ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς θείας λα-

τρίας αποκαλύπτεται απόκρυφόν τι τοῦ σουηδικοῦ χαρακτήρος. Ποσάκις κατεκρίθη ὁ ὑπάρχων ἐν Σουηδία σεβασμὸς πρὸς τοὺς τύπους, ἡ ἀκαμψία καὶ ἡ τυπικότης, ἀμέσως προσπίπτοντα εἰς τὴν ἀντίληψιν τῶν ξένων καὶ ἐπηνέθη ἡ φυσικότης καὶ ἡ ἀπλότης τῶν γειτόνων! Ἄλλ' ὀπισθεν τῶν πανηγυρικῶν τούτων τύπων κρύπτεται ἔστιν ὅτι ἡ τάσις πρὸς τὴν μὴ ἀποκάλυψιν τῶν πάντων..... Ὅτι ὁμοίως ἡ συντηρητικότης αὕτη δὲν εἶνε παράλογος, μαρτυρεῖ ἡ μεγάλη προθυμία μεθ' ἧς ἡ Σουηδικὴ Ἐκκλησία προέβη εἰς μεταβολὰς ἐν τῷ ἀποστολικῷ συμβόλῳ φράσεων δυναμένων νὰ ἀποπλανήσωσιν, ὡς «ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν» ἀντὶ «τῆς ἀναστάσεως τῆς σαρκὸς», «τὸ βασιλεῖον τῶν νεκρῶν», ἀντὶ «τοῦ ἄδου». Καὶ ἐναντίον τῆς μεγαλοπρεπείας τῆς θείας λατρείας καὶ τῶν ψαλμῶν ἠγέρθη καὶ κή τις ἀντίδρασις. Οἱ κύκλοι, οἵτινες ἐνίοτε μὲν δικαίως, συνήθως ὁμοῦς ἀδίκως καλοῦνται αἰρετικοί, ἠσθάνθησαν τὴν ἀνάγκην ἀπλότητος καὶ ἐγκαρδιότητος ἐν τῇ ἐκφράσει καὶ ἔφθασαν ἢ εἰς συνήθη ξηρότητα ἢ εἰς νοσηρὰν αἰσθηματικότητα. Ἄλλ' ἐπλανήθησαν, διότι ὁ σουηδὸς ἐπιστρέφει πάντοτε εἰς τὸ πανηγυρικὸν περίβλημα. Διηγοῦνται περὶ τινος ἱερέως ἐν *Dalarma*, ὅτι πρὸ τινων δεκαετηρίδων, θέλων νὰ ἀρέσῃ εἰς τὸν λαόν, ἤρξατο νὰ κηρύττῃ πρὸς τοὺς χωρικοὺς ἐν τῇ δημόδιᾳ αὐτῶν διαλέκτῳ. Ἄλλ' ἀντιθέτως πρὸς τὴν προσδοκίαν, ὀρηθεὶς ἱερεὺς ἐκινδύνευσε νὰ ξυλοκαπηθῇ ὑπὸ τῶν χωρικῶν, διότι οὗτοι ἐν τῇ θεῷ λειτουργίᾳ ἐπιθυμοῦσι νὰ ἐπικοινωνῶσι μετὰ τοῦ Θεοῦ ἐν καθαρρευούσῃ σουηδικῇ γλώσσῃ.

* *

Ἐκ τῆς ἐκτενοῦς ταύτης ἀναλύσεως, ἀπαραιτήτου, ὅπως ἀντιληφθῇ τις ἐξ αὐθεντικῆς πηγῆς τὰ κατὰ τὴν Σουηδικὴν Ἐκκλησίαν, ἐξάγομεν πρῶτον ὅτι οἱ προεστῶ-

τες αὐτοῦ, πόρρω τοῦ νὰ ἀποκρύψωσι τὸ ἀληθὲς πνεῦμα τῆς Ἐκκλησίας αὐτῶν, μετ' ἀξιεπαίνου εὐλικρινείας διακηρύττουσιν, ὅτι ἡ Ἐκκλησία αὐτῶν ἴσταται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς Λουθηρανικῆς Ἐκκλησίας. Ἡ εὐπαρησίατος αὕτη ὁμολογία καθίστησιν ἀπλούστερον τὸ πρόβλημα τῶν σχέσεων τῆς ἡμετέρας ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας πρὸς τὴν Σουηδικὴν, παρ' ὅσον συμβαίνει τοῦτο ἐν ταῖς σχέσεσιν αὐτῆς πρὸς ἄλλας Ἐκκλησίας, διότι ἐνταῦθα πρόκειται περὶ σχέσεων πρὸς ὄρισμένον καὶ ἐκ τῶν προτέρων γνωστὸν δογματικὸν σύστημα. Ὁφείλομεν μάλιστα νὰ προσθέσωμεν, ὅτι παρ' οὐδ' μιᾶ ἰσως ἄλλῃ Λουθηρανικῇ Ἐκκλησίᾳ διτηρήθη τοσοῦτον ἀνόθευτος ὁ τύπος τῆς λουθηρανικῆς πίστεως, ὅσον ἐν τῇ Σουηδικῇ Ἐκκλησίᾳ διὰ τῶν ἀκαμάτων ἐνεργειῶν κλήρου ἐμπνεσμένου ὑπὸ ἀγνοῦ ζήλου πρὸς τὰ πάτρια. Ἄλλ' αἱ πρὸς ἑνωσιν προσπάθειαι, ὡς ἀξιεπαίνως καταβάλλει ἡ Σουηδικὴ Ἐκκλησία, οὐδαμῶς τείνουσι τό γε νῦν πρὸς δογματικὴν ἑνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν, ἀλλὰ πρὸς συνεννόησιν περὶ ζητημάτων κοινῶν εἰς πάσας τὰς Ἐκκλησίας ἐνδιαφέροντος, καὶ ἐξ ἀφορμῆς μὲν τοῦ παγκοσμίου πολέμου, ἀλλὰ καὶ πρὸς οἰκοδομὴν καὶ ἐμπέδωσιν παρ' ἅπασιν τοῖς χριστιανικοῖς λαοῖς ἠθῶν συντελούντων εἰς τὴν προαγωγὴν καὶ παγίωσιν διαρκοῦς εἰρήνης. Ἐνταῦθεν καὶ ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία οὐ μόνον εἰς τὴν πρόσκλησιν τῆς Σουηδικῆς Ἐκκλησίας ἔσπευσε ν' ἀνταποκριθῇ, ἀλλὰ καὶ ὥρισεν ἐπιτροπὴν, ἔργον ἔχουσαν νὰ εἰσηγηθῇ τὰ τε σημεῖα τῆς κοινῆς τῶν Ἐκκλησιῶν ἐπαφῆς, καὶ τὰ μέσα, διὰ τῶν ὁποίων ἡ ἐπαφὴ αὕτη δύναται νὰ ἀποβῇ ἀληθῶς ζῶσα, ἐπ' ἀγαθῷ τοῦ οὐρανοῦ σκοποῦ, οὐ στοχάζεται ἡ Ἐκκλησία ἐν τῷ κόσμῳ. Καίτοι δὲ τὸ ἔργον τῆς ἐπιτροπῆς ταύτης δὲν συνε-

πληρώθη. ἔτι, οὐχ ἦτον διαφαίνονται ἤδη παρ' αὐτῆ οἱ ὄροι, ὑφ' οὓς εἶνε δυνατὴ καὶ εὐκταία ἢ προσέγγις καὶ ἐπικοινωνία τῶν Ἐκκλησιῶν πρὸς ἀλλήλας, καὶ τὰ μέσα πρὸς ἐπίτευξιν αὐτῆς. Ἡ ἀποχὴ ἀπὸ πάσης προσηλυτιστικῆς ἐνεργείας παρὰ τοῖς ὁπαδοῖς τῶν ἄλλων ὁμολογιῶν, τὸ ἐνδιαφέρον ὑπὲρ τῆς εὐσταθείας καὶ προαγωγῆς καὶ τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν, ἢ σπουδὴ πρὸς παρακολούθησιν τῶν ἐν ταῖς ἀδελφαῖς Ἐκκλησίαις συμβαινόντων, ἢ στενωτέρα σχέσις τῶν ἐκασταχοῦ εὐρισκομένων ἀντιπροσώπων τῶν διαφόρων Ἐκκλησιῶν, ἢ συγκρότησις παγγρησιανικῶν συνεδρίων, ἢ ἀνταλλαγὴ ἐκκλησιαστικῶν συγγραμμάτων καὶ περιοδικῶν, ὁ ἀμοιβαῖος σεβασμὸς πρὸς τὰ παρ' ἐκάστη Ἐκκλησίᾳ κρατοῦντα ἥθη καὶ ἔθιμα, καὶ τὰ ὅμοια τούτοις, ἀποτελοῦσι τὰ μέσα, δι' ὧν δύναται νὰ ἐπιτευχθῆ ἢ προσέγγις τῶν διαφόρων Ἐκκλησιῶν, πρὸδρομος τῆς εὐκταίας ἐν ἀπωτέρω μέλλοντι δογματικῆς αὐτῶν ἐνώσεως.

Ἄλλ' ἐκ τῆς ἀναλύσεως ταύτης διδασκόμεθα εἶτα καὶ ἄλλο τι, ὅποιαν τ. ἔ. στάσιν ὀφείλομεν νὰ τηρήσωμεν ἐν τοῖς διαφόροις προβλήμασιν, αἵτινα εἴτε ἠγέρθησαν, εἴτε θὰ ἐγερθῶσιν ἐν τῇ μεταβατικῇ ταύτῃ περιόδῳ, ἣν διέρχεται ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία. Ἐπειδὴ τὰ προβλήματα ταῦτα φέρουσιν ἐξωτερικὸν κυρίως χαρακτῆρα καὶ δὲν ἀφορῶσιν εἰς τὴν ἐσωτερικὴν τῆς Ἐκκλησίας οὐσίαν, ἣν ἀποτελεῖ ἡ δογματικὴ καὶ ἡ ἠθικὴ αὐτῆς διδασκαλία, πρόδηλος ἡ σχέσις αὐτῶν πρὸς τὰ ἀπασχολήσαντα καὶ ἀπασχολοῦντα τὴν Σουηδικὴν Ἐκκλησίαν ζητήματα. Οὕτως ἡ συμμετοχὴ καὶ τοῦ λαοῦ ἐν τῇ ἐκλογῇ τοῦ ἰδίου κλήρου μέχρι καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐπισκόπου, διατηρηθεῖσα ἐν Σουηδίᾳ καὶ κατ' αὐτὸν τὸν μεσαῖωνα, παρ' ὅλην τὴν ἀντίδρασιν τῆς

παπικῆς ἀπολυταρχίας, ἀποτελεῖ θεσμόν, οὕτινος τὴν ὀρθότητα ἀνέκαθεν ἀνεγνώριζεν ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία. Ὅτι ἀπαιτεῖται μόνον εἶνε, ὅπως ἀκριβέστερον καθορισθῶσιν ἐν τῷ μέλλοντι τὰ ὄρια καὶ ὁ τρόπος τῆς συμμετοχῆς ταύτης, ὅπως μὴ διακυβευθῆ ἢ χρησιμότης τοῦ ἀποστολοπαραδότου τούτου θεσμοῦ. Τὸ δ' αὐτὸ ρητέον καὶ περὶ τοῦ ὑπὸ μελέτην παρ' ἡμῖν ζητήματος τοῦ γάμου τῶν κληρικῶν παντὸς βαθμοῦ, ἐν τῷ ὁποίῳ ἡ ἀληθὴς δυσχερὴς δὲν κεῖται ἐν τῷ σχετικῷ τῆς 5' Οἰκουμ. Συνόδου κανόνι, τῷ ἀπαγορεύοντι τὸν γάμον εἰς τοὺς ἐπισκόπους, ὅστις εὐχερῶς θὰ ἠδύνατο νὰ ἀπρακτῆσθ, ἀλλ' ἐν τούτῳ, ὅτι ζητεῖται ὁ γάμος καὶ μετὰ τὴν χειροτονίαν, ὅπερ οὐδεμίαν παρουσιάζει δυσκολίαν ἐν τῇ Σουηδικῇ Ἐκκλησίᾳ ἢ ἐν λουθηρανικῇ, προσκρούει ὅμως παρ' ἡμῖν εἰς συνεχῆ ἱστορικὴν ἀνερχομένην μέχρις αὐτῶν τῶν ἀποστόλων, καὶ δεῖται πολλῆς τῆς ἐπιστασίας καὶ προσοχῆς, πρὸς ἐξέυρεσιν λύσεως συμβιβαστικῆς. Ἀλλὰ καὶ ἐν ἑτέρῳ σημείῳ ἡ Σουηδικὴ Ἐκκλησία παρέχει ἡμῖν τὸν μίτον τῆς προσηκούσης ἐνεργείας, ἐν τῷ ζητήματι τῆς σχέσεως Ἐκκλησίας καὶ πολιτείας. Ἀντιθέτως πρὸς τὰς ἄλλας λουθηρανικὰς Ἐκκλησίας, ἐν αἷς ἡ Ἐκκλησία ἀνωμολογήθηθεραπεινὸς τῆς πολιτείας, καὶ ὁ ὑπατος πολιτικὸς ἐκάστης ἀρχηγὸς ἀνεκηρύχθη *summus* αὐτῆς *episcopus*, ἡ Σουηδικὴ Ἐκκλησία διετήρησεν ὡς ἀνεκτίμητον θησαυρὸν τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῆς ἀπὸ τῆς πολιτείας, εἰς δ' πρώτιστα καὶ μάλιστα συνεβάλλετο ἡ διατήρησις τοῦ ἐπισκοπικοῦ βαθμοῦ ἐν αὐτῇ. Ὅτι ἡ ἰσορροπία αὕτη δικαιωμάτων καὶ καθηκόντων Ἐκκλησίας καὶ πολιτείας δὲν ἐτηρήθη πανταχοῦ παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὴν δυσμενῆ ἐπίδρασιν ὀθνείων διδασκαλιῶν καὶ

συστημάτων, ἅτινα εὖρον καὶ ἐν μέσῳ ἡμῶν τοὺς ὑποστηρικτὰς αὐτῶν, οὐδεὶς νομίζομεν ὅτι ἄγνοεῖ. Ὁ κύριος σκοπός, πρὸς ὃν δέον νὰ βάλῃ ἐφεξῆς ἡ ὀρθόδοξος ἱεραρχία, εἶνε τίνι τρόπῳ θὰ ἐπιτευχθῆ ἡ ἁρμονικὴ στενὴ σχέσηις μεταξὺ Ἐκκλησίας καὶ πολιτείας, καθ' ἣν, ἀποδιδόμενων τῶν τοῦ Καίσαρος τῷ Θεῷ καὶ τῶν τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ, ἑκατέρω τούτων θὰ ἐπιδιώξῃ τὸν ἰδιάζοντα αὐτῇ σκοπὸν, συμπαραστατούμενη μετὰ προθυμίας ὑπὸ τῆς ἄλλης. Πόσον θὰ συντελέει εἰς τὴν ἁρμονικὴν τῶν πραγμάτων ἐξέλιξιν ἡ παρ' ἡμῖν τοιαύτη τοῦ κλήρου ὀργάνωσις, ὥστε συχνότερον νὰ ἀκούηται ἡ συνολικὴ αὐτοῦ γνώμη ἐπὶ ζητημάτων σπουδαίου ἐκκλησιαστικοῦ ἐνδιαφέροντος, μαρτυρεῖ τὸ παράδειγμα τῆς Σουηδικῆς Ἐκκλησίας, ἣτις πρὸς τοὺς ἐπὶ μέρος ἐκκλησιαστικοὺς συμβουλοῖσι, ἅτινα διετήρησε, τροποποίησα αὐτὰ συμφώνως πρὸς τὰς ἀρχὰς τῆς μεταρρυθμίσεως, εἰσήγαγε καὶ τὸ σύστημα τῆς περιοδικῆς ἀντιπροσωπεύσεως τοῦ κλήρου ἐν ταῖς κατὰ πενταετίαν συνερχομέναις ἐκκλησιαστικαῖς συνελεύσεσιν. Ἡ συντηρητικότης τέλος καὶ ὁ σεβασμὸς πρὸς τὴν παράδοσιν, ὃν δεικνύει ἡ Σουηδικὴ Ἐκκλησία καὶ ἐν τοῖς ἀφορῶσι τὴν δημοσίαν ἐξωτερικὴν θείαν λατρείαν δὲν πρέπει νὰ μείνῃ ἀπορατήρητος ἐν τῇ ὑπὲρ τῶν ἐκκλησιαστικῶν μεταρρυθμίσεων σπουδῇ ἡμῶν, οἵτινες ἐπέχθημεν φύλακες τῶν θεσμῶν τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, τῆς κατ' ἐξαχθὴν Ἐκκλησίας τῆς παράδοσεως. Νεωτερίζειν ἀρχαιοπρεπῶς, τοῦτο δέον νὰ ἀποτελῇ τὸ σύμβολον πάσης μεταρρυθμιστικῆς κινήσεως καὶ ἐνεργείας ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Ἐκκλησίᾳ, ἐν παντί.

† ὁ Σελευκίης Περμανὸς Η. Στρινόπουλος

ΣΚΩΡΙΩΝ ΑΝΑΚΑΜΙΝΕΥΣΙΣ

Ἀπὸ τριῶν καὶ πλέον δεκαετηρίδων, ἀπὸ ἡλικίας μικρᾶς ἢ μεγάλης, παίζοντες ἢ σπουδάζοντες ἐπὶ δελταρίων ἐπίτηδες παρεσκευασμένων, συνηγάγομεν σημειώματα παντοειδῆ γλωσσικὰ ἱστορικὰ, γεωγραφικὰ, ἀρχαιολογικὰ ἀρχαῖα τε καὶ νεώτερα, ἐκκλησιαστικὰ, πηλατογραφικὰ καὶ ἀσιατικὰ ἀκόμη, ὅσα ἐκρίνομεν κατάλληλα πρὸς ἑτέρου βίου ἐπιστημονικώτερου παρασκευὴν καὶ μελέτην. Τίς ὅμως ὁ βίος οὗτος, ὃν ὄνειροπολοῦμεν τότε ἄρτι γενειάσαντες; ... Πλὴν οὐδενὶ τύχην ἐπαχθῶς ὄνειδίζομεν. Νῦν πρὸς οὐδὲν γήρως βαίνοντες ἢ μᾶλλον ἐν τούτῳ πατοῦντες καὶ ἄπανθ' ἅμα τῇ τύχῃ μεταπίπτοντα βλέποντες ἐγνωμεν ὑπὸ τῶν περιστάσεων καὶ τῶν φίλων ὀτρυνόμενοι ἵνα παραδώσωμεν εἰς τὴν δημοσιότητα τῶν σημειωμάτων τούτων τινὰ κατ' ἐκλογὴν καὶ δὴ διὰ τοῦ **Νέου Ποιμένου**. Ταῦτα οὔτε μὴ σειρᾶ ἀνίκουσιν οὔτε μὴ ἐποχῇ οὔτε ὄλον τι συνεχῆς μορφοῦσι πρόσφορον πρὸς προσφορὰν ἐτοῖμον. Εἶναι οἶονεὶ ἐν καμίνῳ σκωρία, ἐν λατομίαις πετράδια, ἅτινα ρίπτονται εἰς τὸ μέσον, ἵνα ἕκαστος μεταλλεύς ἢ λιθουλκὸς πλύσει ἢ ἐλξῆι ἐκλέξῃ ἐξ αὐτῶν τὸ διὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ χρῆσιν χρήσιμον.

Μικρὰ ἅττα ἀλλὰ γενναϊότερα ἐδημοσιεύσαμεν ἄλλοτε καὶ τελευταῖον ἐν τοῖς πρώτοις τεύχεσιν, ὡς εἶδεν ὁ ἀναγνώστης· ἀνελίττοντες δὲ παλαιὰ χαρτὰ ὅσα ὁ ἐκκαλύπτων χρόνος καὶ ἡ ἀδιάκοπος μελέτη μελάνη ἐκλήρωσε ἐπανερχόμεθα εἰς μελέτας προσφιλῆς καὶ ποθητᾶς, μνήμης δ' ἕαρ κατὰ τὸ δυνατόν δημιουργοῦντες παρέχομεν τοῖς φιλιστόροισιν ταῦτα ἵνα μὴ ἀπολεσθῶσι. Δίδομεν ἀδιαφόρως ἔχοντες περὶ τῶν κρίσεων ἑκείνων, οἵτινες πολλὰ ἐπαγγέλλονται οὐδὲν δὲ πράττουσιν ἢ

πολλά πλούτουσι και χρόνον και χρήμα υπό την διάθεσιν αὐτῶν ἔχουσιν. Δημοσιεύοντες ταῦτα δηλοῦμεν ὅτι δημοσιεύομεν ἐπιθεωροῦντες μόνον και οὐχί ἐκ νέου ἐπίτηδες ἐξεργαζόμενοι οὐτ' ἀνατρέχοντες εἰς παλαιὰς ἢ νέας βιβλίους οὐδὲ προστρέχοντες εἰς πατριαρχικὰς ἢ ἄλλας βιβλιοθήκας πρὸς συμπλήρωσιν, διότι καιροῦ δυστυχῶς στερούμεθα, καιτοι τὸ βραθυμεῖν ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας εἰθίσθημεν ἔν' ἀγνοῶμεν. Μὴ καταμεμψθῶσιν ἡμῶν ἐπὶ τῇ παραδόξῳ ταύτῃ ἐξομολογήσῃ, οὕτως εἰθίσθημεν. Οὐτε Σηκελλίωνος ἔργα ἢ Σάθα, ἢ Κεραμέως ἢ Παπαγεωργίου ἢ Gelzer ἢ Logrand ἢ Krumbacher τῶν ἐν μακαρίῳ τῇ λήξει ἐπαναδλέπομεν, οὔτε τοῦ ἐξοχ. ἀρχοντος Μ. Λογοθέτου Σταυράκη βέν τοῦ Ἀριστάρχου, τοῦ Λάμπρου, τοῦ Καμπούρογλου, τοῦ Ζερλέντη ἢ τοῦ Γεδεῶν, τοῦ Βέν και ἄλλων. Ὅλα ταῦτα γινώσκουμεν, ἀλλ' ἐβραῦνθημεν, διότι ἀντὶ τοῦ μάννα χολὴν προσφέρουσιν οἱ ὡς ἐκ τῆς θέσεως αὐτῶν ὀφείλοντες και τεταγμένοι ἵνα στηρίζωσιν ἡμᾶς κόπιώντας, παραπονουμένους ὅμως δικαίως· ἡμεῖς τοῦλάχιστον δὲν ἀνεχόμεθα ἔν' ἀκούωμεν ἐνίοτε και ἐνταῦθα, ἐπαναλαμβανόμενον ὅτι οἱ ἐν Κ]πόλει λόγιοι δὲν ἐργάζονται· Λόγιοι γράφοντες ἀραιοῦνται και ἀραιωθῆσονται. Ἄς ἀγαθυνθῶσιν οἱ ἀρμόδιοι ἔν' ἀναζητήσωσι τὰ αἶτια, ἀλλὰ ποῦ καιρός;

Σήμερον ἤρχισαν ἵνα κρούωσι τὸν κώδωνα και ἀλλαχού και ἐν αὐτῇ τῇ Γαλλίᾳ. Αἱ ἐφημερίδες πληροῦνται ἀρθρῶν ἀξιολόγων, διδακτικῶν οὐχί διὰ τὰ παιδευτικά, ἀλλὰ διὰ τοὺς ἀνδρας, οἵτινες εἶναι οἱ στῦλοι τῆς παιδείσεως τῆς ἐφαρμοζούσης. Σπουδαιόταται ἐφημερίδες, ὡς τὸ Figaro και τὸ Temps τὸ πρόβλημα τοῦτο τῆς φοβερᾶς και οἰκτιρῆς ἀραιώσεως τοῦ διδάσκοντος προσωπικοῦ ἐν γένει, συγγραφέων, διδασκάλων και αὐτῶν τῶν καθηγητῶν τῶν Πανεπιστημίων ἐξετάζουσιν. Ἄρθρα σπουδαιότατα, οἷον τὰ ὑπὸ τὸν τίτλον La Pensée française et les élections, τίτλον, ὃν και αὐτὸς ὁ ὑπογράφων ἀκαδημαϊκὸς Hanoüaux ὀνομάζει περιίδοξον, ἄλλο ἀρθρον τοῦ Montfort ὑπὸ τὸν τίτλον Evitons un désastre διὰ τὰς ἐκδόσεις

κρούουσι τὸν κίνδυνον διὰ τὴν ἐπιστήμην, ἀμφότεροι ἐν τῷ Figaro· ἀλλὰ ἐν τῷ «Χρόνῳ» και δὴ τῆς 13 Αὐγούστου ὑπὸ τὸν τίτλον «Les traitements Universitaires», ἐπαναλαμβάνει τρυφερώτερον τὸ πρῶγμα. Le flot des candidats se retire και διὰ τὰ ἄλλα ἀνώτερα σχολεῖα λέγεται: οἱ νέοι διαβλέπουσιν ὅτι l'idéal ne suffit pas à nourrir une famille; une fonction «qui ne paye pas» ne se recrute pas. Εἶναι τὰ traitements de famine.

Τοιαῦτα ἀρθρα ἔπρεπεν ἔν' ἀναδημοσιευθῶσι παρ' ἡμῖν, διότι εἶναι διδακτικώτατα και διὰ τὸ προσεχὲς μέλλον. Ἡμεῖς ὑπεδείξαμεν ταῦτα, ἀλλὰ και καιρὸν δὲν εἶχομεν ἵνα και τὰ μεταφράσωμεν.

Ἐποβάλλομεν λοιπὸν κατὰ πρῶτον τὰ περὶ μητροπόλεων και τῶν ἐν αὐταῖς ἀρχιερατευσάντων. Και οὕτως ἔχοντα τὰ σημεῖα ταῦτα οὐτ' ἀπόημά τινα εἶναι οὐτ' ἀλλότρια τῷ τοῦ «Νέου Ποιμένου» προγράμματι, νομίζομεν, εἰ και ἑλλιπῆ.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ



A.

ΚΩΔΙΞ, Μ 13 τῆς Τυβίγγης.

§ 1. Ἐκ χειρογράφου χαρτῶου κώδικος εἰς μέγα σχῆμα (31 X 3 ἑκ.) ὑπὸ γρ: και ἀρ: Μ 13 ἐν τῇ πανεπιστημιακῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς γηραιᾶς Τυβίγγης διασωζόμενῳ, ἀνήκοντι δὲ τῷ φιλέλληνι και φιλελεήμονι καθηγητῇ Μαρτίῳ τῷ Κρουσίῳ, τῷ γνωστῷ τῆς **Τουρκογραικίας και Γερμανογραικίας** ἐκδότῃ, γραφέντι μάλιστα ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ χειρὶ κατὰ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1578 ἐκγράφομεν τὰ σχετικά περὶ τῆς ἐκκλησίας Κ]πόλεως, Ἀγκύρας, Ἀγχιά-

λου, Ἀθηναίων, Ἐφέσου καὶ ἥς τινος ἄλλης ἐν τῇ φειρᾷ τοῦ λόγου μνημονεύσομεν.

Ἐν τέλει ἀκριβῶς τοῦ χειρογράφου τούτου: ἀπαντᾷ **μακρὰ ἐπιστολὴ** Στεφάνου τοῦ Γερλαχίου, τοῦ ἐφημερίου τῆς ἐνταῦθα γερμανικῆς πρεσβείας **λατινιστὶ** πρὸς τὸν καγκελλάριον τοῦ Πανεπιστημίου **δρα** τῆς θεολογίας Σνέπφιου (Snepfius) περὶ τῆς **Ἐκκλησιαστικῆς Καταστάσεως τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς**, δι' ἣν τὰς πληροφορίας ἤντησεν, ὡς λέγει ὁ ἐπιστέλλον ex ore Graecorum, et quidem patriarcho, (con)politano intimorum, ἦτοι ἀπὸ στόματος Ἑλλήνων καὶ ἀπὸ τῶν περὶ τὸν πατριάρχην μάλιστα. Συστάκτης τῆς ἐκθέσεως ταύτης εἶναι ἀναμφιβόλως ὁ μέγας πρωτονοτάριος Θεοδόσιος ὁ Ζυγομαλάς, ὡς καὶ ἐξ ἄλλων διδομένων διαγινώσκομεθ. Ὁ Ζυγομαλάς δὲ ὡς ἐκ τῆς θέσεως αὐτοῦ καὶ τῶν σχέσεών αὐτοῦ καὶ τῆς **ἐξαρχικῆς** περιοδείας, ἦν κατὰ πατριαρχικὴν ἐπίνευσιν ἐποιήσατο ἀνὰ τὸ Αἰγαῖον μέχρις Ἀτταλείας μετὰ τοῦ νομοφύλακος πρεσβυτέρου Σαββατιανοῦ, κατὰ Ὀκτώβριον τοῦ 1577 ἀρξάμενος ἀπ' αὐτῆς τῆς Χάλκης καὶ τῆς ἐν αὐτῇ πρὸ πάντων μονῆς τῆς ἁγίας Τριάδος, τοῦ Ἐσόπτρου, καὶ τῆς Παναγίας, ἦτο εἰς θέσιν ἵνα μεταδώσῃ τὰς ὑπὸ τοῦ Στεφάνου τοῦ Γερλαχίου ζητηθείσας πληροφορίας.

§ 2. **Ἡ Διατύπωσις τῶν μητροπόλεων καὶ ἐπαρχιῶν τῶν τῷ Κων]πόλεως ὑποκειμένων κλ.** ἐγένετο Ἑλληνιστὶ ἐπὶ τῇ βάσει μὲν τῆς τοῦ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ εἶναι ὅμως ἐν πολλοῖς λίαν χρήσιμον κείμενον διὰ τὰς συγχρόνους πληροφορίας καὶ τὴν ἀντιβολὴν διὰ τὴν τάξιν πρὸς τὰς ἡδὴ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη γνωστὰς γενομένας ὑπὸ τῶν ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει φίλων Σακελλίωνος, Κεραμέως καὶ Gelzer ἐν διαφόροις περιοδικοῖς καὶ τοῦ λογιστάτου κ. Ζησιίου ἐν τοῖς **Πρακτικοῖς τῆς Ἀρχαιολ. Ἐταιρείας** τοῦ 1913, τοῦ κ. Σ. Λάμπρου, τοῦ Ν. Βέρ, ὡς καὶ ἄλλων. Ἰδίως λόγου ἀξίᾳ διὰ τοὺς μελετῶντας τὰ περὶ τῶν **προκαθεδριῶν** (πρωτοκλησιῶν) καὶ τῆς **Τάξεως** ἐν γένει τῶν μητροπόλεων εἶναι τοῦ καθηγητοῦ

Gelzer πραγματείας ἢ ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν: Ungedruckte und ungenügend veröffentlichte Texte der Nolitiae episcopatum, συμβολὴ μεγίστη εἰς τὴν **Ἐκκλησιαστικὴν τε καὶ διοικητικὴν Ἱστορίαν τοῦ Βυζαντίου**, ἣτις τύπος ἐξεδόθη τῷ 1900 ἐν τοῖς Abhandl. τῆς Βαυαρικῆς Ἀκαδημείας, σ. 531—641. Ἡ μελέτη αὕτη καὶ ἐπὶ τῇ βάσει κωδίκων τῆς Βιβλιοθήκης τῆς ἐν Χάλκῃ Ἱ. Θ. Σχολῆς, τοῦ ἱεροῦ Μετοχίου τοῦ Παναγίου Τάφου ἐνταῦθα (κωδ. 522) τῆς Ἐυαγγελικῆς Σχολῆς Σμύρνης καὶ τῆς Ἀθήνησιν Ἐθνικῆς γενομένη, εἶναι κάλλιστον ἔρεισμα πρὸς ἀνακάθαρσιν, ἀνατύπωσιν καὶ παρασκευὴν νέας ἐκδόσεως τοῦ μέχρι καὶ τῆς σήμερον χρησιμωτάτου βιβλίου τοῦ **Συνεκδήμου** τοῦ Parthey (1866), ἣν ἠγοίμαζεν ὁ σεβαστὸς τῆς Ἰένης καὶ γνωστὸς ἡμῖν τοῖς ἐνταῦθα βυζαντινολόγος.

§ 3. Ὁ addictissimus discipulus Γερλάχιος, ὡς ὑπογράφεται ἐν τῇ πρὸς τὸν Θεοδώριχον Σνέπφιον μακρᾷ ἐπιστολῇ, αὐτοῦ περαίνει τὴν **Ἑλληνιστὶ** αὐτῷ ἐπιδοθείσαν ταύτην **Διατύπωσιν** μετὰ τῶν παρασημημένων πολλῶν σημειώσεων καὶ διὰ τὰς ἄλλας ἀκόμη Ἐκκλησίας, ἡγουν τὴν τῆς Ἀλεξανδρείας, τὴν τῆς Ἀντιοχείας, τὴν τῶν Ἱεροσολύμων καὶ τὰς ἐν αὐταῖς διαιρέσεις καὶ αἵρέσεις γράφων πρὸς τὸν διδάσκαλον αὐτοῦ ταῦτα: «Scripsi partim Constantinopoli, partim Adrianopoli, partim Philippopoli, Thraciae, urbibus mense Junio, anno S. 1578, cum, Deo dante, reditum in patriam, post quinquennate exilium instituissemus».

1). Legrand. Notice Biographique sur J. et Th. Zygomalás. Paris, 1889. Ἡ Ἐξαρχικὴ αὐτῆ θέσις, ὡς ἡμῶν ἐπιστάδα τῷ Legrand σὺν ἄλλοις ἐγγράφοις ἐδομοσιεύθη ἐν σ. 123—134, πρῶτη φορά ἐν τῷ μετὰ τὴν ἄλυσιν χρόνῳ αὐτοτελετῆς.

2). Ὁ Γερλάχιος ἀπεχώρησεν ἐκ Κιπιάδος τῆ 4 Ἰουνίου 1578 ἐπανακάμπτων εἰς Τυβίγγην, καὶ διαώρισθη καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου, ὡς τοιοῦτος δὲ ἀπεβίωσε τῷ 1614.

Ὁ Κρούσιος τούτοις ἐπιπροστίθησι: «Descripsi ego M. Crusius mihi ex autographo (benigne communicante. D. D. Theod. Snepffio), calendis Augusti 1578, quo die feliciter Tubingam πανοικί (ante 19 annos) ad utramque linquam in Academia, docenda invecus eram (1)

«Καὶ ταῦτα μὲν δὴ, ταῦτα: δόξα τῷ Θεῷ». ἦτοι ἐκ κώδικος εὐμενῶς παραχωρηθέντος αὐτῷ, ὁ Κρούσιος ἐξέγραψε τὰς πολυτίμους δι' ἡμᾶς σημειώσεις ταύτας.

Β'

§ 4. Ἀρχόμεθα τοῦ λόγου ἀπὸ τῶν σημειώσεων τῶν περὶ τῆς Κ]πόλεως, ταῖς ὁποίαις ἀμέσως ἔπονται αἱ περὶ τῶν μητροπόλεων Ἀγκύρας, Ἀγχιάλου, Ἀθηνῶν, Αἴνου καὶ ἐξῆς κατ' ἀλφαβητικὴν σειρὰν, ἕως οὗ εἰς ἄλλου ὑποκειμένου σημειώσεις μεταπέσωμεν, ἐὰν Θεῷ καὶ ἀνθρώποις φίλον.

1) Σημειώσεις οὐχὶ ἀσήμερον καὶ διὰ τὸν Σνέπφιον καὶ τὸν δῖον καὶ τὴν δρῶν τοῦ ἀκουράστου Μαρτίνου τοῦ Κρούσιου.

Ὁ Θ. Σνέπφιος, καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Τυβίγγης καὶ ἀντικαγκελλάριος τῆς Ἀκαδημίας ταύτης, εἶχε σύζυγον τὴν Βάρβαν, κόρην τοῦ ὀπαδοῦ τῆς Ἀναμορφώσεως Βρενδζίου. Καταχωρίζομεν τὴν λεπτομέρειαν ταύτην, διότι ἐπὶ τῷ θανάτῳ ταύτης τὸν ἐκφωνηθέντα λόγον λατινιστὶ ὁ Κρούσιος καὶ ἐλληνιστὶ μετατυπωθέντα ἐπαμψε δῶρον τῷ Ζυγομαλῆ Ἰωάννῃ χαριστήριον, διότι οὗτος μετέδιδεν αὐτῷ νέα πατριαρχικά.

Ὁ Κρούσιος ἐδίδαξεν ἐν Τυβίγγῃ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1559 μέχρι Φεβρουαρίου 1607, ὅτε ἀπεβίωσεν. Ἐπίτακτις ἐχρημάτισε κοσμητῶν τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς, ὡς ἐκ τοῦ ὑπ' ἀρ. 300 χαρτῶσι κώδ. τῆς Στουτγάρδης ἐξηκριθώσαμεν.

ΚΠόλεως Ἐκκλησία, Ναοὶ

α). «Ἐκκλησίαι δὲ καὶ ναοὶ ἀνεγερμένοι ἐπ' ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῆς Παναγίας, τοῦ Προδρόμου τῶν τε λοιπῶν ἁγίων Ἀποστόλων, ἱεραρχῶν, ὁσίων, ἰδικαίων, μαρτύρων καὶ τοῦ λοιποῦ ἱεροῦ καταλόγου, αἱ δὴ Ἐκκλησίαι εἰσὶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ, τῆς Δύσει, τῇ Βουλγαρίᾳ καὶ ἐν τῷ Πόντῳ ὑπάρχουσι πολλαί. Καὶ τὸν ἀληθῆ ἀριθμὸν οὐ δύναμαι λέγειν ὡς δὲ σημειώσας ἐγὼ τοῖς διελθούσι τὰς ἐπαρχίας καὶ Ἐκκλησίας τὰς τελούσας ὑπὸ τὴν ἰδιοίκησιν τοῦ πατριαρχείου Κων]πόλεως, ἔμαθον εἶναι, τὰς γὰρ πάσας τὰς ἐπαρχίας μητροπόλεων, ἐπισκοπῶν, ἀρχιεπισκῶν ὑπὲρ τὰς **δέκα χιλιάδας**».

Ἐν ἀμέσῳ συνεχεῖς ἐπιφέρονται τάδε·

«Ὁ πατριάρχης ἀρχει καὶ κρίνει μητροπολίτας, ἀρχιεπισκόπους καὶ ἐπίσης καὶ λοιποὺς ἱεροσύνην ἔχοντας, ὅσοι ὑπὸ τὴν ἐπαρχίαν αὐτοῦ εἰσιν. Ὁ μητροπολίτης ἀρχει ἐπισκόπων καὶ ἱερέων· ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἐπισκόπους οὐκ ἔχει, ἱερεῖς δὲ μόνον καὶ ἐκκλησίας. Μετὰ τὸν ἐπίσκοπον ἔστιν ἱερεὺς, ἱεροδιάκων, ὑποδιάκων, ἀναγνώστας(1).

Ἐκκλησίαι ἐν Κων]πόλει νῦν εὕρισκόμεναι καὶ ἐπ' ὀνόματι τιμώμενοι τοῦ Χριστοῦ, τῆς Παναγίας, τοῦ Προδρόμου, τοῦ Μεγαλομάρτυρος Γεωργίου καὶ Δημητρίου, τοῦ μεγάλου Νικολάου τοῦ ἱεράρχου καὶ τῶν λοιπῶν ἁγίων ἱεραρχῶν, ὁσίων καὶ μαρτύρων εἰσὶ τοῦ ἀριθμοῦ **ἐξήκοντα** ὑπὲρ τὰς **τριακοσίας ἐξήκοντα** οἴσαι πρῶτον, οὐχὶ μικροπρεπεῖς, ὡς νῦν, ἀλλὰ μεγαλοπρεπεῖς καὶ πλήθος ἐνασκουμένων καὶ σπουδαίων ἐχούσας, καὶ ὡς μοναστήρια θαυμαζόμενα καὶ πολυάνθρωποι(2).

1. Ἐν τῷ περιελισθῶ χώρῳ ὑπάρχει ἐν ἀπιτομογραφίᾳ ἡ σύνοψις Grades ecclasiastici.

2. Ὁμοίως κατέναντι ἐν τῷ περιθωρίῳ: Templi Christi Byzanti

* * *

Ἦσαν δὲ ναοὶ ἐκκλησιῶν πλῆθος πολὺ· σχεδὸν γὰρ ἕκαστος τῶν εὐγενῶν ἐν τῇ ἑαυτοῦ οἰκίᾳ ναὸν εἶχεν ἰδίως ἐξόχως τῶν μεγάλων καὶ δημοσίων(1).

* * *

β). Ἐν δὲ τῷ Γαλατᾷ, ἀντικρὺ τῆς Κων(σταντινουπόλεως) εἰσὶ καὶ δέκα· α' Χριστὸς Σωτὴρ· β' Χριστὸς ὁ κρεμαστὸς, αἰγιαλοῦ ἐπάνω· γ' Χρυσοπυγὴ Παναγία· δ' καστελωτισα Παναγία (ἀπὸ τόπου ὀνομασθεῖσα)· ε' Ἐλεούσα Παναγία· στ' Παναγία· ζ' ὁ ἅγιος Γεώργιος· η' ὁ ἅγιος Δημήτριος· θ' ὁ ἅγιος Νικόλαος· ι' Προδρόμος(2).

1). Ἐπίσης ἐν τῇ ἑρμ. λέγεται : capelle.

2). Ἐν τῷ περιηγητικῷ φέρεται : Pera seu Galata Templi al peraitica aedificia, ecclesiae totae usque sunt totum numerum septem milium quatuorcentorum sexagesima octo. Hic aedificata sunt a Zaccaria Imperatore (1578). Symeonis tempore 1653. Hic circa 100 sunt metamorphosatae dimissae in turcas. Γεβελιάν (Ἐκκλησίαι Βυζαντινῶν ἐξακριβοῦνται, 1900, σ. 19) υποβιβάζει τὸν ἀριθμὸν εἰς ἐννέα. Ὁ Δουκάγγιος κατὰ τέλος τοῦ ΙΖ' αἰῶνος ἀριθμεῖ 88, τοὺς πέντε μὲν νῦν ἑπισταμένους, τὸν Χριστὸν Κρεμαστὸν καὶ τὸν ἅγιον Δημήτριον.

Τῷ 1659 ἐκρυεῖσθαι μεγάλης πυρκαϊᾶς ἐπισημασθῆσαν αἱ ἐκκλησίαι, Ἐλεούσης, Χρυσοπυγῆς καὶ ἁγίου Γεωργίου. Ἐτέρα πυρκαϊὰ τῇ 28 Ἀπριλίου τοῦ 1696, ἐπίσης μνημονεύεται, ἀλλὰ διεβίβην ἡμῶν ἢ τῆς τραπεζομηνίης σημειώσθαι.

Προδρόμου· Ἐκκλησία εἶναι ἡ Ἰωάννου (Προδρόμου), τῶν Χίων κοινῶς λεγομένη.

Σημειώσθαι δ' ἄνταῦθα ὅτι τῆς Παναγίας Χρυσοπυγῆς προκστάμενος ἱερατικῶς ἦτο, ὁ μετὰ ταῦτα κατὰ Ἀρκέμβριον τοῦ 1640 ἐκλεγείς μητροπολίτης Ἡρακλείας Μεθόδιος, ὃς ἐβύβην ἐκ τῆς Νομικῆς Συναγωγῆς ἄλλοτε ἐν' ἀριστῶμεν.

* * *

γ) Ἐν Ricaut (— Briot (1) ἀνέγνωμεν ἄλλοτε καὶ ἐσημεῖ ἴσαμεν περὶ τῶν ἐν Γαλατᾷ ἐκκλησιῶν καὶ τῆς τῶν κρυστῶν διαθέσεως τάδε :

«Ὅτε τῷ 1680 ἐν μεγάλῃ πυρκαϊᾷ ἐν Γαλατᾷ πολλαὶ ἐκκλησίαι καὶ παρεκλήσια (Eglises et chapelles des Chretiens) καταστράφησαν ἢ τέλει ἀπετεφρώθησαν, οἱ δὲ χριστιανοὶ εἰς ζήλῳ κινούμενοι ἀνφοδομήσαν αὐτάς, ἀμέσως μόλις ἔχον ἢ ἐργασία συντελεσθῆ, κατερρίφθησαν τῇ διαταγῇ τοῦ καδῆ. Οἱ Μωαμεθανοὶ ἰσχυρίζοντο ὅτι δὲν ἐπιτρέπετο ν' ἀνοικοδομηθῶσιν ἐκκλησίαι, ὡν μόνον τὰ θεμέλια ἐσώθησαν».

* * *

δ) Ἐν τῇ τοῦ Gotofredi Ludowic(2) Ἀρχοντολογίᾳ πίδης ἀνέγνωμεν καὶ τὰ παρατιθεμένα αὐτῇ λέξει λατινικῇ, ἅτε εὐεξήγητα.

«Graeci qui Christianam profitentur Religionem, habent a urbe Constantinopoli XL. Teupla et Sacella, in quibus deum suo rite colunt.

Armenis permessa sunt quatuor.

Latini sive Romano Catholicici, quibus hic minus licet uam caeteris, in Suburbio Constantinopolis, si ita Peram ive Gallatan nominare fas est, opera Henric IV Gallorum legis obtinentur Collegium Jesuitarum, qui hic rem Divinam peragunt.

Est autem Pera a regione Constantinopoleos intercedente rachio maris, quem Canalem vocant coufinis Hortis Prin-

1. Histoire de l' état présent de l' Empire ottoman, contenant les maximes politiques de Turcs... Paris, 1670, 4ον σελ. 190—191.

2. Archontologia oemica sive imperior, regnor. principatumum erumque... Ἐκδ. βα. ἐν τῇ καὶ χάρται· καὶ δψεις πόλεων—τῆς ΚΠΙό-σως αὐτῆς ἐν ἰδίῳ φύλλῳ (σ, 40Χσ, 20. 6ψ.) κατὰ τὸ 1636 — Φραγκοῦρτη 1649 μέγα σχῆμα, ἐν σελ. 671.

cipis, qui contigui sunt Regiae, habentque in ea Christiani Latini quatuor templa, in quibus peragunt sacra Mystera.

Judaeis multum in Urbe Constantini permissum est in qua novem vicos inhabitant, Synagogas habentes XXXVIII.

Ἐν ἄλλαις λέξεσιν ὀρθόδοξοι Ἐκκλησίαι ἐν τῇ Πόλει κατὰ τὸ 1635 ἠριθμοῦντο ἐξήκοντα, Ἀρμενίων μόνον τέσσαρες, Λατίνων ἐν τῷ Γαλατᾷ τέσσαρες, καὶ Ἰουδαίων ἐν τῇ Πόλει συναγωγὰὶ ὀκτὼ πρὸς ταῖς τριάκοντα.

* * *

ε) Διὰ τὰς Ἐκκλησίας τῶν Ὀρθοδόξων ἔχομεν μετὰ τὰς ἀρχαιότερας γνωστὰς ἐργασίας, τὰς πρὸς τὸ θέμα τοῦτο συναφεῖς τοῦ κ. Μ. Γεδεών.

1) ἐν τῷ Λεξικῷ Ἱστορίας — Γεωγραφίας (Βουτυρᾷ) ἐν λ. ΚΠολις.

2) Ἐν τῷ Βυζαντινῷ ἱστορολογίῳ (Ε. Φ. Συλλ.) 1899.

3) Περιληπτικὴ Σημειώσις περὶ τῶν ἐν ΚΠ κατὰ ΙΖ' αἰῶνα. Βυζαντινῶν ναῶν. Ἐν ΚΓ' φ τ: Ε. Φ. Συλλόγου.

4) Ἐκκλησίαι βυζαντιναὶ ἐξακριβούμεναι: ΚΠ. 1900. Κρομμύος Α. Παπαδ. Ἐν τῷ Ἡμερολογίῳ τῆς Ἀνατολῆς τοῦ 1883, σ. 235—242.

Σιδερῖδου Ξ. Περὶ τῶν ἐν Γαλατᾷ Ἀγιασμάτων ἐν τῷ ΚΘ' τ: τοῦ Ε. Φ. Συλλόγου ἐν ᾧ σπουδαῖαι παρατηρήσεις.

Γεωργιάδου Γ. Ὁ ἐν Γαλατᾷ ναὸς τοῦ ἁγίου Ἰωάννου πῶν Χίτων, ΚΠ. 1898. Μονογραφία.

Mordtmann A., Esquisse topographique de Ojple, Lille, 4 μετὰ χάρτου.

Petridès, καθολικὸν ἱερέως ἄρθρον. Eglises grecques à Ojple en 1652 — (Eglises de Galata σ. 46 — 41) Echos d'Orient, 1902, 4.

* * *

5) Ὅτε ὁ Βερτραιδὸν de la Brocquière, ὁ σύμβουλος τοῦ δουκὸς τῆς Βουργουνδίας Φιλίππου τοῦ Ἀγαθοῦ, ὁ καταλιπὼν ἡμῖν λαμπρὰν διήγησιν τῆς ἀνὰ τὴν Ἀνατολὴν περιηγήσεως αὐτοῦ ἐκ Προύσης καὶ Παντειχίου ἐπανήρχετο εἰς ΚΠολιν διὰ Χρυσόπολεως κατὰ τὸ 1422, εἶδεν ἐκεῖ, ὡς λέγει, τοὺς τούρκους ἐγκατεστημένους καὶ παρεμποδίζοντας τὴν πρὸς τὴν βασιλίδαν πρωτεύουσαν ὁδὸν, εἰσπράττοντας διόδια, φόρον πρὸς διάβασιν. Διέβην, λέγει, μετὰ τριῶν γενοατῶν ἐμπόρων ἐπὶ δύο πλοιαρίων ἀνηκόντων εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ ἐκεῖθεν ἀφικόμην εἰς τὸ Πέραν. Καὶ ὑπάρχουσιν ἐκεῖ, ἐξακολουθεῖ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ γενοῦνται ἔμποροι κυβερνῶντες τὴν εἰρημένην πόλιν ὑπάρχει ποδιδιότης καὶ ἄλλοι ἀξιωματικοὶ κατὰ τὸ σύστημα αὐτῶν, διαμένουσι δ' ἐκεῖ καὶ Ἕλληνες καὶ Ἰουδαῖοι. Ἡ πόλις εἶναι ἐμπορικωτάτη ἐπικοινωνίαν τηροῦσιν οὗτοι μετὰ τῶν Τούρκων, οἵτινες ἀπολαύουσιν ἀτελείας τοιαύτης, ὥστε, ὡς μοι εἶπον, ἂν δουλὸς χριστιανὸς διαφύγῃ ἐκεῖ, καὶ οἱ Τούρκοι ἀπαιτήσωσιν τὴν παράδοσιν αὐτοῦ, ὑποχρεοῦνται εἰς τὴν ἀπόδοσιν.

Ὅτε ἐπέβην εἰς τὸ πλοῖον τῶν Ἑλλήνων ἐν Χρυσόπολει, οὗτοι ἐκλαβάντες με ὡς Τούρκον—πολλὰς μοι ἔκαμαν τιμάς, καὶ ὅτε ἀπέβην εἰς τὴν ξηράν. Ἰδόντες ὅμως ὅτι μετέβην εἰς τὴν πόλιν πρὸς ἀναζήτησιν γενοάτου ἐμπόρου, δι' ὃν εἶχον ἐπιστολάς, ὀνόματι Χριστόφιλον Παρβενζίνου καὶ ἐννοήσαντες ὅτι ἤμην Χριστιανός, ἠθέλησαν νὰ μὲ φορολογήσωσι περισσότερον διὰ τὴν διαπόρθμευσιν καὶ θὰ μὲ ἐκακοποιοῦν μάλιστα, εἰὰν ἀκόμη δὲν ἐκράτουν τὸ ξίφος μου καὶ τὸ ἐγχειρίδιόν μου.

Δὲν νομίζεις, τίς ὅτι εὑρίσκειται ἐν Γαλατᾷ πράγματι τῷ τότε καὶ τῷ νῦν ;

§ 5. Τὰ ἐκ τοῦ μνημονευθέντος ἀνωτέρω χειρογράφου διαφέροντα ἡμῖν ἀποσπάσματα ἔχουσιν ὡδε :

Μετὰ τὸν Ἡρακλείας γον ὄντα τὴν σειρὰν.

1) **δ' Ἀγκύρας**: μητρόπ: ὁ Ἀγκύρας, ἔξαρχος πάσης Γαλατίας εἶχεν ἐπισκοπὰς ὀκτώ' νῦν δὲ οὔτε μητρόπολις, οὔτε ἐπισκοπαί εἰσι: τῶν τόπων ὧν μὲν ἐρημωθέντων, ὧν δὲ χριστιανοὺς μὴ ἔχόντων, ἄλλων καὶ ἐλαττωθέντων.» Περὶ ἐργον δὲ πως φαίνεται ἡμῖν ὅτι **οὐδένα** ἐπίσκοπον Ἀγκύρας ἀπηντήσαμεν ἐν τῇ Σιγίλλογραφίᾳ τοῦ Schlumberger, οὗτ' ἐν τῇ τοῦ Ε. Νομισμ: Μουσείου Ἀθηνῶν εἶδον μέχρι τοῦ 1910 **Συλλογῆ**.

Εἶτα

2) «Ἐκ τῶν ἐν τῷ Πόντῳ καὶ τῇ Βουλγαρίᾳ»⁽¹⁾.

ὁ Μηδείας	20	ἔχει ἐκκλησίας
ὁ Βιζύνης	50	» »
ὁ Σωζοπόλεως	30	» »
ὁ Ἀγκιάλου	80	» »
ὁ Μεσσηβρίας	100	» »
ὁ Βάρνης	150	» »

3) **κη'**: ὁ Ἀθηνῶν, πάσης Ἑλλάδος, ἐπισκόπους ἔχει α' τὸν Εὐβότου (ὅς νῦν μητροπολίτης)

β' τὸν Διαυλίας, **γ'** τὸν Κορωνείας,

δ' τὸν Ἀνδρου, **ε'** τὸν τῶν Ὁραίων Τόπων

[Ὁρεῶν, παρὰ Parthey καὶ Ὁραίων, αὐτόθι Not. 10].

στ' τὸν Σκύρου, **ζ'** τὸν Καρύστου

η' τὸν Πορθμοῦ, **θ'** τὸν Αὐλώνας

ι' τὸν Σύρου....Hodie, vero, quia multi Latini, sive Itali,

1. Ἐν τῷ περιθωρίῳ σημειοῦνται: Ponti et Bulgariae.

syram inhabitant, Episcopus ibi Latinus agit 14 filios ex diversis concubinis habens Graecis vero loci istius **πρωτοπαπῆς** praesest (').

Μετὰ δύο σελίδας προστίθεται ὅτι ἐν μητροπόλει Ἀθηνῶν ὑπάρχουσιν ἑκατὸν πενήκοντα ἐκκλησίαι, ἐν δὲ τῇ τῆς Αἴνου ἑβδομήκοντα.

Ἀφ' οὗ ἔχομεθα τοῦ περὶ Γαλατᾶ λόγου δὲν ἀποκρύπτομεν ὅτι τελευταῖον ἐξεδόθη ἐν Καινεξβέργῃ (1914) Περιήγησις τοῦ Lubenau, ὅστις φαρμακοποιὸς καὶ ἰατρὸς ὧν ἦλθε καὶ μέχρι τῆς ΚΠόλεως καὶ τὰ καθ' ἡμᾶς ἐξήτασε καὶ περιέγραψεν ἐν γλώσσῃ τῶν χρόνων ἐκείνων γερμανικῇ. Κατὰ τὸ 1587 ἐγκαθῆθα διατριβῶν ἀφιέρωσεν ὅλον κεφάλαιον ἐν τοῖς Ἀπομνημονεύμασιν αὐτοῦ περὶ Gallata itzo Pera, ἐνῶ καὶ περὶ τοῦ λιμένος καὶ περὶ τῶν οἰκιῶν καὶ περὶ τῶν ἐργαστηρίων καὶ τῶν ἐργασιῶν καὶ περὶ τῶν φυλακῶν λόγον ποιεῖται. Πεντακόσιοι ἕως 800 χριστιανοὶ ἐκρατοῦντο ἐν τῇ παρὰ τὸν ναῦσταθμον δι' ὑψηλῶν τειχῶν τετειχισμένη καὶ καλῶς φρουρούμενη φυλακῇ, ἐν οἷς πλείστοι ἦσαν αἰχμάλωτοι, διακρινόμενοι ἐκ τοῦ σιδηροῦ κρίκου, ὃν ἔφερον ἐν τῷ ἑτέρῳ τῶν ποδῶν. Περιγράφεται ἡ δίαιτα αὐτῶν, ἡ νοσηλεία αὐτῶν, ἡ προσευχὴ αὐτῶν κατὰ θρησκευάματα, διότι καὶ ναῖδιον ὑπῆρχεν, τίνι τρόπῳ ἀπηλευθεροῦντο. Καὶ ἐν τῇ ἄλλῃ φυλακῇ ὑψηλὰ ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ Γαλατᾶ, παρὰ τὰ τεῖχη ὑπῆρχε καὶ ναῖδιον (Capelle), ἐνῶ τῶν αἰχμαλώτων τις ὁ καταλληλότερος ἀπηλλαγμένος τῆς πέδης καὶ πάσης ἄλλης ἐργασίας χρεὴ ἱερέως ἐξετελεῖ καὶ ἐστήριζε τοὺς ἐγκαθειρκτοὺς ἐν τῇ πίστει τῶν πατέρων αὐτῶν, συντηρούμενος ἐκ τοῦ μηνιαίου αὐτῶν ἐπιδόματος. Ὁ Lubenau καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν παρὰ-

1. Πρβλ. καὶ Turcograec. σ. 326. Ἄλλαι σημειώσεις περὶ Ἀθηνῶν ἀνέκδοτοι ἐστάλησαν τῷ κ. Καμπουρογλου δημοσιευθεῖσαι ἴδου ἐν τοῖς Μνημείοις τῆς Ἱστορίας τῶν Ἀθηναίων.

τήρησιν ποιείται ὅτι μεταξὺ τῶν ἐγκαθειρκτων ὀλιγώτεροι ἦσαν οἱ Οὐγγροὶ ἢ Γερμανοὶ, οὐδεὶς ὑπῆρχε Πολωνὸς ἢ Γάλλος, διότι «οἱ Τοῦρκοι διΐσχυρίζονται ὅτι ὁ Φραγκός, ἐξ οὗ οἱ Φραντζέζοι κατάγονται, ἐγένετο υἱὸς τοῦ Ἑκτορος, διὰ τοῦτο εἶναι ἀδελφοὶ αὐτῶν, ἀμφότεροι Τρῶες καὶ τηροῦσι πρὸς αὐτοὺς αἰωνίαν εἰρήνην».

Περὶ ἐκκλησιῶν προκειμένου ὁ Lubenau ἀναφέρει ὅτι «ἐν τῇ πόλει Γαλατᾶ εἶναι αἱ ἐξῆς :

Τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου ἐν αὐτῇ μοναχοὶ παπιστᾶί
Τοῦ ἁγίου Βενεδίκτου ἐπίσης ἐν αὐτῇ μοναχοὶ
Τοῦ ἁγίου Πέτρου ταύτην κατέχουσιν οἱ Ἰη

σουῖται, ἀλλὰ οὐδεμίαν ἔχουσιν εὐημερίαν ἐν αὐτῇ, διότι μόλις ἐγκαθίστανται μετ' οὐ πολὺ καὶ ἀποθνήσκουσιν.

Τῆς Παναγίας

(Beatae Maria)

Τοῦ Ἁγίου Γεωργίου

(Sanct Gergen)

Τοῦ Ἁγίου Παύλου

ἐν τῇ μέρει λέγεται ὅτι ἐκήρυξεν ὁ θεῖος ἀπόστολος ἀνεγερθεῖσα.

Τῆς Ἁγίας Κλάρας

(Sanct Claren)

Τῆς Ἁγίας Ἄννας

(Sanct Annen)⁽²⁾

Τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου

ὅλαι αὐταὶ αἱ ἐκκλησίαι εἶναι παπικαὶ (τῶν κατολίκων). Καὶ οἱ Ἕλληνες ἔχουσιν ἐκκλησίας καὶ σχολεῖα, ἀλλὰ ταύτας δὲν ὀρίζει ὁ περιηγητής. Ἐπειδὴ δὲ, λέγει, οἱ γερμανοὶ ἔμποροι ἦσαν ὀλίγοι καὶ λουθηρανοὶ, ἐκκλησίαν δὲν εἶχον οὐχ ἦττον ὁ μέγας βεζύρης Μεχμέτ πασᾶς λόγου περὶ τούτου γενομένου τῷ Ἁγγλῷ ἀντιπροσώπῳ Ἐδουάρδῳ Barton εἶπεν «ὅτι δύνανται νὰ λάβωσι μίαν τῶν κατολίκων, ἐπειδὴ οὗτοι ἔχουσι πολλάς.

2. Διειρηθῆσαν ὡς ἐν τῷ κειμένῳ τὰ ὀνόματα.

ἐδῶ ὅλαι αἱ θρησκεῖαι εἶναι ἐλεύθεροι· ἰερὰ ἐξέτασις δὲν ὑφίσταται».

Εἰς τὸν θέλοντα ἵνα προβῇ εἰς ἔλεγχον τοπογραφικὸν τῶν ἀνωθι βεβίως πρέπει ἵνα ὑποδειχθῇ τὸ γνωστὸν ἔργον τοῦ Belin : Histoire de latinité. Ople δευτέρῃ ἐκδοσί, (1884).

Δ'

Α Γ Κ Τ Ρ Α (')

§ 6. Ἁγκυρα, τῆς Μεγάλης Φρυγίας καὶ μεθύστερον τῆς Γαλατίας, οὕτως ὀνομασθείσης ἀπὸ τῶν Γαλατῶν, ὁ βαρβαρὸν καὶ μαχιμώτατον ἔθνος⁽²⁾ ἦν, πόλις εὐδαίμων, κείται ἐπὶ ὁμωνύμου ποταμίου, περιοριζομένη δὲ ἀπὸ Β ὑπὸ τοῦ Τόμπουκ-σοῦ, ἀπὸ Α τοῦ Ταμπακχανέ-σοῦ καὶ ἀπὸ Δ ὑπὸ τοῦ Ἰνδξέ-σοῦ συνδέεται νῦν μετὰ τῆς Κ Πόλεως διὰ σιδηροδρομικῆς γραμμῆς 578 χλμ. Ἡ Ἁγκυρα πρώτης μυίας ἀξιοῦται ἐν τῇ Ἱστορίᾳ ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ὅστις μετὰ τὸ Γόρδιον (Γορδίου), ἔβα ἔλυσε τὸν ἄλυτον δεσμὸν, ἀνέζευξε σὺν τῷ στρατεύματι αὐτοῦ εἰς αὐτὴν καὶ ἐνταῦθα ἐδέξατο ἐξ Ἀθηνῶν πρέσβεις καὶ ἐκ Παφλαγόνων, ὧν οἱ τελευταῖοι προσέφερον καὶ τὴν ὑποταγὴν τῆς ἑαυτῶν χώρας, τελοῦσης ὑπὸ τὸν υἱὸν τοῦ Ἀριοβαρζάνου Μιθράδατην τὸν Β' (- 302 π. Χ.).

(ἔκτεται συνέχεια)

1. Ἐν τῇ Παγκοσμίῳ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ τοῦ Larousse ἐν τῷ Anoyre καὶ Angora φέρεται ὅτι ἡ πόλις εἶναι ἕδρα ἐπισκόπου Ἀρμενίου οὐδὲν λέγεται περὶ ἑλληνος μητροπολίτου, ὡς οὐδὲ περὶ ἄρμενοκαθολικοῦ, ἡ δὲ φερόμενος μάχη βεβίως ἐγένετο τῷ 1401!! ἐν Herbelot, Biblioth. Orientale, Paris 1697 folio Ankariah ou Ankeriah et Angurí.

2. Πολυβ. 18, 41, 7.

Ο ΘΕΟΣ ΕΝ ΘΥΕΛΛΗ.*

Αἱ ἐκάστοτε ἐπισκλήπτουσαι σφοδραὶ καταγίδες καὶ θυέλλαι, τὰ συνοδεύοντα αὐτὰς μεγαλοπρεπῆ καὶ ἐξαισία φαινόμενα τῶν βροντῶν καὶ ἀστραπῶν καὶ κεραυνῶν, τοῦ αἰφνιδίου σκότους καὶ γνόφου, τῶν βιαίων ἀτμοσφαιρικῶν κινήσεων καὶ ὀρμῶν τοῦ ἀνέμου, τῶν ραγδαίων βροχῶν καὶ τῶν χειμαρρῶδων κατακλύσεων, τῶν ἀσυνήθων κρότων καὶ πατάγων καὶ τῶν ἀκαριαίων καταστροφῶν καὶ ἀναστατώσεων ἐν τε τῇ ἀψύχῳ καὶ τῇ ἐμψύχῳ κτίσει, ἔσχον ἐκπλααὶ ἐπιβολὴν καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων καὶ ἥσκησαν μεγάλων ἐπίδρασιν ἐπὶ τε τῆς φαντασίας καὶ τοῦ θυμικοῦ, καὶ πρὶν ἢ δυνῆθῃ ἡ ἐπιστήμη νὰ δώσῃ τινὰ ἱκανοποιητικὴν ἐξήγησιν τῆς γενέσεως αὐτῶν, ἐκ τῶν προσεχῶν αὐτῶν αἰτιῶν, ἢ νὰ ὑποδείξῃ καὶ τὰς τυχόν εὐεργετικὰς αὐτῶν ἐπινεργείας, τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, κατὰ τινὰ φυσικὴν φορὰν ἀρεσκόμενον εἰς τὸ ἀνάγειν ἀμέσως ἢ ἐμμέσως εἰς τὸ θεῖον καὶ τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ πάντα τὰ ἐν τῇ φύσει γινόμενα, διέδλεπε καὶ ἐν ταῖς θυέλλαις θεῖαν τινὰ ἐνέργειαν καὶ ἐξελάμβανεν αὐτὰς ὡς μέσα κολλάσεως καὶ τιμωρίας, καὶ μάλιστα ὡς τινὰ συγκεκριμένην μορφήν τῆς τοῦ Θεοῦ ἐμφανίσεως καὶ οἶον ἐπισκέψεως ἐπὶ τῆς γῆς πρὸς κρίσιν τινὰ, πρὸς παιδείαν καὶ ταπεινώσιν τῶν ἀντιτιθεμένων τοῖς νόμοις αὐτοῦ καὶ θεσμοῖς καὶ ὑπεραιρομένων κατὰ τῶν βουλῶν αὐτοῦ. Γνωστοὶ οἱ ἐν τῇ ἑλληνικῇ μυθολογίᾳ καὶ ποιήσει συνήθεις χαρακτηρισμοὶ τοῦ ὑπέρτου τῶν θεῶν, οὐ μόνον ὡς ἐρισθενοῦς ἢ μεγασθενοῦς καὶ μνητίου, ἀλλὰ καὶ ὡς νεφέληγερέτου ἢ κελαϊνεφοῦς, ὡς ἐριγδούπου ἢ ἐριδρεμέτου, ἢ ὑψιδρεμέτου, ἢ ἀστεροπητοῦ, ὡς ἀρχικεραύνου ἢ τερπικεραύνου κ. τ. ὅμ., φιλόσοφοι δὲ πανθείζοντες δὲν ἐδίστασαν δι' ὁμοίων χαρακτηρισμῶν νὰ ὑμνήσωσι τὸ θεῖον, ὡς ὁ ποιήσας τὸν εἰς Δία ὕμνον Κλάεινθης ὁ Στωϊκός

Κύδιον' ἀθανάτων, πολυώνυμε, παγκρατὲς αἰεὶ,
 Ζεῦ, φύσεως ἀρχηγέ, νόμου μέτα πάντα κυβερνῶν,
 Χαῖρε' σὲ γὰρ πάντεσσι θέμις θνητοῖσι προσαιδῶν....
 Σοὶ δὴ πᾶς ὁ δε κόσμος ἐλισσόμενος περὶ γαῖαν
 πείθεται, ἢ κεν ἀγῆς, καὶ ἐκὼν ὑπὸ σοῖο κρατεῖται.
 Τοῖον ἔχεις ὑποεργὸν ἀνικῆτοῖς ἐνὶ χερσὶ
 ἀμφήκη, πυρόεντα, αἰεὶ ζῶοντα κεραυνόν·
 τοῦ γὰρ ὑπὸ πληγῆς φύσεως ἐρρέγουσι πάντα.

Αἱ τοιαῦται παραστάσεις δὲν εἶναι ξένα οὐδὲ τῇ ἱερᾷ φιλολογίᾳ τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ, μετὰ ταύτης τῆς διαφορᾶς, ὅτι τὰ ἐν λόγῳ φαινόμενα, συμφῶδὰ τῇ κρατούσῃ προσωπικῇ τοῦ θεοῦ ἐκδοχῇ, δὲν θεωροῦνται ὡς ἐκφάνσεις τῆς πανθεϊστικῆς νοουμένης καὶ οἷον ἀσυνειδήτως καὶ κατ' ἀνάγκην τῆς ἰδίας φύσεως ἐνεργούσης θείας οὐσίας καὶ δυνάμεως, ἀλλὰ, κατὰ τὴν συνήθειαν τῆς θείας Γραφῆς, ἀνθρωπόμορφον διατύπωσιν παλλῶν ἐκ τῶν περὶ Θεοῦ καὶ τῶν θεῶν λεγομένων, λογιζόνται ὡς ἐκφραστικὰ καὶ παραστατικὰ τῆς ἐννοίας, ὅτι ὁ τῶν ὄλων Κύριος, ἔχων ὑπὸ τὴν ἑαυτοῦ ἐξουσίαν καὶ κυβέρνησιν τὰ πάντα, καὶ αὐτὰ τὰ ἐν τῇ φύσει συντελούμενα, κατὰ τοὺς ἀπ' ἀρχῆς ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου τιθεμένους νόμους καὶ ὄρους, μεταχειρίζεται αὐτὰ ὡς τόσα ὄργανα καὶ μέσα πρὸς ἐπιτέλεισιν τῶν ἑαυτοῦ βουλῶν, εἴτε πρὸς ἐνδειξὴν τῆς ἑαυτοῦ χάριτος καὶ ἀγάπης εἰς σκεύει ἐλέους, εἴτε πρὸς ἐκδήλωσιν τῆς ἑαυτοῦ δικαιοσύνης καὶ ἀποτομίας εἰς σκεύει ὀργῆς. Ἡ τοιαύτη ἐκδοχὴ τῶν φυσικῶν φαινομένων, καὶ μάλιστα τῶν ἐν τοῖς μεταώροις συμβαινόντων, ἀπαντῶσα καὶ ἄλλοθι (*Ἐξοδ. 19, 9. 18. 18. 3 Βασιλ. 19, 11. Ἦσ. 19, 1. Ἰεζεκ. 1, 4. Ναοῦμ 1, 3. Ἰωβ 38, 1. 39, 1), ἐχρησιμοποιήθη καὶ ὑπὸ τινῶν ὑμνογράφων καὶ ψαλμοφῶν, καὶ δὴ πλὴν τοῦ παρὰ τῷ προφήτῃ Ἀββακούμ (3, 3 κ. ἐξ.), ἐν τρισὶ ψαλμοῖς ἐκ τῶν ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ Ψαλτῆρος περιλαμβανομένων ἐν τῷ 17ῳ τῷ 28ῳ καὶ τῷ 103ῳ τῷ λεγομένῳ Προοιμιακῷ. Γνωστοὶ οἱ στίχοι τοῦ ψαλμοῦ τούτου, ἐν οἷς ὑμνεῖται καὶ μεγαλύνεται ὁ Θεὸς πρὸς

τοῖς ἄλλοις καὶ ὡς ἐπιθεῖς νέφη τὴν ἐπίβασιν αὐτοῦ, ὁ περιπατῶν ἐπὶ πτερύγων ἀνέμων, ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα. (3—4). Κατὰ τὴν συνήθη στιχουργίαν τῆς ἑβραϊκῆς ποιήσεως, ἔχομεν ἐνταῦθα δύο στίχους, ἕκαστον συγκείμενον ἐκ δύο ἡμιστιχίων, ἐκφραζόντων κατ' οὐσίαν ἐννοίας ἰσοδυναμοῦς. Ὁ πρῶτος στίχος, κατὰ τε τὴν μετάφρασιν τῶν Ἑβδομήκοντα καὶ τὸ πρωτότυπον ἑβραϊκόν, ἐγκλείει τὸ αὐτὸ νόημα· ἐκ νεφῶν ἀποτελεῖ τὸ ὄχημά του, ἢ ὡπερ ταύτων, τὰ νέφη χρησιμοποιοεῖ ὡς ἄρμα του, καὶ τοὺς ἀνέμους ὡς πτέρυγας εἰς τὰς κινήσεις αὐτοῦ καὶ πορείας. Τοῦναντίον δὲ ὁ δεύτερος στίχος ἐν ἀπαιτεῖ μὲν, ἐπιδέχεται ὅμως ἐν τῷ ἑβραϊκῷ ἐξήγησιν διάφορον τῆς τῶν Ἑβδομήκοντα. Ἀντὶ τῆς τούτων ἐρμηνείας, ἥς τῷ γράμματι ἀκολουθεῖ καὶ ἡ πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῆν (1, 7), καὶ καθ' ἣν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ ἔχει ὁ Θεὸς ἢ μεταχειρίζεται ὡς πνεύματα, ὡς ἀνέμους, καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ ὡς φλόγα πυρὸς ἢ ἀστραπὴν, τὸ ἑβραϊκόν ἐπιδέχεται καὶ τὴν ἐξήγησιν, ὅτι ὁ Θεὸς ἀγγέλους αὐτοῦ ποιεῖ τοὺς ἀνέμους, καὶ λειτουργοὺς αὐτοῦ τὰς ἀστραπάς, ὅχι βεβαίως οὕτως, ὡσεὶ αἱ ἀγγελικαὶ δυνάμεις, τὰ οὐράνια καὶ πνευματικὰ ὄντα, τὰ χρησιμοποιοούμενα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ὡς ὄργανα λειτουργικὰ, οὐδὲν ἄλλο ἦσαν κατὰ τὸν ψαλμῶδον εἰμὴ ἀνεμος καὶ ἀστραπή, ἀλλ' ὑπὸ τὴν ἐννοιαν ταύτην, ὅτι ὁ Ὑψίστος καὶ τὰ στοιχεῖα αὐτὰ χρησιμοποιοεῖ ὡς ὄργανα καὶ μέσα ὑπερηλικὰ τῶν βουλῶν αὐτοῦ. Οἰκοθεν δὲ ἐννοεῖται ὅτι κατὰ τὴν πρώτην ἐρμηνείαν δὲν πρόκειται περὶ τινος οὕτως εἰπεῖν μετουσιώσεως τῶν αὐλῶν δυνάμεων εἰς στοιχεῖα καὶ στοιχειώδη φυσικὰ φαινόμενα, ἀλλὰ περὶ τῆς χρήσεως καὶ ἐνεργείας αὐτῶν ἐν εἶδει καὶ ὑπὸ μορφῆν παροδικῆν τῶν ἐν λόγῳ φυσικῶν στοιχείων καὶ φαινομένων.

Ἄλλοιον βεβαίως προκύπτει νόημα, εἰάν αἱ λέξεις πνεύματα καὶ φλόξ πυρὸς ἐκλήφθωσιν ὅχι συνωνύμως τῷ ἀνέμῳ καὶ

τῷ φλέγοντι πυρὶ ἢ ἀστραπῇ, ἀλλ' ὡς δηλωτικαὶ τῆς δύλου πῶς καὶ νοερᾶς οὐσίας τῶν οὐρανίων δυνάμεων. Εἰς ταύτην τὴν ἐννοιαν φαίνεται ἐκλαμβάνομενον τὸ χωρίον ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῇ (1, 14), ἐξέλαβον δὲ καὶ ἀρχαῖοι Πατέρες καὶ δογματικοὶ τῆς Ἐκκλησίας· καὶ Βασίλειος μὲν ὁ Μέγας λέγει περὶ τῶν ἀγγέλων, ὅτι ἡ οὐσία αὐτῶν ἀέριον πνεῦμα εἰ τύχοι, ἢ πῦρ αὐλόν, κατὰ τὸ γεγραμμένον «ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πῦρ φλέγον» (περὶ ἀγίου Πνεύματος, 16), Ἰωάννης δὲ ὁ Δαμασκηνὸς γράφει· «αὐτὸς τῶν ἀγγέλων ἐστὶ ποιητὴς καὶ δημιουργός . . . κατ' οἰκείαν εἰκόνα κτίσας αὐτοὺς φύσιν ἀδώματον οἶον πνεῦμα ἢ πῦρ αὐλόν, ὡς ἔρπον ὁ θεὸς Δαβὶδ, ὁ ποιῶν τοὺς . . . πυρὸς φλόγα, τὸ κοῦφον καὶ διάπυρον καὶ θερμὸν καὶ τιμιώτατον καὶ ὀξύ περὶ τὴν θείαν ἔφεσιν τε καὶ διακονίαν διαγράφων, καὶ τὸ ἀνωφερὲς αὐτῶν καὶ πάσης ὑλικῆς ἀππλλαγμένον ἐννοίας» (Ἐκδ. Ορπίστεως· Β, 18).

Καὶ ἐν τῷ 17ῳ ἢ καθ' ἑβραίους 18ῳ ψαλμῷ ἐν ὀλίγοις μόνον στίχοις (8—16) ὑπογράφεται ἡ ὑπὸ τὰ φυσικὰ φαινόμενα ἐμφάνισις καὶ ἐνέργεια τοῦ Ὑψίστου, ἐν οἷς ὁ ψαλμῶδὸς ἐκκλεῖν τὰ τὴν καρδίαν αὐτοῦ πληροῦντα αἰσθήματα ζωηρᾶς ἀγάπης καὶ εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸ μόνον αὐτοῦ στήριγμα καὶ καταφύγιον καὶ ὀχύρωμα ἐν τοῖς συνέχουσιν αὐτὸν παντοίοις κινδύνοις καὶ διωγμοῖς καὶ ἐπιβουλαῖς τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ, διηγείται πῶς ἐν ταῖς θλίψεσιν αὐτοῦ καὶ ἀγωνίαις προσέτρεχεν ὑπὸ τὴν ἐκείνου σκέπην καὶ ἐπεκαλεῖτο τὴν ἐκείνου ἀντίληψιν, καὶ ἅμα τῇ ἐπικλήσει εὕρισκε παρ' αὐτῷ κραταῖαν ἀντίληψιν καὶ ταχεῖαν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῶν δεινῶν. Κατὰ τὴν ἐπιγραφὴν αὐτοῦ ἐποιήθη ἡ ᾠδὴ αὕτη ὑπὸ τοῦ Δαβὶδ, τοῦ παιδὸς ἢ δούλου τοῦ Θεοῦ, «ἐν ἡμέρᾳ ἣ ἐρρύσατο αὐτὸν Κύριος ἐκ χειρὸς πάντων τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ καὶ ἐκ χειρὸς Σαούλ». Ὁ ψαλμὸς οὗτος, γνωστὸς ἐκ τῆς ἐν τῇ θείᾳ λειτουργίᾳ ψαλλομένης αὐτοῦ ἀρχῆς, «ἀγαπήσω σε, Κύ-

ριε, ἡ ἰσχύς μου κτλ.» εὑρίηται δις ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ, ἀπαξ μὲν ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ Ψαλτῆρος· ἔπειτα δὲ καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ βιβλίῳ τῶν Βασιλειῶν, ἢ καθ' ἑβραίους τοῦ Σαμουὴλ, ἐν τῷ 22ῳ κεφαλαίῳ αὐτοῦ, μετὰ τὴν ἀνιστόρησιν τῶν κατὰ Δαβίδ. Καίτοι κατ' οὐσίαν πρόκειται περὶ ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ψαλμοῦ, ὅμως ἐν τοῖς καθ' ἕκαστα ὑπάρχουσι τινεσ διαφοραὶ μεταξὺ τῶν δύο κειμένων, καὶ οὐ μόνον ἐν τῇ μεταφράσει αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτὸ τὸ ἑβραϊκὸν πρωτότυπον. Αἱ περὶ τὴν μετάφρασιν διαφοραὶ ἐξηγούηται ἀπλοῦστα ἐκ τῆς διαφορᾶς τῶν μεταφραστῶν. Μᾶλλον δυσσείκαστα εἶναι τὰ αἰτια τὰ ἐπενεγκόντα τὰς διαφορὰς τῶν δύο ἑβραϊκῶν κειμένων. Τοσοῦτον μόνον δύναται νὰ λεχθῆ, ὅτι ὁ ἱερὸς ἱστορικὸς, ὁ ἐν τῷ δευτέρῳ Βασιλειῶν παραθεὶς ὁλόκληρον τὸν ψαλμὸν, εἶχεν ἄλλην τινα ἐκδοσιν τοῦ κειμένου ἢ αὐτὴν τὴν ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ ψαλτῆρος περιεχομένην. Μὴ δυνάμενοι νὰ εἰσέλθωμεν ἐνταῦθα εἰς τὴν ἐκ παραλλήλου ἐξέτασιν τῶν δύο κειμένων οὔτε κατὰ τὸ ἑβραϊκὸν οὔτε κατὰ τὴν ἑλληνικὴν αὐτῶν μετάφρασιν, παραθέτομεν τὰ πρὸς τὸ προκείμενον ζήτημα σχετιζόμενα μέρη τοῦ ψαλμοῦ κατὰ τὸ κείμενον τῆς συλλογῆς τοῦ ψαλτῆρος. Ἀναγινώσκων τοὺς πρώτους στίχους τῆς λαμπρᾶς φῶδης, νομίζει τις ὅτι ὁ ποιητὴς ἀδυνατῶν νὰ ἐκφράσῃ δι' ὀλίγον τὴν κατακλύζουσαν τὴν καρδίαν αὐτοῦ εὐγνωμοσύνην καὶ ἀγάπην πρὸς τὸν σωτῆρα αὐτοῦ Θεόν, ἀγωνίζεται νὰ δηλώσῃ αὐτὴν διὰ πλειόνων. Καὶ ὅμως ἐκάστη λέξις καὶ ἐκάστη φράσις εἶναι τις ἀπλήρησις αὐτῆς φυσικῆ καὶ ἀνεπιτήδευτος. Οἱ ἑβδομήκοντα ἀπέδωκαν μελλοντικῶς τοὺς ἀντιστοιχοὺς χρόνους τοῦ πρωτοτύπου, ὅστινες ἐν τῷ ἑβραϊκῷ σημαίνουσιν οὐ μόνον τὸ ἐσόμενον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐν τῷ παρόντι συμβαῖνον, κατὰ περιστάσεις δὲ καὶ τὸ ἤδη συμβάν.

Ὁ ἑλλην ἀναγνώστης θὰ διέβλεπεν εὐκολώτερον τὴν ὑφὴν τῶν νοημάτων, ἔάν, ἀντὶ μὲν ἀγαπήσω σε.... ἐλπὶς ἐπ' αὐτόν..... ἐπικαλέσομαι Κύριον καὶ..... σωθήσομαι (στχ. 2—4) ἀνεγίνωσκιν ἀγαπῶ—ἐλπίζω—ἐπικαλοῦμαι

μαι—σφίζομαι, ἀντὶ δὲ εἰσελεύσεται (στχ. 7) εἰσαλθεῖν. Μολονότι τὰ τελευταῖα, καὶ ὡς ἔχουσι, δύναται νὰ ἐκληφθῶσι καὶ ὡς δηλωτικὰ τοῦ συνήθως γινομένου, καθὰ λέγομεν καὶ ἡμεῖς· μόλις θά... καὶ ἀμέσως θά..... Ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι τινεσ διαφοραὶ μεταξὺ τῆς ἑλληνικῆς μεταφράσεως καὶ τοῦ ἑβραϊκοῦ πρωτοτύπου, ὡς δείκνυται ἐκ τῆς ἐπομένης ἐλευθέρας πωσ ἀποδόσεως αὐτοῦ

Ἀγαπῶσε, Κύριε(1) ἡ ἰσχύς μου,
Κύριε, ἡ πέτρα μου, ὁ πύργος μου, ὁ σωτῆρ μου,
Θεέ μου, ἡ καταφυγὴ μου, ἡ σκέπη μου,
ἡ ἀσπίς μου, τὸ κέρας τῆς σωτηρίας μου, τὸ ὀχύρωμά
[μου.

Αἰνετὸς ὁ Κύριος, κρᾶζω,
καὶ σφίζομαι ἐκ τῶν ἐχθρῶν μου!
Συνέκλεισάν με κύματα θανάτου,
καὶ χεῖμαρροι ὀλέθρου ἐθορύβησάν με,
βρόχοι τοῦ ὕδου περιέζωσάν με,
παγίδες θανάτου περιέβαλόν με.
Ἐν τῇ θλίψει μου ἐπεκαλέσθην τὸν Κύριον
καὶ πρὸς τὸν Θεόν μου ἐκέκραξα.
Ἦκουσε τῆς φωνῆς μου ἐκ τοῦ κατοικητηρίου αὐτοῦ,
καὶ ἡ κραυγὴ μου ἐφέθασε πρὸ αὐτοῦ, εἰς τὰ ὄτα αὐτοῦ.

Τοῦντεῦθεν ἀναπτύσσονται ἐπὶ τὸ ἀνθρωπομορφότερον καὶ ἀνθρωποδέστερον τὰ τῆς ἀμέσου ἐπεμβάσεως τοῦ Ὑψίστου πρὸς διδῶσιν τοῦ ἡγαπημένου μεθ' ὅλων τῶν ἐνεργειῶν τῆς ὀργῆς καὶ τῆς ἐν θυέλλῃ καὶ καταγίδι ἐμφανίσεως τοῦ τῶν πάντων δεσπότητος καὶ ἐξουσιαστοῦ.

Ἐσαλεύθη ἀμέσως καὶ συνεκλονήθη ἡ γῆ,
καὶ τὰ θεμέλια τῶν ὄρεων συνεσεισθήσαν
καὶ συνεταράχθησαν, διότι ὤργισθη (ὁ Κύριος)

1. Ὅπως ἀποδόσωμεν καὶ ἡμεῖς μετὰ τῶν ἑβδομήκοντα τὰ τοῦ ἑβραϊκοῦ יהוה (Γεωυδ), Περβλ. τὸ Α' τοῦχ. τοῦ Ποιμ. σελ. δ'.

καπνός ανέθορον ἐκ τῶν μυκτῆρων αὐτοῦ,
καὶ πῦρ καταδιδρῶσκον ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ,
ἀνθρακες πελυρακτωμένοι ἐξήθησαν ἀπ' αὐτοῦ.
Καὶ ἐκάλει τὸν οὐρανὸν καὶ κατέβη,
γνόφος ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ,
καὶ ἐπέβη ἐπὶ Χερουβεὶμ, καὶ ἐπετάσθη,
ἐπετάσθη ἐπὶ πτερύγων ἀνέμων·
περικάλυμμα αὐτοῦ ἐποίησε τὸ σκότος κύκλῳ
καὶ σκηνὴν αὐτοῦ τὰ σκοτεινὰ ὕδατα τῶν ζοφερῶν νεφῶν
ἀπὸ τῆς λάμψεως πρὸ αὐτοῦ παρήλθον αἱ νεφέλαι·
χάλαζα καὶ ἀνθρακες πυρός!
καὶ ἐβρόντησεν ἐξ οὐρανοῦ ὁ Κύριος,
καὶ ὁ Ὑψίστος ἔδωκε τὴν φωνὴν αὐτοῦ·
χάλαζα καὶ ἀνθρακες πυρός!
ἐξαπέστειλε τὰ βέλη αὐτοῦ καὶ ἐσκόρπισεν αὐτούς,
καὶ ἀστράπας πολλὰς, καὶ συνετάραξεν αὐτούς·
καὶ ὤθησαν τὰ βῆθη τῶν θαλασσῶν
καὶ ἀπεκαλύφθησαν τὰ θεμέλια τῆς οὐκουμένης,
ἀπὸ ἐπιτιμῆσεως σου, Κύριε,
ἀπὸ ἐκπνοῆς τῶν μυκτῆρων σου.

Οἱ ἐπόμενοι τέσσαρες στίχοι (17—20), οἱ συμπληρῶντες τὸ πρῶτον μέρος τοῦ ψαλμοῦ, ἀναπτύσσουσι τὴν αὐτὴν ἐννοίαν, τὴν διάσωσιν τοῦ ποιητοῦ ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ, ἀνευ ὅμως ἀναφορᾶς καὶ ὑπαινιγμοῦ πρὸς τὸ αὐτὸ φαινόμενον.

Ὅπως αὐτοτελής εἶναι ἡ ἐν τῷ 28φ ἢ καθ' ἑβραϊοὺς 29φ ψαλμῷ περιγραφή καὶ ἀνάπτυξις τοῦ αὐτοῦ φαινομένου ὑπὸ τὸ αὐτὸ νόημα, μετὰ τινος ἐν τῷ τέλει ἐφαρμογῆς πρὸς τὸν λαὸν καὶ τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ, ἐκτὸς ἐὰν ὁ τελευταῖος στίχος (11) θεωρηθῆ ὡς προσθήκη μεταγενεστέρα, γενομένη κατὰ τὴν εἰσαγωγὴν καὶ χρησιμοποίησιν τοῦ ψαλμοῦ εἰς τὴν θείαν λατρείαν.

Ἐχουσι καὶ ἐνταῦθα τὰ δύο κείμενα διαφορὰς πρὸς ἀλλήλα, καὶ οὐ μόνον λείπει ἐκ τοῦ ἑβραϊκοῦ τὸ σημεῖωμα τῆς ἐπιγραφῆς «ἐξοδίου σκηνῆς», τὸ δηλοῦν τὴν ἄλλοτε χρῆσιν τοῦ ψαλμοῦ κατὰ τὴν θὴν ἡμέραν τῆς ἐορτῆς τῆς σκην-

νοπηγίας, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐν ἀρχῇ ὡς υἱοὶ Θεοῦ προσαγορευόμενοι φαίνονται διαφόρως ἐκληθῆντες ὑπὸ τῶν δύο κειμένων καὶ ἀναλόγως ἐπηρεάσαντες καὶ τὴν ἀνάγνωσιν. Τὸ ἐκ τοῦ ἑβραϊκοῦ λείπον «ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ υἱοὺς κριῶν» καὶ αἱ τοῦ 2ου στίχου λέξεις ἐν αὐτῇ ἀγίᾳ αὐτοῦ, ὑπεμφαίνουσιν ὅτι ὑπὸ τοὺς υἱοὺς Θεοῦ ἐννοήσαντες οἱ ἑβδομήκοντα τοὺς ἱερεῖς τοῦ ἐπιγείου ναοῦ τοῦ Θεοῦ, οὐχὶ δὲ τοὺς οὐρανίους αὐτοῦ λειτουργοὺς, τοὺς ἀγγέλους, ἀναλόγως ἀνέγνωσαν καὶ ἀπέδωκαν τὰς ἀντιστοιχοῦς ἑβραϊκὰς λέξεις (χαθτάθ ἀντι hadrad). Οὐχ ἥττον ἀξιοσημειώτος εἶναι καὶ ἡ ἐν τῷ 6φ στίχῳ ὁπαντώσα καὶ πάντως ἐκ διαφόρου ἀναγνώσεως προκύψασα διάφορος ἐννοία τῶν ἑβδομήκοντα, τοῦ Λιβάνου, καὶ ὁ ἠγαπημένος ὡς υἱὸς μονοκέρωτος, παρὰ τὸ ἑβραϊκόν, τὸν Λίβανον καὶ τὸ Σίριον (Ἑρμών, Δευτ. 3. 9) ὡς νέους βουβάλους.

Τὸ μέγα καὶ καταπληκτικὸν θέαμα τῆς ἐν ἐκρήξει καταγίδος, ὡς περιβλήμα τῆς θείας ἐπιφανείας καὶ ἐνεργείας, φαίνεται τῷ ψαλμῷ παντὸς αἴνου καὶ δέους ἱεροῦ ἄξιον παρὰ τε τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ἀγγέλων, καὶ πρὶν ἢ αὐτὸς προβῆ εἰς τὴν ἐξαρσιν τῶν κατ' αὐτὴν, παρακελεύεται τὴν οὐράνιον ἀκολουθίαν καὶ θεραπείαν τοῦ παμβασιλέως εἰς εὐλαθεῖ δολογίαν καὶ προσκύνησιν αὐτοῦ, καὶ δὴ εἰς ἐξύμνησιν αὐτῶν ἐκείνων τῶν τελειοτήτων αὐτοῦ, αἵτινες ἰδιαζόντως ἐκφαίνονται ἐν τῇ θυνέλλῃ, τῆς ἀνεικίστου αὐτοῦ δόξης καὶ ἰσχύος

Δότε τῷ Κυρίῳ, υἱοὶ Θεοῦ,
δότε τῷ Κυρίῳ δόξαν καὶ ἰσχύιν,
δότε τῷ Κυρίῳ τὴν δόξαν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ
προσκυνήσατε τῷ Κυρίῳ ἐν καταστολῇ ἀγία.

Ἐν τοῖς ἐξῆς ἀναγράφει ὁ ψαλμῷδὸς αὐτὸς τὴν ἐκρηξιν καὶ πορείαν αὐτῆς, παραβάλλων τὴν ἐν αὐτῇ ἐμφάνισιν καὶ ἐνεργίαν τοῦ Ὑψίστου πρὸς τὴν ἄλλοτε ἐν τῷ κατακλυσμῷ ἐκδηλωθεῖσαν παρουσίαν καὶ ἐνεργίαν αὐτοῦ.

Φωνὴ Κυρίου (ἤχει) ἐπὶ τῶν ὑδάτων (τῶν νεφῶν).
Ὁ Θεὸς τῆς δόξης θρονεῖ,
Κύριος ἐπὶ ὑδάτων πολλῶν.
Φωνὴ Κυρίου ἰσχυρὰ,
Φωνὴ Κυρίου μεγαλοπρεπής.
Φωνὴ Κυρίου συντριβεὶ κέδρους,
Κύριος συντριβεὶ τὰς κέδρους τοῦ Λιβάνου.
Κύριος ποιεῖ ἀναπηδᾶν ὡς νέους μόσχους
τὸν Λίβανον, καὶ τὸ Σίριον ὡς νεογνοὺς βουδάλων.
Φωνὴ Κυρίου ἐκπέμπει φλόγας πυρός,
Φωνὴ Κυρίου συνταράσσει ἔρημον,
Συνταράσσει Κύριος τὴν ἔρημον Κάδης.
Φωνὴ Κυρίου περιδινεῖ τὰς ἐλάφους
καὶ ἀποκείρει τοὺς δρυμοὺς.
Καὶ ἐν τῷ ναφ αὐτοῦ λέγεται παρὰ πάντων· **δόξα.**
Ἐπὶ θρόνου ἐκάθισε Κύριος εἰς τὸν κατακλυσμὸν,
Κάθηται ἐπὶ θρόνου Κύριος βασιλεὺς εἰς αἰῶνα.
Κύριος ἰσχύει τῷ λαφ αὐτοῦ δώσει (δῶν),
Κύριος εὐλογήσει (σαι) τὸν λαὸν αὐτοῦ ἐν εἰρήνῃ.

Ἑπεὶ οὖνος τῆς « Ἐκκλ. Ἀληθείας » I. M. Γεδεών